

Anne Alasmaa

“AIKAMME AMATSOONIT”

-Akateemisten Naisten Karjala-Seura osana oikeistoliikehdintää 1922-1944

Suomen historian
pro gradu -tutkielma
Historian laitos
Jyväskylän Yliopisto
Kevät 2003

Tiedekunta
Humanistinen

Laitos
Historian laitos

Tekijä
Anne Alasmaa

Työn nimi
“Aikamme amatsoonit” - Akateemisten Naisten Karjala-Seura osana oikeistoliikehdintää
1922-1944

Oppiaine
Suomen historia

Työn laji
Pro gradu-tutkielma

Aika
Kevät 2003

Sivumäärä
91 + liitteet

Tiivistelmä - Abstract

Akateeminen Karjala-Seura perustettiin vuoden 1922 alussa intomielisen karelianismin hengessä. Samana vuonna seuran perustettiin Naisjaosto, joka kuitenkin lakkautettiin jo vuoden toiminnan jälkeen. Naiset päättivät perustaa oman järjestön, jonka nimeksi tuli Naisylioppilaitten Karjala-Seura. Vuonna 1938 seuran nimi päätettiin muuttaa Akateemisten Naisten Karjala-Seuraksi, koska ei haluttu enää leimautua pelkäksi ylioppilasyhdistykseksi.

Akateemisten Naisten Karjala-Seuran keskeisiä työmuotoja olivat heimotyö ja työ maanpuolustuksen hyväksi. Kaikkien seuran jäsenten oli kuuluttava myös Lotta Svärdiin. Veljesseura AKS toimi Akateemisten Naisten Karjala-Seuran ideologisena suunnannäyttäjänä niin suur-Suomi-ajatuksessa, kuin kielikysymyksessäkin. AKS:n esimerkkiä seuraten osallistuttiin myös vaalityöhön IKL:n hyväksi.

Sota-aikana Akateemisten Naisten Karjala-Seura suunnitteli eräänlaista naisten asevelvollisuudentoteuttamista. Suunnitelmassa oli saada tämä naisten yleinen puolustuspalvelu kaikille pakolliseksi. Myös työpalvelutoiminnan suunnittelussa seuran panos oli merkittävä. Akateemisten Naisten Karjala-Seura lakkautettiin AKS:n tavoin välirauhansopimuksen 21. artiklan perusteella syksyllä 1944.

Tämä tutkielma tarkastelee Akateemisten Naisten Karjala-Seuran vaiheita, toimintaa ja merkitystä. Tarkoituksena on selvittää miten seuran ideologinen perusta rakentui ja minkälaisena yhteiskunta ja suomalaisuus aukenivat virallisessa ohjelmassa. Tutkielmassa tarkastellaan myös Akateemisten Naisten Karjala-Seuran suhteita muihin järjestöihin, sekä sitä, miten yhteisöllisyudentunnetta rakennettiin, mitä olivat seuran yhteiset symbolit ja riitit.

Asiasanat

Heimotyö, Naisylioppilaitten Karjala-Seura, Akateemisten Naisten Karjala-Seura

Säilytyspaikka

Historian laitos

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
1.1 Ylioppilaselämävuosisadan ensivuosisikymmenillä	3
1.2 Tehtävä ja lähteet	5
2. AKATEEMISTEN NAISTEN KARJALA-SEURAN VAIHEISTA, JÄSENISTÖSTÄ JA ORGANISAATIOSTA	11
2.1 AKS:n Naisjaostosta NaisylioppilaittenKarjala-Seuraksi	11
2.2 Asemansa vakiinnuttanut Akateemisten Naisten Karjala-Seura	13
2.3 Jäsenistön homogeenisuus	15
2.4 Seuran sisäinen organisaatio	17
3. KAIKEN PERUSTA - HEIMOTYÖ	25
3.1 “Karjala meidän, Siperia heidän” -suur-Suomi -ideologia	25
3.2 Käytännön työ: avustukset, kesäkiertueet...	28
3.3 Seuran Karjala-kuva	31
3.4 Heimotyötä sodan keskellä	33
4. “ETEENPÄIN ON PÄÄSTÄVÄ, MATKA SYVÄRILLE ON PITKÄ” - MAANPUOLUSTUSTYÖ	37
4.1 Isänmaanrakkaus ja rajan takan myyttinen venäläisyys	37
4.2 Yksi, kieli, yhtenäinen kansa	40
4.3 Nuorisotyö maanpuolustuskoulutuksen perustana	43
4.4 “Aikamme amatsoonit” - Väestönsuojelutyö naisten erikoisalana	46
4.5 Työpalvelu kansan eheyttäjänä	47
4.6 Sota-aika ja naisten asevelvollisuus	52
5. SEURAN SYMBOLIT JA RIITIT RYHMÄTIETOISUUDEN TUKENA	62
5.1 ‘Isänmaanrakkauden tuli’ järjestöön kuulumisen symbolina	62
5.2 Riitit yhteenkuuluvuuden vahvistajina	66

	2	
6. SUHTEET MUIHIN JÄRJESTÖIHIN		70
6.1 Suhde AKS:aan		70
6.2 Lottapakko		73
6.3 Vaalityö IKL:n hyväksi		76
6.4 Suhtautuminen vastustajiin		78
7. SEURAN LAKKAUTTAMINEN JA ANKS:N PERILLISET: “HENKI ELÄÄ JA TULI PALAA YHÄ...”		81
8. ANKS- YHDEN SUKUPOLVEN JÄRJESTÖ		83
9. LÄHTEET		88
LIITTEET		

1. JOHDANTO

1.1 Ylioppilaselämä vuosisadan ensivuosisikymmenillä

“Uskon Suomeni suureen tulevaisuuteen ja tahdon Naisylioppilaitten Karjala-Seuran jäsenenä uhrata työni ja voimani maani ja kansani hyväksi; tehdä työtä hajallaan olevan heimomme kokoamiseksi päämääränä: Suomi suureksi, Viena vapaaksi!”¹

Ylioppilasmaailmassa tapahtui. Vuosisadan ensimmäisinä vuosikymmeninä oli opiskelijoidenkin keskuudessa herännyt kiinnostus Karjalan tapahtumia kohtaan. Vapaa kansalaistoiminta Itä-Karjalan auttamiseksi yleistyi ja ylioppilaat osallistuivat myös vapaaehtoisina taisteluihin itärajan takana. Epäonnistuneelta Itä-Karjalan retkeltä palattuaan perustivat nuoret ylioppilaat Elias Simelius, Erkki Räikkönen ja Reino Vähäkallio Akateemisen Karjala-Seuran helmikuussa 1922 intomielisenkarelianisminhengessä.

Syitä seuran perustamiseen oli monia. Oikeistoradikalismia tutkineen Toivo Nygårdin mukaan liike oli saanut vahvasti ulkopoliittisen lähtökohdan Suur-Suomi -ajatuksen muodossa. Kaikki suomea puhuvat kansat ja heimot oli yhdistettävä samaksi valtakunnaksi. Syitä voidaan löytää myös vallitsevasta sisäpoliittisesta tilanteesta. Nuori tasavalta otti haparoivia ensiaskeliaan. Vuoden 1918 tapahtumat olivat vielä tuoreessa muistissa, vaikka varsinkin oikeisto pyrkiin poliittisten vastakohtien lieventämiseen esimerkiksi punavankeja armahtamalla. Vasemmisto alkoi myös uskaltaa toimia näkyvämmiin, esimerkiksi vuoden 1920 keväällä perustettiin Suomen Sosialistinen työväenpuolue. Nygård huomauttaakin, että oikeistoradikalismin lähtökohtana voidaan vuoden 1918 lisäksi pitää myös vuotta 1907. Äänioikeusreformi teki nimittäin silloin Suomesta vaalitulosten valossa Euroopan sosialistisimmanmaan Euroopassa.²

Lisäksi sisäministeri Ritavuori oli murhattu vain viikkoa ennen seuran perustamista, ja hänen Itä-Karjalan politiikkansa herätti edelleen keskustelua. Olot olivat siis vakiintumattomat. Seuran perustamiseen oli myös käytännön syy: heimosotien jälkeinen pakolaishuolto. Myös

¹ KA. Akateemisten Naisten Karjala-Seuran arkisto. Kansio 13, Lea Lumpeen puhe NYKS:n vuosijuhlissa 1936. Seuran valakaava vuoteen 1939.

² Nygård 1979, 133-136.

huoli heimoaatteen tulevaisuudesta ajoi seuran perustamiseen: Itä-Karjalan asiassa oli epäonnistuttu³.

Seuran toiminta verhoitiin nopeasti nuoria kiinnostavaan salamyhkäisyyteen⁴. Alusta asti seura piti kiinni tiukoista jäsenvalintaperiaatteistaan. Siitä huolimatta se keräsi vuosien myötä piiriinsä melkoisen osan Helsingin yliopiston miespuolisista suomenkielisistä opiskelijoista.⁵

Vuosisadan alun ylioppilaselämää leimasi myös naisylioppilaiden osuuden voimakas kasvu. Vuodesta 1924 lähtien nousi naisten osuus opiskelijoista lähes 2% vuodessa. Naisten osuuden kasvu tuli ensikädessä suomenkielisten ylioppilaidenryhmään. Naisopiskelijat alkoivat entistä rohkeammin ottaa osaa myös yliopiston oppilaskuntien julkiseen elämään⁶. Ongelmitta kaikki ei kuitenkaan sujunut. Naisten yliopisto-opiskelua myös vastustettiin; naisten läsnäolon väitettiin alentavan opetuksen ja tieteellisen tutkimuksen tasoa.⁷

Naisilla ei ollut pääsyä varsinaiseksi AKS:n jäseniksi, mutta toiminta mahdollistui seuran yhteydessä omassa naisjaostossa, joka perustettiin vuonna 1922 AKS:n sihteerin aloitteesta.⁸ Jo vuonna 1923 naiset perustivat kokonaan oman seuran, Naisylioppilaitten Karjala-Seuran (NYKS) ikään kuin AKS:n sisarjärjestöksi. Toiminnan keskuspaikaksi muodostui luonnollisesti Helsinki, vaikka alaosastoja myöhemmin perustettiin myös Turkuun ja Jyväskylään. Seura itse määritteli omiksi tehtävikseen virallisissa säännöissään työn tekemisen *“isänmaanrakkauden, kansallistunnon ja heimohengen edistämiseksi.”*⁹ Vaikka seura ei jäsenmäärältään pystynyt kilpailemaan AKS:n kanssa jo pelkästään yliopiston miesvaltaisuuden vuoksi¹⁰, voidaan sen merkitystä ylioppilasmaailmassa silti pitää huomattavana.

³ Nygård 1978, 127.

⁴ Nygård 1978, 125.

⁵ Klinge 1968, 49.

⁶ Klinge 1968, 20-21. Klinge, Tiusanen 1983, 28.

⁷ Kaarninen 1995, 231-234.

⁸ Nygård 1978, 144-145.

⁹ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 10, NYKS:n säännöt.

¹⁰ Nygård 1978, 145.

1800-luvun lopulla yhteiskunta oli kokenut laajalti ravisuttavia muutoksia. Sääty-yhteiskunta oli hajonnut ja järjestötoiminta yleistyi. Täysin uutta oli naisten innokkuus olla mukana perustamassa omia järjestöjään. Osaltaan tämän toiminnan kautta he määrittivät roolinsa uudelleen.¹¹ Myös NYKS:n perustaminen voidaan nähdä tätä taustaa vasten.

1.2 Tehtävä ja lähteet

Tämän tutkielman tarkoituksena on tutkia Naisylioppilaitten Karjala-Seuraa, myöhemmin Akateemisten Naisten Karjala-Seuraa, aina naisosaston perustamisesta AKS:n yhteyteen 1922 lähtien järjestön lakkauttamiseen 1944 asti. Jatkossa käytän järjestöstä pääasiassa nimeä Akateemisten Naisten Karjala-Seura (ANKS). Tarkoitukseni ei ole selvittää pelkästään järjestön hallintoa ja sisäisiä rakenteita. En myöskään halua nostaa sukupuoleen perustuvaa problemasoitinta työssäni keskeiseksi, vaikka sitä tulenkin käsittelemään. Olennaisempaa kuin eristää naiset omaksi kategoriakseen olisi pyrkiä löytämään kyseisen aikakauden sukupuolijärjestelmän erityispiirteitä, se ymmärrys mikä aikalaisilla oli identiteetistään¹². Sukupuoli on sekä sosiaalinen että historiallinen käsite; tapa käsittää sukupuolet on muuttuvainen.¹³

Marja Kokon mukaan naisten järjestäytymistä koskevan tutkimuksen lähtökohtana tulisikin olla se, että ne olivat aikaansa sidottuja ja jäsenistöltään homogeenisia sosiaalisia yhteenliittymiä. Jäsenten ryhmätietoisuus perustuikin ennen kaikkea edustamaansa sosiaaliryhmään, ei niinkään sukupuoleen. 1900-luvun ensi vuosikymmeninä porvarillisissa naisjärjestöissä omaksuttiinkin ideologia hierarkkisesta järjestelmästä. Sen mukaan eri sosiaaliryhmiennaisilla oli omat tehtävänsä yhteiskunnassa.¹⁴

Tutkielmani ei tule varsinaisesti liikkumaan henkilötasolla jo pelkästään lähteidenkään vuoksi. Yksilöitä tarkastelen lähinnä seuran jäsenenä. Keskeisenä tavoitteena on kiinnittää huomiota lähinnä seuran organisoitumisperiaatteisiin, paikkaan oikeistolaisten järjestöjen

¹¹ Ollila 1998, 10.

¹² Sulkunen 1991, 27.

¹³ Haapala 1989, 71.

¹⁴ Kokko 1998, 24, 33.

kentässä. Ennen kaikkea, mikä oli seuran osuus heimoaatteiden juurruttamisessa ylioppilasmaailmaan? Mikä oli Akateemisten Naisten Karjala-Seuran merkitys, miten heidät koettiin ja miten he kokivat itsensä yhteisönä? Mikä oli ANKS:n suhde AKS:aan, entä muihin järjestöihin ja niin sanottuihin 'vastustajiin'? Miten ANKS voidaan nähdä laajemmin osana naisten järjestötoimintaa? Mikä oli seuran ideologinen perusta¹⁵ ja miten se ilmeni käytännön toiminnassa? Mitä seuran asenteet, riitit ja symbolit paljastavat? Tutkielmassani pyrin myös vastaamaan siihen, minkälaisena yhteiskunta ja suomalaisuus aukenivat seuran virallisessa ohjelmassa. Seuran johdon virallisen linjan suhdetta rivijäsenten ajatuksiin ja toiveisiin onkin jo vaikeampi tulkita. Akateemisten Naisten Karjala-Seura oli kuitenkin järjestö, johon oli tarkoitus sitoutua voimakkaasti ja joka aina ulospäin esiintyi yhtenä rintamana.

Järjestöjen merkitystä suomalaisen yhteiskunnan muovaajina ja uudenlaisen kansalaisyhteiskunnan esittäjinä ei voida väheksyä. Yhdistykset ja järjestöt ovat aina olennainen osa aikakauden sosiaalista liikettä ja niillä on aina jotain tekemistä muutoksen kanssa: joko siihen pyritään tai sitä yritetään estää. Järjestö on ikään kuin ihmisten toiminnan näyttämö. Organisaatioissa ihmisillä on mahdollisuus vaikuttaa, se käynnistää aatteellisen toiminnan. Samoin myös organisaatio pystyy vaikuttamaan jäseniinsä. Tietyn yksittäisen ryhmän perusteella voi pyrkiä läpivalaisemaan vallitsevaa aikakautta ja siinä tapahtuvia muutoksia. Ollilan mukaan jokainen erityistapaus onkin väistämättä edustava, koska se on yleisen ilmiön ainutlaatuinen toteutuma¹⁶.

Järjestön ydin on sen jäsenissä. Jäsenten sosiaalinen tausta heijastuu järjestön asenteissa, yleisissä käsityksissä ja mentaliteeteissa. ANKS:n jäsenet muodostivat melko homogeenisen ryhmän: he olivat yliopisto-opiskelijoita tai jo opintonsa päättäneitä naisia. Anne Ollilan mukaan sosiaalisen taustan analyysi onkin keskeinen seikka järjestöjen tutkimisessa¹⁷.

Muita mielenkiintoisia tutkimuskysymyksiä ovat esimerkiksi se, millaista toiminta oli ja miten se kehittyi ajan kuluessa? Mikä oli toiminnan tarkoitus ja miten sitä voitaisiin määrittellä? Mitä tapahtui seuraavaksi lakkautettaessa ja sen jälkeen? Haluan kiinnittää huomiota myös siihen, miten ryhmän akateemisuus, tietynlainen sosiaalinen arvostus, vaikutti ryhmän paikkaan

¹⁵ Aatteen ja ideologian käsitteitä on tarkastellut mm. Nygård 1978, 18-19.

¹⁶ Ollila 1998, 11.

¹⁷ Ollila 1993, 12-13.

järjestöjen sosiaalisessa hierarkiassa. Vaikka ANKS:sta puhuttaessa voidaankin käyttää ilmaisua marginaali-ilmiö, suurin osa sen käyttämisestä menetelmistä oli kuitenkin varsin perinteisiä naisjärjestöjen ja -jaostojen toimia. Mikä ANKS:sta siis teki omanlaisensa, erilaisen ja salaperäisen?

En kuitenkaan halua tyytyä tutkielmassani pelkästään perinteisen järjestöhistorian keinoihin, vaan haluan yhdistää työni myös sosiaalishistorialliseen traditioon. Työtä tehdessäni olenkin koko ajan yrittänyt huomioida, että ANKS ainakin pyrki olemaan muutakin kuin pelkkä järjestö, se halusi olla maailmankatsomus ja eräänlainen sisaruspiiri. Koska kyseessä on vahvasti poliittinen järjestö, löytyy tutkielmasta myös poliittisen historian juonteita.

*“Aivan harmittavaa, että meidät on sivuutettu muiden samoja asioita harrastaneiden joukossa. Meistä on kovin vähän painettua sanaa...”*¹⁸ Näin kirjoitti ANKS:n viimeisenä puheenjohtajana toiminut Lea Lumme ystävälleen Eliisa Jääskeläiselle alkuvuodesta 1980. Kirjeessään hän harmitteli ANKS:n jäämistä muiden Karjala-asiaa ajaneiden yhdistysten, ennen kaikkea AKS:n varjoon historian tutkimuksessa.

Tutkimuskirjallisuutta ANKS:n toiminnasta ei siis juuri ole. Aiheesta on kirjoitettu kaksi melko samanlaista pro gradu -työtä. Karin Hemmin *Naiset akateemisessa Karjala-liikkeessä vuosina 1922-1944* on vuodelta 1980. Tutkimuksessaan Hemmi on lähinnä pyrkinyt selvittämään järjestön vaiheita ja käytännön toimintaa. Hänen mukaansa jatkotutkimuksen tekeminen aiheesta on vaikeaa¹⁹, mutta mielestäni laajemman selvityksen tekeminen on mahdollista sekä tarpeellista. On myös syytä huomioida, että Akateemisten Naisten Karjala-Seuran arkisto on luotu Kansallisarkistoon Hemmin tutkimuksen jälkeen. Toisaalta arkistomateriaalin vähyden vuoksi Hemmi on tutkinut hyvin tarkkaan Sota-arkistossa olevan AKS:n Naisosaston materiaalin. Niinpä käsittelen Naisosaston vaiheita lähinnä Hemmin tutkielman pohjalta. Lisäksi Hemmillä on ollut mahdollisuus tehdä seuraan kuuluneiden haastatteluja.

Kati Rissasen vuonna 2001 ilmestynyt poliittisen historian pro gradu on nimeltään *“Me*

¹⁸ KA. Akateemisten Naisten Karjala-Seuran arkisto, Kansio 14, Lea Lumpeen kirje Eliisa Jääskeläiselle 24.2.1980.

¹⁹ Hemmi 1980, s.113.

uskomme Suomen suureen tulevaisuuteen” -Akateemisten Naisten Karjala-Seuran aatemaailma vuosina 1922-1944. Hemmin tapaan Rissanen selvittää kronologisesti lähinnä seuran vaiheita ja toimintaa. Lähtökohdiltaan omasta työstäni eroavina ne, varsinkin Hemmin tutkielma, ovat toimineet hedelmällisenä tutkimuskirjallisuutena.

AKS:sta sitä vastoin on tehty tutkimuksia sitäkin enemmän. Laajimmin seuran toimintaa ovat tutkineet Risto Alapuro teoksessaan *Akateeminen Karjala-Seura, Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 30-luvuilla* sekä Matti Klinge *Ylioppilaskunnan historian* neljännessä osassa. Alapuron teoksessa tutkimusote on sosiologinen, Klinge taas on pyrkinyt suhteuttamaan AKS:aa ylioppilasmaailman tapahtumiin. Myös Toivo Nygård on käsitellyt AKS:aa tutkimuksessaan *Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen* keskittyen kuitenkin heimotyön muihinkin puoliin. Apua on ollut myös Nygårdin tutkimuksesta *Suomalainen äärioikeisto maailmansotien välillä: ideologiset juuret, järjestöllinen perusta ja toimintamuodot*. AKS:aa käsittelevistä teoksista löytyy hyvin vähän tietoa Akateemisten Naisten Karjala-Seuran toiminnasta, monesti ainoastaan mainintoja ja viitteitä. Tutkimuskirjallisuus tarjoaa kuitenkin hyvän kehyksen tälle tutkielmalle sekä tietoja ylioppilasmaailmantapahtumista kyseisellä ajanjaksolla.

Järjestöjen toiminta synnyttää aina tietynlaista virallista materiaalia. Niin sanotusta epävirallisesta toiminnasta sen sijaan voi olla vaikeampi saada systemaattista tietoa. Tässä tapauksessa alkuperäislähteiden suhteen ongelmana on kuitenkin se, että seuran aineistoa sodan loppuvaiheessa hävitettiin koska sen ei haluttu joutuvan lakkauttajien käsiin²⁰.

Joka tapauksessa 10.3.1967 jo edellä mainittu Lea Lumme kirjoitti eräälle ANKS:n entisten jäsenten perustamalle yhdistykselle, Liina-kerholle: “...varmaan olisi syytä koota talteen se arkistotavara, joka silloin sodan loppuessa jäi polttamatta... kaipa meidän toimintamme tämän jälkeenjättämisen arvoinen on.”²¹ Naiset saivatkin kerättyä aineistoa, joka luovutettiin Kansallisarkistoon 1980-luvun alussa. Siellä kokoelmaa säilytetään nimellä Akateemisten Naisten Karjala-Seuran arkisto. Sen sisältö koostuu pitkälti Lea Lumpeen kirjeistä ja puheista, joukossa on mm. valokuvia, lehtileikkeitä ja seuran painettua materiaalia.

²⁰ Kts. esim. Uola 1999, s. 253.

²¹ KA. Akateemisten Naisten Karjala-Seuran arkisto. Kansio 14, Lea Lumpeen kirje Liina-kerholle 10.3.1967.

Yhtenä ongelmana on se, että arkisto sisältää melko vähän pöytäkirjamateriaalia, ainoastaan ANKS:n savolaisen osakuntaosaston kokousten pöytäkirjoja vuosilta 1935-44. Ne antavat kuitenkin hieman kuvaa toiminnasta käytännön tasolla, juhlapuheiden takana.

Lisäksi arkistoon kuuluu kattava jäsenkortisto. Jäsenkortisto on jaettu eri osiin: peruskortisto sisältää kaikki opiskelevat jäsenet, piirijäsenkortisto taas jo piirijäseniksi siirtyneet jäsenet. Lisäksi koejäsenistä on oma kortistonsa, samoin kuolleista ja eronneista/erotetuista jäsenistä. Myös aktiivisesta toiminnasta vetäytyneiden jäsenten jäsenkortit on eroteltu omaksi kortistokseen. Piirijäsenkortiston ja perusjäsenkortiston painetut korttipohjat eroavat hieman. Lisäksi perusjäsenkortistossa osalla jäsenistä on kaksi toisistaan eroavaa korttia. Harmillista tutkimuksen kannalta on se, että kortit oli täytetty usein varsin puutteellisesti. Painetut korttipohjat ovat melko kattavia, mutta suurimmassa osassa korteista on täytetty vain välttämättömät kohdat. Ilmeisesti jäsenet itse huolehtivat korttien täyttämisestä. Seuran Jäsenlehdessä todettiinkin, että *“seuran arkiston hoito on ollut suorastaan anteeksiantamatonta.”*²²

Merkittävän osan alkuperäislähteistä muodostavat lehdet ja painettu alkuperäismateriaali. Tärkein lehdistä on NYKS:n/ANKS:n oma vuodesta 1934 asti ilmestynyt *Jäsenlehti*. Kuten AKS:ssa, myös naisylioppilaiden seurassa toiminnasta pyrittiin ainakin alkuvaiheessa tekemään mahdollisimman salaperäistä. *Jäsenlehdessä* todettiin *“Se (Jäsenlehti) on tarkoitettu kaikkien nyksiläisten luettavaksi, mutta se on tarkoitettu myöskin ainoastaan heidän luettavakseen.”*²³ Toisaalta lehtihän olisi ollut hyvä propagandajulkaisu ja saattanut tehdä seuraa laajemmin tunnetuksi. Mutta taas näin lehden ollessa ‘salainen’ siinä saatettiin kirjoittaa avoimemmin monista seuraan koskevista asioista. *Jäsenlehti* sisälsi järjestön johdon ajatuksia ja opetusta rivijäsenille, mutta myös tietoa ajankohtaisista asioista ja tapahtumista. Vuoden 1937 syksyllä seuran johto päätti lehden ilmestymisestä säännöllisesti neljä kertaa vuodessa.²⁴ Vuoden 1939 alussa päätettiin lehden ilmestymisestä viidesti vuodessa.²⁵ Sotaaikana lehden ilmestyminen oli kuitenkin hyvin epäsäännöllistä.

²² NYKS-Jäsenlehti 1/1934, 2-3: “Ulkojäsenet kiinteämmin NYKS:n yhteyteen.”

²³ NYKS-Jäsenlehti 1/1934, 3-4. “Kuulumisia”.

²⁴ NYKS-Jäsenlehti 6/1937, 3-4. “Mitä jokaisen Nyks-läisen tulee tietää.”

²⁵ ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 8. “Mitä jokaisen ANKS-laisen tulee tietää”.

Suomen Heimo sen sijaan oli nimenomaan AKS:n äänenkannattaja: seuran ohjelman julistaja ja propagandan väline. Lehdessä käsiteltiin heimoasiaa, kansallisuuskysymyksiä ja AKS:n ja joskus myös Akateemisten Naisten Karjala-Seuran toimintaa. Myös mainokset ja koko lehden symboliikka oli valjastettu tukemaan seuran ohjelmaa²⁶. ANKS:n johto kehottikin oman seuransa jäseniä lukemaan Suomen Heimoa²⁷. Myös *Ylioppilaslehti* on huomioitava: vaikka se ei varsinaisesti ollut AKS:n äänenkannattaja, oli se vuodesta 1923 seuran hallinnassa. Se käsitteli varsin laajasti heimo- ja kielikysymyksiä ja ajoi suur-Suomi asiaa²⁸.

AKS:n tavoin myös ANKS tuotti paljon omaa painettua materiaalia. Näitä olivat mm. erilaiset propagandajulkaisut (yksi tärkeimmistä Irma Helkavaaran "*Naisten asevelvollisuus*" vuodelta 1937) sekä seuran 15- ja 20- vuotis juhla-julkaisut *Me Uskomme* ja *Me Uskomme II*.

Aloitin tutkielmani käsittelemällä Naisylioppilaiden Karjala-Seuran perustamiseen johtaneita seikkoja ja seuran vaiheita. Selvitän seuran jäsenistön rakennetta, seuran organisaatiota ja esittelen lyhyesti myös Turun ja Jyväskylän alaosastot. Luku kolme käsittelee seuran heimotyötä ja sen perusteita. Esiin nousevia teemoja ovat suur-Suomi -ideologia, käytännön heimotyö, seuran Karjala-kuva ja sota-ajan heimotyö. Luvussa neljä selvitän seuran maanpuolustustyötä esimerkiksi isänmaallisuuden vaatimuksen, kielitaistelun, työpalvelun ja naisten asevelvollisuuden kautta. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan lähemmin seuran symboleja, symbolisia kertomuksia ja riittejä, koska ne olivat ANKS:n toiminnassa hyvin keskeisiä ja näkyvä osa toimintaa. Luvussa kuusi tarkastelen tarkemmin ANKS:n paikkaa järjestöjen kentässä; sen suhteita muuhun oikeistolaiseen liikehdintään sekä myös sen vastustajiin. Viimeisessä luvussa käsittelem ANKS:n lakkauttamista, mitä tapahtui ja jatkuiko seuran toiminta tavalla tai toisella.

²⁶ Nygård 1978, s. 138-139.

²⁷ NYKS-Jäsenlehti 5/1936, 3: "Sihteeri muistuttaa".

²⁸ Nygård 1978, s. 141 ja Klinge & Harmo 1983, 118.

2. AKATEEMISTEN NAISTEN KARJALA-SEURAN VAIHEISTA, JÄSENISTÖSTÄ JA ORGANISAATIOSTA

2.1 AKS:n Naisjaostosta Naisylioppilaitten Karjala-Seuraksi

Keväällä 1922 AKS sai kouluhallitukselta avustuksen, joka oli tarkoitettu etupäässä pakolaisten opetuksen järjestämiseen. Rahat päätettiin käyttää kiertävien luennoitsijoiden palkkaamiseen. Yksi heistä oli lakitieteen ylioppilas Viena Pantsar, joka hakiessaan tähän tehtävään ei tiennyt, että tarkoitus oli ollut etsiä vain miehiä. Hänet kuitenkin hyväksyttiin tehtävään. Syksyllä 1922 AKS:n sihteeri Erkki Räikkönen sitten ilmoitti Pantsarille, että seuraan oli päätetty perustaa naisosasto. Räikkönen pyysi häntä hankkeen toteuttajaksi. Pantsar suostui ja alkoi AKS:n avustamana keräämään koolle 'luotettaviksi' tunnettuja naisylioppilaita.²⁹

Naisosaston perustava kokous pidettiin 20.10.1922 ilman AKS:n edustajia. Tilaisuuteen oli saapunut 18 naista, joista kaikki lupautuivat toimimaan pakolaisten hyväksi. Oli myös kiinnostuttu selvittämään mahdollisuuksia karjalaisten naisten kotiteollisuuden luomiseksi. AKS:n yleinen kokous taas hyväksyi yleisessä kokouksessaan 31.10 osaston itselleen valitseman nimen 'Akateemisen Karjala-Seuran Naisosasto'. Karin Hemmin mukaan AKS ei kuitenkaan osoittanut kiinnostusta Naisosastoaan kohtaan. Yhteistyöstä ei juurikaan keskusteltu, eikä naisosastolaisia kutsuttu AKS:n kokouksiin. Hemmin mukaan tästä syystä osastosta tuli melko itsenäinen ja sisäisesti vahva.³⁰ Tosin siihen saattoivat vaikuttaa myös naisosaston vahvat persoonallisuudet sekä se, että joukko oli niin pieni ja tarkkaan valikoitunut. Jälkeenpäin naisosaston perustamista pidettiin hyvin merkittävänä tapahtumana seuran edustamalle aatteelle: järjestön 10-vuotisjuhlassa pidetyssä puheessa Lea Lumme kuvasi osaston syntymistä patouman purkautumisena, riemullisena, väkevänä ja vapauttavana tapahtumana.³¹

²⁹ Hemmi 1980, 9-10.

³⁰ Hemmi 1980, 10-11.

³¹ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Lea Lumpeen puhe AKS:n naisosastolaisille NYKS:n 10-vuotisjuhlassa 20.10.1932.

Naisosaston tärkein ja oikeastaan ainoa tehtävä oli pakolaisten konkreettinen avustaminen, AKS:n tukeminen ja varojen hankkiminen. Naiset tekivät käsitöitä ja järjestivät myyjäisiä osoittaen *“suurenmoista intoa ja uhrautuvaisuutta”*.³² Tällaisen toiminnan ei ilmeisesti katsottu sopivan miehisen taistelujärjestön luonteeseen, joten työnjako AKS:n ja sen Naisosaston välillä oli selkeä. Varojen hankinta yleishyödylliseen tarkoitukseen oli hyvin tyyppillistä ajan muillekin naisjärjestöille.

Vaikeudet AKS:n ja sen Naisosaston välillä alkoivat kuitenkin varsin pian. AKS:n taloudellisesti heikko tilanne kiristi välejä. Kun Naisosasto vielä sai lahjoituksia eräiltä suomenruotsalaisilta yrityksiltä juuri silloin, kun AKS:ssa oli heräämässä aktiivinen suomalaisuustoiminta, ristiriidat olivat valmiina. Tilanne kärjistyi AKS:n lipusta syntyneeseen riitaan. Naisosaston ei annettu lippua suunnitella eikä ommella, vaikka ensin niin oli sovittu. Lisäksi osastolle ilmoitettiin, ettei se voisi ottaa osaa lipun vihkiäistilaisuuteen. Osasto ei myöskään saanut ottaa osaa AKS:n juhlarssiinkuin erillisenä jälkijoukkona. Syyksi sanottiin se, että naiset eivät kuitenkaan osaisi marssia oikeassa tahdissa. Näiden erimielisyyksien johdosta järjestettiin keväällä 1923 kokous asioiden selvittämiseksi. Kokouksessa AKS painotti, ettei sen lippuvala sotilaallisuutensa vuoksi voinut soveltua naisille. Naisosastolla oli kuitenkin puolustajiakin, esimerkiksi sihteeri Räikkönen.³³

Lopullisesti ristiriidat ratkesivat 12.10.1923 pidetyssä AKS:n kokouksessa, jolloin seuran sääntöjä muutettiin niin, että vain mies saattoi tästä lähtien toimia jäsenenä. Naisjäsenet siis käytännössä erotettiin seurasta. Hemmin mukaan AKS:aa harmitti se, ettei Naisosasto tyytynyt pysyttelemään pelkkänä rahaa tuottavana toimikuntana. Joka tapauksessa Naisosasto päätti 18.10.1923 yksimielisesti lopettaa toimintansa.³⁴ Jälkeenpäin AKS:n 15-vuotishistoriikissa Naisosaston eroamisen selitettiin tapahtuneen etupäässä naisten omasta tahdosta.³⁵

Kuitenkin jo osaston lopettajaisjuhlassa Viena Pantsar ehdotti uuden seuran perustamista toimintaa jatkamaan, tällä kertaa erillään AKS:sta. Jo 3.2.1924 pidettiin uuden

³² AKS:n vuosikertomus 1922, 14.

³³ Hemmi 1980, 22-25.

³⁴ Hemmi 1980, 26-27.

³⁵ Hyvämäki 1937, 46.

seuran perustava kokous ja sen nimeksi vahvistettiin Naisylioppilaiden Karjala-Seura (NYKS). Riidoista huolimatta seura katsoi velvollisuudekseen pysyä AKS:n lähipiirissä. Toiminnan aloittaminen ei ollut helppoa: yleisö ihmetteli eroa AKS:sta ja naisylioppilaatepärvivät uuteen seuraan liittymistä. Oman seuran alkuvaiheista puhuttiin jälkeinpäin vaikeina ja jopa lamauttavina aikoina.³⁶ Vasta 1920-luvun viimeisinä vuosina seuran jäsenmäärä lähti kunnolla kasvuun.

AKS koki 1930-luvun ensimmäisinä vuosina suuria mullistuksia. Seura liittyi innostuneena Lapuan Liikkeen riveihin. Tapahtumat johtivat Mäntsälän kapinaan vuonna 1932, jonka seurauksena seurasta erosi 120 jäsentä.³⁷ Naisylioppilaiden keskuudessa ei vastaavaa kahtia jakautumista tapahtunut, vaan noudatettiin virallista AKS:n linjaa. Tapahtumista hyvin pitkälti vaiettiin, NYKS:n 10-vuotisjuhlissa Lea Lumme puheessaan vain mainitsee kuluneen vuoden -32 murheiden ja vastoinkäymisten vuotena.³⁸

2.2 Asemansa vakiinnuttanut Akateemisten Naisten Karjala-Seura

1930-luvun puoliväliin tultaessa Naisylioppilaiden Karjala-Seura oli jo saavuttanut vankan aseman naisylioppilasjärjestönä. Iso joukko jäsenistä oli kuitenkin jo lopettanut opiskelunsa, niinpä pelkäsi ylioppilasyhdistyksensä leimaantumisen katsottiin alentavan seuran painoarvoa. Ensimmäistä kertaa keskustelua seuran nimen muutoksesta käytiin Jäsenlehdessä syksyllä 1937. Oli päätetty, että aiheesta keskusteltaisiin lisää seuran 15-vuotisjuhlien yhteydessä.³⁹

Alkuvuodesta 1938 asiaa pohdittiin lisää ja jäseniltä pyydettiin asiasta perusteltuja kannanottoja. Seuran puheenjohtaja Anna-Liisa Heikinheimo esitti lehdessä näkemyksiään. Hänen mukaansa seuran nimenmuutosta vastaan puhui ainoastaan kunnioitus traditiota kohtaan. Järkisyiden olisi kuitenkin voitettava: Heikinheimon mukaan talous- ja liike-elämän

³⁶ Ylioppilaslehti 11/1926, 124: "Piirteitä Naisylioppilaiden Karjala-Seuran toiminnasta".

³⁷ Nygård 1982, 70-71, Alapuro 1973, 128-129.

³⁸ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Lea Lumpeen puhe AKS:n naisosastolaisille NYKS:n 10-vuotisjuhlissa 20.10.1932.

³⁹ NYKS-Jäsenlehti 7/1937, 2: "Mitä jokaisen Nyks:läisen tulee tietää".

edustajat pitävät seuraa usein vain pelkkänä ylioppilasyhdistyksenä pelkästään sen nimen vuoksi. Nimenmuutos kasvattaisi siis seuran auktoriteettia. Heikinheimon mukaan erityisen ikävää oli, että myös joillakin seuran jäsenillä oli sama väärinkäsitys: seura jätettiin heti valmistumisen jälkeen. Nimenmuutoksen puolesta siis puhui myös se, että vanhempienkin jäsenten olisi mukavampi kuulua akateemiseen yhdistykseen kuin ylioppilasseuraan. Heikinheimon mielestä nimenvaihto olisi suhteellisen helppo toteuttaa myös käytännön kannalta, koska seura ei vielä ollut kovin laajalti tunnettu suuren yleisön keskuudessa.⁴⁰

Seuran nimenmuutos hyväksyttiin virallisesti viimein 17.11.1938. Vain muutamaa viikkoa ennen sitä, 30.10 seuran jäsenmäärä ylitti Jäsenlehden mukaan 1000 jäsenen rajan.⁴¹ Jäsenlehti kirjoitti uudesta nimestä, Akateemisten Naisten Karjala-Seurasta: *“Uusi nimi siis vastaa tosiasioita, vanha on erehdyttävä... ‘arvovaltamme’...on jo lisääntynyt uuden nimen kautta ja meillä on siitä hyötyä erittäinkin suhteissamme oman maamme ja muidenkin maiden kansallisiin naisjärjestöihin”*.⁴² Lehden mukaan vanhassa nimessä esiintynyt sana ‘ylioppilas’ oli oleellisesti vähentänyt luottamusta seuran toimintaa kohtaan. Todettiin, että seura, johon kuului keski-ikäisiä ja jo työssä olevia, herätti enemmän luottamusta kuin pelkkä ylioppilasseura. Ja näin ollenhan vanha nimitys ei enää vastannutkaan todellisuutta, koska seuraan kuuluikin paljon jo ylioppilaselämän taaksensa jättäneitä jäseniä. Kun seura perustettiin, vanha nimi olikin vielä ollut aiheellinen ja asianmukainen. Lehdessä todettiin, että vanhan nimen puolesta puhuivat tietyt tunnesyyt, mutta niiden ei saanut antaa mennä *“asiamme menestyksen”* edelle. Rakkaus ei saanut kohdistua vain ulkonaiseen muotoseikkaan ja pelkkä nimi ei ollut aatteen symboli. Lopuksi todettiin, että vanha nimi oli ollut seuran työn jarruna, sitä paitsi se oli täysin toisarvoinen seikka sen suuren päämäärän rinnalla, jonka menestystä silmälläpitäen kaikki muut asiat oli seurassa järjestettävä.⁴³

⁴⁰ NYKS-Jäsenlehti 2/1938, 2: “Kysymysseuramme nimestä”.

⁴¹ NYKS-Jäsenlehti 4/1938, 6-7: “Mitä jokaisen Nyks:läisentulee tietää”.

⁴² NYKS-Jäsenlehti 1/1939, 1-2. “N.Y.K.S. - A.N.K.S.”

⁴³ NYKS-Jäsenlehti 1/1939, 1-2. “N.Y.K.S. - A.N.K.S.”

2.3. Jäsenistön homogeenisuus

Seuran jäsenkortistoa ei ole aikaisemmissa tutkimuksissa käytetty hyväksi. Hemmi on vuosikertomusten perusteella arvioinut seuran jäsenmäärän olleen enimmillään noin 1500 jäsentä.⁴⁴ Jäsenkortistosta löytyi kuitenkin yhteensä 1929 varsinaisen jäsenen korttia. Kaikissa niissä ei tosin mainittu lupauksenantopäivämäärää, mutta koejäsenkortistoonkaan niitä ei oltu sijoitettu. Toisaalta lupauksenantokäytäntö otettiin käyttöön vasta vuonna 1927. Korteista 267 kappaletta oli toiminnasta vetäytyneiden jäsenten. He eivät olleet virallisesti eronneita, mutta eivät kuitenkaan enää yhteydessä seuraan. Päällekkäisyyksiäkin on tietenkin saattanut sattua, esimerkiksi piirijäsenkorttia täytettäessä on peruskortti unohtunut poistaa. Myös avioliiton myötä nimen muuttuessa on saattanut kortteja olla kaksin kappalein, vaikka yleisesti nimen muutos on kyllä korteissa huomioitu.⁴⁵

Seuraavasta kaaviosta käy ilmi, milloin seuraan liittyttiin jäsenlupauksia annettiin:

1922-1930: 68 jäsentä liittynyt

1931-1935: 510 lupausta

1936-1940: 558 lupausta

1941-1944: 579 lupausta

Tuntematon: 214

Yhteensä 1929 jäsenkorttia⁴⁶

Varsinkin sota-aikana seuraan liittyttiin ahkerasti, vaikka olot olivat yliopistollakin vakiintumattomat. Jatkosodan vuodet olivat kuitenkin kaikin tavoin seuran voimantunnon aikaa. Sotamenestys toi mukanaan myös uusia jäseniä, uskallettiin ottaa rohkeammin osaa toimintaan.

Peruskortisto sisälsi siis opiskelevien jäsenten jäsenkortit. Seuran lakkauttamisvaiheessa peruskortistossa oli 822 jäsenen jäsenkortit. Samana vuonna 1944 Helsingin yliopistossa opiskeli läsnäolevia naisylioppilaita 2874.⁴⁷

Useasta jäsenestä oli kaksi erilaista korttia, joissa kysyttiin erilaisia tietoja.

⁴⁴ Hemmi 1980, 3.

⁴⁵ Kts. jäsenkortiston tarkempi erittely, Liite 1.

⁴⁶ KA. ANKS:n arkisto. Jäsenkortisto. Laatikot 1-3, 6, 9.

⁴⁷ Suomen tilastollinen vuosikirja 1944-1945, 240.

Henkilötietojen ohella kysyttiin muunmuassa kielitaitoa, konekirjoitustaitoa, kansliatyökokemusta, kokemusta sosiaalisessa työssä, erikoistaitoja ja luottamustoimia ANKS:ssa. Korttipohjat oli ilmeisesti painettu 1940-luvulla, koska niissä kysyttiin myös sota-ajan toimista. Kuten mainittu, kortit olivat hyvin epätasaisesti täytettyjä; läheskään kaikkiin kohtiin ei oltu vastattu. Monissa korteissa oli vain nimi ja lupauksenantopäivä. Lisäksi kortteihin oli merkitty, jos jäsenelle oli myönnetty ns. työlomaa. Ilmeisesti seuran sihteeri oli liittänyt kortteihin myös muita jäseniä koskevia tietoja kuten *“valmis lähtemään. Tuntee Aunuksen kaupungin”*, *“haluaa itä-Karjalaan opettajaksi”*, *“parantumattomasti sairas”* ja *“on jalkavikainen”*.⁴⁸

Peruskortiston mukaan määrällisesti eniten jäseniä Helsingin yliopistosta oli liittynyt hämäläisestä osakunnasta, yhteensä 111 jäsentä. Pienin oli kymenlaaksolainen osakunta 22 jäsenellään. Tosin on huomattava, että kyseinen osakunta oli perustettu vasta 1933. On myös huomattava, että 74 kortissa osakuntaosasto jäi tuntemattomaksi, koska sitä ei ollut korttiin merkitty. Tiedekunnittain määrällisesti eniten jäseniä oli filosofisesta tiedekunnasta, missä naisopiskelijoita yleisestikin ottaen oli eniten⁴⁹. Historiallis-kielitieteelliseltä osastolta heitä oli 83 ja matemaattis-luonnontieteelliseltä osastolta 41 jäsentä. Opintoala jäi tuntemattomaksi peräti 349 opiskelijankohdalta.⁵⁰ Alapuron mukaan useimmiten AKS:aan liittyivät teologisen ja maa- ja metsätaloustieteellisen tiedekuntien opiskelijat.⁵¹ Prosentuaalisesti myös naisia on jäsenenä eniten juuri näistä tiedekunnista sekä voimistelulaitokselta.

Toiminnasta vetäytyneiden jäsenten kortistossa oli yhteensä 267 jäsenkorttia. Korteissa ei juuri ollut muita tietoja kuin nimi, jäsennumero ja lupauksenantopäivämäärä, ehkä osakuntaosasto. Suurin osa, eli 116 toiminnasta vetäytyneitä jäsentä olivat antaneet lupauksensa vuosien 1931-1935 välillä.⁵² Kuolleitten jäsenten kortistossa oli yhteensä 12 henkilöä ja eronneiden jäsenten kortistossa vain kaksi. Eroamisen syytä ei kummassakaan

⁴⁸ KA. ANKS:n arkisto. Jäsenkortisto, laatikko 1, Peruskortisto.

⁴⁹ Suomen tilastollinen vuosikirja 1944-1945, 241.

⁵⁰ KA. ANKS:n arkisto. Jäsenkortisto, laatikko 1, Peruskortisto. Kts. tarkemmat tiedot osakuntaosastoista ja opintoaloista, Liite 2.

⁵¹ Alapuro 1973, 68-70, 84.

⁵² KA. ANKS:n arkisto. Jäsenkortisto, laatikko 6, toiminnasta vetäytyneet.

kortissa mainittu.⁵³ Eronneiden määrä tuntuu mahdottoman pieneltä. Ilmeisesti tätä osaa kortistosta ei hoidettu, vaan eronneiden kortit on vain poistettu eikä niitä haluttu enää arkistoida.

Peruskortiston lisäksi toinen suurempi kokonaisuus jäsenkortistossa oli piirijäsenkortisto. Se sisälsi yhteensä 826 piirijäsenenjäsenkortin. Suomi oli jaettu 19 eri piiriin, joista eniten jäseniä oli Helsingin piirissä, 273 henkeä. Myös piirijäsenkortit olivat varsin puutteellisesti täytettyjä. Niissä käytettiin erilaista korttipohjaa kuin peruskortistossa, mutta niissä kysytyt asiat olivat hyvin samanlaisia, henkilötietojen lisäksi muunmuassa luottamustoimia ANKS:ssa, kielitaitoa, toimintaa Lotissa ja toimistotyökokemusta. Mielenkiintoinen oli kohta, jossa kysyttiin toimintaa muissa järjestöissä, mutta vain kymmenessä kortissa tuo kohta oli täytetty. Mainituiksi tulivat Martat, Sotilaskotiyhdistys ja Kalevalaiset Naiset. Myös Kansallinen Partioliike ja urheiluseura tulivat esiin. Jäsenten yhdistysverkosto oli siis arvo- ja aatemaailmaltaan hyvin samantapainen kuin ANKS. Piirijäsenkortissa oli myös kohta, johon pyydettiin täyttämään ammatti tai arvo. 334 jäsentä oli jättänyt kohdan täyttämättä. Yleisin vastaus oli maisteri tai kandidaatti, 152 kappaletta. Seuraavaksi yleisin oli yksinkertaisesti rouva, 85 henkeä.⁵⁴

Lakkauttamishetkellä seuran jäsenkoulutuksessa oli 113 koejäsentä, jotka eivät olleet vielä jäsenlupaustaan antaneet. He olivat aloittaneet jäsenkoulutuksen 1943-1944.⁵⁵ Lisäksi oli kortisto niin sanotuista roikkuvista koejäsenistä, jotka olivat syystä tai toisesta keskeyttäneet koejäsenkoulutuksen. Heitä oli yhteensä 58.⁵⁶

2.4 Seuran sisäinen organisaatio

Akateemisten Naisten Karjala-Seura oli naisylioppilaidenluoma verkosto, jossa vallitsi sisäinen, jäsenten tiedostama ja hyväksymä hierarkia. Organisaatiota tarkastelemalla voidaan

⁵³ KA. ANKS:n arkisto. Jäsenkortisto, laatikko 9, kuolleet ja eronneet.

⁵⁴ KA. ANKS:n arkisto. Jäsenkortisto, laatikko 9, piirijäsenkortisto. Kts. lisää piirijaosta ja piirijäsenten ammattijakaumasta, Liite 3.

⁵⁵ KA. ANKS:n arkisto. Jäsenkortisto, laatikko 2, koejäsenet.

⁵⁶ KA. ANKS:n arkisto. Jäsenkortisto, laatikko 3, roikkuvat koejäsenet.

selvittää, miten valta verkostossa jäsenyi. Verkostolla oli myös omat norminsa ja sääntönsä. Myös niiden ilmenemismuodot kertovat jotain verkostosta itsestään.

Seuran ylintä päätösvaltaa käytti vuodeksi kerrallaan valittu johtokunta. Siihen kuuluivat puheenjohtajan ohella varapuheenjohtaja, sihteeri, rahastonhoitaja ja neljä jäsentä sekä kaksi varajäsentä. Johtokunta kokoontui puheenjohtajan kutsusta päättämään seuran juoksevista asioista sekä laatimaan vuosikokoukselle esitettävän toimintakertomuksen. Seuran toiminta oli tehtävien mukaan jaettu jaostoihin, joita olivat talous-, juhla-, valistus-, ja pakolais-/heimotyöjaosto. Jäsenillä oli vapaus valita se jaosto, jossa halusivat toimia.⁵⁷

Jäsenmäärän kasvaessa ja toiminnan laajentuessa ilmeni tarvetta organisaatiomuutoksille. Uudistukset hyväksyttiin vuonna 1935. Sen mukaan seuran ylintä päätösvaltaa käytti edelleen johtokunta. Uudistuksen myötä kaikki seuran jäsenet kuuluivat nyt edustamansa osakunnan mukaisesti johonkin osakuntaosastoon. Myös Teknillisellä korkeakoululla ja Kauppakorkeakoululla olivat omat osastonsa. Tärkeä elin oli osastoneuvosto, jonka muodostivat osakuntaosastojen johtajat. Sen tehtävänä oli valvoa osakuntaosastojen toimintaa sekä huolehtia järjestystoimenpiteistä.⁵⁸

Paitsi, että seura oli jaettu osakuntaosastoihin, säilytettiin lisäksi jaostot. Jaostoneuvostoon kuuluivat eri jaostojen johtajat. Se valmisteli johtokunnalle menevät asiat ja teki aloitteita. Sekä osastoneuvoston että jaostoneuvoston puheenjohtajat kuuluivat seuran johtokuntaan. Toimiviksi jaostoiksi perustettiin talousjaosto, rajaseutujaosto, maanpuolustusjaosto, suomalaisuusjaosto, heimotyöjaosto sekä valistusjaosto. Valistusjaoston muodostivat sen alaosastojen puheenjohtajat, heimotyöjaoston kerhojen puheenjohtajat sekä muutamat lisäjäsenet. Valistusjaoston alaosastoja olivat juhla-, puhuja-, kirjasto-, kouluseura- sekä sanomalehti- jaostot. Heimotyöjaosto järjesti erilaisia kerhoja, joita olivat Karjala-, Inkeri-, Liivi-, Länsipohja-, Eesti- sekä Unkarikerho. Jaostojen jäsenluku vaihteli 4-10 välillä. Johtokunta määräsi niihin jäsenet osakuntaosastojen esitysten mukaan. Kerhojen jäsenmäärä oli rajoittamaton ja niihin toimintaan toivottiin kaikkien seuran jäsenten osallistuvan.⁵⁹ Ilmeisesti jaostot eivät toimineet kuitenkaan niin joustavasti kuin oli suunniteltu, koska vuoden 1940

⁵⁷ Hemmi 1980, 31-32.

⁵⁸ NYKS-Jäsenlehti 2/1935, 4: "Nyksin uusi organisaatio".

⁵⁹ NYKS-Jäsenlehti 2/1935, 4: "Nyksin uusi organisaatio".

syksyllä valittiin niin sanotut jaostosihteerit, joiden tehtäväksi tuli saada aikaan vireämpää toimintaa jaostojen puitteissa.⁶⁰ ANKS:n organisaatiomalli muistutti jaostoineen hyvin pitkälti lottien vastaavaa.

Seura ei ollut tavanomaisten yleishyödyllisten yhdistysten tapaan avoin, vaan sen jäsenyyttä anottiin. Ensimmäiseksi seuraan pyrkivän oli täytettävä hakemuskaavake. Sen täyttämistä oli pohdittava tarkkaan, sillä siinä kysyttiin tärkeitä asioita kuten seuraan liittymisen syitä. Hakijalla oli myös oltava suosittelijat seuran piiristä.⁶¹ Jos hakemus hyväksyttiin, piti ennen varsinaiseksi seuran jäseneksi pääsyä toimia koejäsenenä. Koejäsenten tehtävänä oli osallistua seuran järjestämään koulutukseen. Koulutusta järjestettiin vuodesta 1932 lähtien AKS:n toimiessa esimerkkinä. Vuoden 1937 syksyllä koulutusjärjestelmää edelleen pidennettiin ja tehostettiin. Koulutus jakautui kahteen osaan: ensimmäiseen kuuluivat luennot jotka käsittelivät pääasiassa heimokansoja. Luennot myös tentittiin. Toiseen osaan kuului esitelmiä ja keskusteluja kansalaissivistyksen alalta sekä väestönsuojelutoimintaa. Tärkeää oli omakohtainen tutustuminen seuran toimintaan. Koulutettavana oli usein kaksi kurssia yhtä aikaisesti. Ennen ensimmäisen jakson tenttiä koejäseniä kutsuttiin alokkaiksi ja tentin jälkeen kokelaiksi. Koulutuksen järjestämisestä vastasi seuran Koulutusjaosto, johon kuului kolme jäsentä. Koulutusjakso huipentui valanantoon ja sen myötä päästiin seuran virallisiksi jäseniksi.⁶²

Jäsenten näinkin mittavaa koulutusta perusteltiin lisääntyvällä heimotietoisuudella ja kansalaiskasvatuksen tarpeellisuudella. Jäsenet haluttiin saada *“yhä enemmän kiintymään NYKS:aan ja pysymään vielä maaseudulle siirryttyäänkin aktiivisina nyksiläisinä ja suursuomalaisina.”*⁶³ Ehkä jäsenkandidaatteja testattiin hyvin tarkkaan myös siksi, että seuraan haluttiin vain ehdottoman luotettavia ja asiaan vakavasti ja hartaudella suhtautuvia jäseniä. Hauskanpitoa ja ajanvietettä hakevat haluttiin näin heti karsia pois hakijoiden joukosta. Sota-aikana koulutusta edelleen lisättiin ja tehostettiin. Koeaika kesti näin 2 lukukautta. Jäseneksi

⁶⁰ ANKS-Jäsenlehti 1/1940, 8: “Syyskauden kuulumisia.”

⁶¹ ANKS-Jäsenlehti 1/1940, 8: “Uudet sisaret”. KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Luento koejäsenille 20.11.1942.

⁶² NYKS-Jäsenlehti 1/1938, 7: “NYKS:n jäsenkasvatus”.

⁶³ NYKS-Jäsenlehti 1/1938, 7: “NYKS:n jäsenkasvatus”.

aikovien oli suoritettava 40 harrastustuntia ja puolen vuoden ‘asevelvollisuusminimi’ esimerkiksityöpalveluna.⁶⁴

Helsingin yliopistossa opiskelevat jäsenet oli jaettu kotipaikkakunnan mukaan osakuntaosastoihin, jotka järjestivät omaa ohjelmaansa; kokouksia noin kerran kahdessa viikossa sekä illanviettoja kyseisen AKS:n osakuntaosaston kanssa.⁶⁵ Myös osastojen välisiä illanviettoja, toisen osaston kutsumista ‘kylään’ suosittiin.⁶⁶ Mutta mikä osakuntaosastojen varsinainen tehtävä sitten olikaan? Nehän olivat rivijäsenelle lähin kosketuspinta seuraan, eniten käytännön toimintaan keskittyviä elimiä. Vuoden 1939 alussa virisi kuitenkin keskustelua “*osakuntaosastojen henkisestä tehtävästä*”. Osastojen toimialaa haluttiin laajentaa ja niinpä päätettiin, että jokainen osasto sai yhden kerhon hoidettavakseen. Samoin haluttiin jakaa osastoille enemmän vastuuta Jäsenlehden toimittamisesta. Todettiin, että osastoilla olisi oltava enemmän niin sanottua aatteellista toimintaa. Tätä haluttiin valvoa seuran johdon taholta. Ehdotettiin, että johtokunnan jäsenet vuorollaan osallistuisivat eri osakuntien illanviettoihin, koska se oli “*ainoa tapa seurata, vallitseeko osastoissa oikea henki.*”⁶⁷ Osastojen taholta aatteellista toimintaa oli toivottu jo aiemmin. Savolainen osasto toivoi jo vuonna 1936 kokouksiinsa asiaa “*valaisevaa ja syventävää ohjelmistoa*”.⁶⁸ Osastojen saattoi kuitenkin olla vaikeaa tällaista itsekseen järjestää, vaan olisi tarvittu seuran johdon tukea esimerkiksipuhujien muodossa.

Rivijäsenten keskuudessa toiminta oli siis kokousten järjestämistä oman osakuntaosaston kesken. Savolaisen osakuntaosaston tarkoituksena ainakin oli kokoontua joka viikko lukukausien aikana. Osallistuminen kokouksiin ei ilmeisesti ollut itsestään selvää, koska vuoden 1936 alussa savolaisessa osakuntaosastossa alettiin keskustella erityisestä sakkajärjestelmästä poissaolojen yhteydessä. Kuitenkin vasta keväällä 1937 järjestelmä otettiin käyttöön. Sen mukaan kokouksesta tai illanvietoista ilman pätevää syytä ilmoittamatta poissaolevia jäseniä rankaistiin 5 markan sakolla. Lisäksi osasto määräsi pakkokäyntejä

⁶⁴ ANKS-Jäsenlehti 6/1943, 3-11: “ANKS:n toimintakertomus työvuodelta 1942-43”.

⁶⁵ Kts. esim. NYKS-Jäsenlehti 5/1936, 4-5: “Osakuntaosastot”.

⁶⁶ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, savolaisen osakuntaosaston pk 1.4.1935.

⁶⁷ ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 4-5: “Ajatuksia osakuntaosastojen henkisestä tehtävästä”.

⁶⁸ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk 3.2.1936.

osakunnan kokouksiin. Toivottiin myös, että jäsenet tällöin myös osallistuisivat asioiden käsittelyyn. Ylimääräisistä osallistumisista ja puheenvuoroista luvattiin jakaa ansiopisteitä.⁶⁹

Sakkojärjestelmä ei ilmeisesti ratkaissut ongelmaa: syksyllä 1940 osasto jaettiin pienempiin ryhmiin. Ideana oli, että joka ryhmällä oli vastaava henkilönsä, jonka tehtävänä oli huolehtia jokaisen ryhmäläisensä saapumisesta osaston kokoukseen. Jäsenten tietynlainen sitoutumattomuus säilyi siis järjestön johdon huolenaiheena. Maksamattomista jäsenmaksuista muistutettiin vähän väliä. Jäsenten osallistumattomuus osakuntaosaston toimintaan herätti muutenkin paljon keskustelua. Osaston sisäistä kuria puitiin ja keskusteltiin keinoista, joilla jäsenet saataisiin aktiivisemmin mukaan osallistumaan.⁷⁰

Opintonsa päätettyään ja Helsingistä ehkä muutettuaan jäsenten oli anottava seuran johtokunnalta kirjallisesti lupaa siirtyä ulko- eli piirijäseniksi. Lakkauttamisvaiheessa Suomi oli jaettu 19 eri piiriin⁷¹. Piirijäsenten tärkeimpänä tehtävänä oli seuran ‘hengen’ levittäminen maaseudun asukkaiden keskuuteen. Tämä vaati aktiivista toimintaa ehkäpä aivan yksinkin, jos paikkakunnalla ei sattunut olemaan muita ‘aatesisaria’. Piirijäsenillä ei enää ollut ‘käsityöpakkoa’ eikä muitakaan osakuntaosastolaisten velvollisuuksia, mutta toivottavaa tietenkin oli, että he osallistuivat joulumyyjäisiin ja muihin seuran taloudellisiin hankkeisiin.⁷²

Nämä Helsingistä pois muuttaneet piirijäsenet tuntuivat kuitenkin tuottavan seuran johdolle suurinta päänvaivaa: *“Helsingistä lähtenyt on useinkin kuin seurasta pois pyyhkäisty”*.⁷³ Jäsenlehdessä ongelmaa puitiin useaan otteeseen. Lehden mukaan AKS:lla ei kyseisenlaisia ongelmia ollut, mutta ANKS laiminlyötiin helposti opiskelujen päätyttyä ja jopa jäsenmerkkejä palautettiin seuran toimistoon. Jäsenlehdessä esitettiin epäily, että syytä tähän voi

⁶⁹ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk:t 25.11.1935, 3.2.1936 ja 24.5.1937.

⁷⁰ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk:t 24.9.1940, 14.10.1940 ja 19.11.1942.

⁷¹ Kts. Liite 3.

⁷² ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 6: “Piirijäsenenajatuksia”; 2/1939, 8: “Täsmällisyyttä!”.

⁷³ ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 6: “Piirijäsenenajatuksia”.

etsiä sekä seuran puutteellisesta organisaatiosta että jäsenten hengen puutteesta.⁷⁴ Toisaalta myös muut asiat saattoivat vaikuttaa asiaan. Miehillä ehkä perheen perustamisenkin jälkeen jäi aikaa järjestötoimintaan, mutta naisilla, joilla saattoi olla sekä virka että lapset, ei välttämättä tähän enää riittänyt tarmoa. Lisäksi saatettiin olla syrjässä Helsingistä; kontaktit seuran toimintaan olivat vähäisiä, jos lähellä ei ollut yhtään järjestöystävää. Seuran puolesta ongelmaan koetettiin hakea ratkaisua esimerkiksi maakunnallisia toimintapiirejä perustamalla. Nekin kuitenkin kokoontuivat kohtalaisen harvoin, vaikka siten pitivätkin edes jonkinlaista toimintaa yllä. Piirijäsenet olisivat olleet seuralle tärkeitä myös siksi, että katsottiin näiden seuran vanhimpien jäsenten olevan ikään kuin vastuussa seuran 'hengestä'.⁷⁵

Asia oli hyvin tärkeä, sillä seurassa koettiin, että varsinainen työ, todellinen mahdollisuus vaikuttaa, alkoi vasta ylioppilaselämän jälkeen Helsingin ulkopuolella. Tässä työssä jäseniltä odotettiin paljon, eivätkä toiveet aina toteutuneet. Eräs piirijäsen kirjoitti Jäsenlehteen: *“Olemme tulleet niin varovaisiksi, emme rohkene näyttää väriämme. Ehkäpä luovumme aatteestammekin silloin, kun on kysymys korkeammasta virkapaikasta, aineellisista eduista!”*⁷⁶ Maaseudulta saapuneissa kirjeissä annettiin usein ymmärtää, että piirijako ei oikein toiminut ja jäsenmerkin käytöstä oli turhankin helppo luopua Helsingin ulkopuolella. Seuralta toivottiin erityisiä piirijäsenille tarkoitettuja piirijäsenpäiviä tai piirineuvojaa kiertämään, mutta nämä hankkeet eivät koskaan ehtineet toteutua.⁷⁷

Jäsenlehti kirjoitti joskus myös epäuskosta ja kyllästymisestä, jotka alati vaanivat seuran jäseniä. Kirjoituksissa koitettiin luoda uskoa jäsenten sydämiin. Lehdessä korostettiin, että tunteet eivät ole riittävä perusta seuraan liittymiselle, vaan on oltava myös vahva vakaumus ja paljon uskoa asiaansa kohtaan.⁷⁸ Joskus jäseniä myös moitittiin siitä, että he

⁷⁴ NYKS-Jäsenlehti 1/1934, 2-3: “Ulkojäsenet kiinteämmin NYKS:n yhteyteen”. Kts. myös ANKS-Jäsenlehti 3/1939, 5: “Piirijäsenille!”.

⁷⁵ NYKS-Jäsenlehti 2/1935, 2-3: “Maakunnallisia toimintapiirejä perustamaan”. ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 6: “Piirijäsenenajatuksia”; 3/1939, 5: “Piirijäsenille!”.

⁷⁶ ANKS-Jäsenlehti 2/1939, 5: “Piirijäsenenajatuksia”.

⁷⁷ ANKS-Jäsenlehti 5/1943, 3-6: “Maaseutukirje”.

⁷⁸ NYKS-Jäsenlehti 7/1937, 1: “Uskommeko”. Kts. myös NYKS-Jäsenlehti 3/1938, 1: “Älkää jättäkö kesken sitä tietä mitä olette kulkemassa”.

unohtivat olla *“uskollisia vähässä”*, eli annettuja tehtäviä ei suoritettukaan ajoissa tai ne sysättiin toisten harteille. Tällaiset tapahtumat saattoivat johtaa seuraavankaltaiseen pohdiskeluun: *“Naisten muodostamien seurojen ja yhdistysten pahimmat hajoittajat ovat jäsenet itse. Meiltä todennäköisesti puuttuu vastuuntuntoa ja kykyä alistua kuriin ja järjestykseen. ANKS on jo monessa suhteessa vapautunut naisjärjestöjen pahoista puolista.”* Tehtävien suorittamisen kontrolloimista pidettiin häpeänä, koska katsottiin, että seuraan liitettiin vain syvästä vakaumuksesta sekä halusta aktiiviseen toimintaan.⁷⁹

Seuran perimmäisenä tarkoituksena oli, että toiminta ei nivoutuisi pelkästään organisatorisiin puitteisiin. Seuran ohjelmaa ei ollut tarkoitus toteuttaa vain järjestötoiminnan puitteissa, vaan toiminta oli vietävä mukaan jäsenten jokapäiväiseen elämään.⁸⁰ Tätä periaatetta ilmeisesti haluttiin noudattaa, kun seuran yhteyteen alettiin suunnitella erilaisia harrastuspiirejä. Tarkoituksena oli, että näissä voimistelu- ja kansantanhupiireissä sekä laulu- ja lausuntakuoroissa seuran jäsenet yhä enenevässä määrin oppisivat tuntemaan toisiaan ja viettäisivät vapaa-aikaansa yhdessä.⁸¹ Tietysti myös tällä tavoin pyrittiin saamaan jäsenet entistä sitoutuneimmiksi seuraan.

Periaatteessa seuraan kuuluttiin aina kuolemaan asti sen jälkeen kuin vala oli vannottu ja seuran merkki kiinnitetty rintaan. Toki seurasta sai myös omasta tahdostaan erota. Tällöin oli lähetettävä johtokunnalle kirjallinen eropyyntö ja palautettava jäsenmerkki. Seuran johto saattoi myös erottaa jäsenen.⁸² Seuraan saattoi kuulua myös kannatusjäsenenä, vaikka ei itse toimintaan olisi tahtonut aktiivisesti osallistuakaan. Varsinaisten jäsenten tehtävänä oli pyrkiä hankkimaan seuralle mahdollisimman paljon näitä ‘maksavia’ kannatusjäseniä.⁸³

Järjestön Turun osasto syntyi Turun Yliopiston suojissa joulukuussa 1926. Osasto toimi ikään kuin varsinaisen seuran ‘pikkusisarena’. Yhteistyö Turun ja Helsingin välillä ei kuitenkaan ollut kovin vilkasta: lähinnä yhteistyö oli vain pöytäkirjajäljennösten lähettämistä, edustustilaisuuksia ja muutamia vierailuja. Osasto toimi ja kehittyikin melko lailla eristyksissä

⁷⁹ ANKS-Jäsenlehti 2/1939, 4: “Vastuuntuntoa”.

⁸⁰ Kts. esim. NYKS-Jäsenlehti 2/1938, 3-4: “Aate ja talous”.

⁸¹ ANKS-Jäsenlehti 1/1944, 8-9: “ANKS-laiset voimistelemaa, laulamaan, lausumaan!”

⁸² ANKS-Jäsenlehti 2/1939, 8: “Täsmällisyyttä!”.

⁸³ Kts. esim. NYKS-Jäsenlehti 6/1937, 3-4: “Mitä jokaisen Nyks:läisen tulee tietää”.

ja omin päin pääseuraan nähden, ehkä jo pelkän välimatkankintähden. Toisaalta helsinkiläisillä ei ehkäpä riittänyt mielenkiintoa näin pienen ryhmittymän toimintaa kohtaan; koko toiminta-ajan osanottajamäärät pysyivät suhteellisen pieninä. Vuonna 1944 peruskortistossa oli 44 Turun osastoon kuuluvan jäsenkorttia⁸⁴. Pienuudesta johtuen osastoa ei enää jaettu pienempiin osastoihin. Johtokuntaan kuului kahdeksan vakinaista henkeä ja erilaisia tehtäviä varten valittiin toimikuntia. Koejäsenten koulutus kesti kaksi kuukautta. Toiminnan alkaessa osaston työohjelma käsitti lähinnä vain heimo- ja pakolaistyön. Aikaa myöten myös Turun osaston toimintaan tulivat mukaan myös rajaseututyö, suomalaisuusasia, maanpuolustus ja nuorisotyö. Pakolaisten ja rajaseudun asukkaiden avustustyö oli kuitenkin ehkä tärkein Turun osaston toimintamuodoista. Muutoinkin osaston käytännön toiminta oli hyvin samanlaista kuin pääseuran.⁸⁵

Jyväskylän Kasvatusopilliseen korkeakouluun perustettiin myös oma osasto vuonna 1938. Samoin kuin Turussa, myös Jyväskylässä ANKS:n osaston toiminta oli hyvin pienimuotoista. Toiminta-aikana osastoon kuului kahdestakymmenestä kolmeenkymmeneen aktiivista jäsentä. Lakkauttamisvaiheessa peruskortistossa oli enää 11 korttia, jotka olivat Jyväskylän osaston jäsenten⁸⁶. Osaston toiminta käsitti lähinnä juhlien ja illanviettojen järjestämistä; ohjeita saatiin Helsingistä. Jyväskylän osaston teki merkittäväksi se, että jäsenistä valmistui opettajia: *“Tulevina kansankasvattajina olemme tietoisia siitä, että meitä vartoo suuri, kallis ja vaativa tehtävä. Uskotaanhan meidän käsiimme kansamme kallein osa, sen tulevaisuus.”*⁸⁷

Tärkeää on myös huomata, että Akateemisten Naisten Karjala-Seuran organisaatio oli pitkälti kopio AKS:n vastaavasta. Myös seuraan pyrkiminen ja jäseneksi hyväksyminen olivat molemmissa seuroissa samanlaisia prosesseja. Tärkeä osa molempien seurojen toimintaa oli,

⁸⁴ KA. ANKS:n arkisto. Jäsenkortisto, laatikko 1, peruskortisto.

⁸⁵ NYKS-Jäsenlehti 1/1934, 3: “Kuulumisia Turusta”; 1/1938, 3-4: “Turun osasto esittäytyy”; ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 7: “Terveiset Suomen Turusta”; 2/1943, 13: “Selostus ANKS:n Turun osaston toiminnasta”.

⁸⁶ KA. ANKS:n arkisto. Jäsenkortisto, laatikko 1, peruskortisto.

⁸⁷ NYKS-Jäsenlehti 2/1938, 7: “Mitä jokaisen Nyks:läisen tulee tietää”; ANKS-Jäsenlehti 4/1943, 12-14: “Jyväskylänosaston toiminta”.

että ulospäin esiinnyttiin aina yhtenä rintamana. ANKS:ssa koejäsenille esimerkiksi opetettiin, että puheenjohtajalle ja johtokunnalle oli oltava kuuliaisista ja että heitä ei saanut julkisesti arvostella.⁸⁸ Jokaisen oli seuran organisaatiossa tiedostettava oma paikkansa ja osattava alistua kuriin. Tiukan kontrollin tavoitteena oli ryhmähengen muodostuminen, joka suojaisi jäseniä peloilta ja lannistumiselta.

3. KAIKEN PERUSTA - HEIMOTYÖ

3.1 “Karjala meidän, Siperia heidän”⁸⁹

- suur-Suomi -ideologia

Keskeisin kohta järjestön ohjelmassa oli Karjala-kysymys ja kaikkien ‘Suomen heimon’ kansojen kokoaminen yhdeksi suur-Suomeksi. Jäsenlehden mukaan kaiken toiminnan mottona tuli olla “*pro Carelia*”.⁹⁰ Mielenkiinto Itä-Karjalaa kohtaan ei sinänsä ollut uusi ilmiö. Alue oli kiinnostanut suomalaisia jo pitkään. Kehittyvä nationalismi oli kaivannut selityksiä suomalaisten kauas ulottuvasta menneisyydestä ja itäiset sukulaisheimot olivat olleet yksi selitysmalli.⁹¹

Nygårdin mukaan suur-Suomi ajatuksen lähtökohtana oli, että täyttäessään historiallista tehtävänsä länsimaisen sivistyksen vartijana Suomen kansalla oli oikeus elää luonnollisten rajojensa sisäpuolella. Tätä oppia luonnollisista rajoista, ns. kolmen kannaksen rajasta Laatokka-Ääninen-Vienan lahti -linjalla alettiin innokkaasti levittää koko kansan keskuuteen. Myöhemmin Suur-Suomen luomista pyrittiin perustelemaan myös rotuopillisin ja historianfilosofisin todistein. Näkemyksen mukaan historian kulun muodosti maailmanvallan keskuksen säännönmukainen liike pohjoista kohti. Lisäksi suomalaiset olivat rodullisesti juuri oikean dynaamisia: suomalaisessa veressä kävivät skandinaavinen, itäbalttilainen ja Cro

⁸⁸ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, luento koejäsenille 20.11.1942.

⁸⁹ ANKS-Jäsenlehti 2/1939, 2-3: “Lippupuhe”. Lea-Kaarina Alpin puhe Kalevalajuhlissa 28.2.1939.

⁹⁰ NYKS-Jäsenlehti 2/1935, 1-2: “Miksi meillä on ‘lottapakko’”.

⁹¹ Laine 1982, 33.

Magnon -rotu ankaraa mutta silti tasapainotettua taistelua.⁹²

AKS:n jäsenvalasta voidaan päätellä, ettei Suur-Suomen luomisen voitu katsoa tapahtuvan rauhanomaisin toimin, vaan kansallista aseellista ekspansiota pidettiin välttämättömänä.⁹³ Myös ANKS piti itseään taistelujärjestönä, jonka aktiivisesti tuli toimia suur-Suomen luomiseksi. Siksi ‘sisaruuden’ ei ollut tarkoitus olla vain leppoisaa yhdessäoloa, vaan jäsenyyteen kuului paljon velvollisuuksia. Pelkkä aatteen omaksuminen ei oikeuttanut seuran jäsenyyteen vaan tarvittiin *“tahtoa ja terästä tehdä työtä”*. Tavoitteet olivatkin korkealla; koko Suomen nuori polvi piti valloittaa suur-Suomi ajatuksen taakse.⁹⁴

Jäsenistö katsoi ylioppilaina kulkevansa kansan etujoukoissa, kuuluvansa eliittiin. Silloin voitiin mennä sekä tavoitteissa että toiminnassa askeleen pidemmälle kuin rahvaan naisjärjestöt. Seuran jäsenet katsoivat, että heidän tehtävänsä akateemisina kansalaisina oli aatteiden eteenpäin vieminen, niiden herättäminen ja rikastaminen.⁹⁵ Aate velvoitti toimimaan, vaikka se olisi aiheuttanut hankaluksiakin. Varsinkin suur-Suomi-unelmasta puhuminen aiheutti ristiriitoja ‘vanhemman polven’ kanssa, joka piti ajatusta maalle ja sen rauhalliselle kehitykselle vaarallisena. Tästä huolimatta seuran jäsenet kokivat, että *“kunnia ja omatunto vaativat”* heitä asiasta puhumaan.⁹⁶

Suur-Suomi -tavoitteen katsottiin olevan niin tärkeä, että kaikki muut kysymykset oli järjestettävä sen mukaan. Suomen itärajaa ei tunnustettu oikeaksi, se oli vain raja, *“jonka meidän omat piensuomalaiset vallassaolijamme häpeän päivänä vetivät”*. Ainoastaan suur-Suomi nähtiin ‘oikeana’ isänmaana ja ‘oikeana’ Suomena.⁹⁷ Toisaalta suur-Suomesta tuli sekä AKS:n että ANKS:n retoriikassa lähes puhkikulutettu fraasi, jonka sisältöä ei tarkemmin eritelty. Suur-Suomen toteutumista pidettiin varmana, mutta siihen liittyviä käytännön

⁹² Nygård 1978, 136, 138.

⁹³ Nygård 1978, 137.

⁹⁴ NYKS-Jäsenlehti 3/1935, 1: “Eteenpäin”.

⁹⁵ ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 4-5: “Ajatuksia osakuntaosastojen henkisestä tehtävästä”.

⁹⁶ ANKS-Jäsenlehti 2/1939, 2-3: “Lippupuhe”. Lea-Kaarina Alpin puhe Kalevalajuhlissa 28.2.1939.

⁹⁷ ANKS-Jäsenlehti 2/1939, 2-3: “Lippupuhe”. Lea-Kaarina Alpin puhe Kalevalajuhlissa 28.2.1939.

järjestelyjä ei juuri pohdittu.

Seuran toimintaan uskonnollisuus kuului voimakkaasti. Toimintaa ja sen päämäärää pyrittiinkin usein perustelemaan varsin uskonnollisin teemoin: “...että näkee koko työmme Jumalan kansallemme antaman päämäärän valossa”.⁹⁸ Seurassa eli vahva usko siihen, että suur-Suomi-ajatuksella oli Jumalan tuki ja oikeutus takanaan: “...kun hän johtaa kulkuamme, ei meiltä puutu rakkautta toisiamme kohtaan, voimme olla silloin varmat, että ANKS:n suurin päämäärä, Suur-Suomi -aate, kulkee kohti täyttymystään.” Kansan katsottiinkin tarvitsevan uskonnollista herätystä, jotta voitaisiinkasvaa “siveellisesti täysin puhtaiksi” ja näin päästäisiin lähemmäs suur-Suomi-tavoitetta. Todettiin, että oli vain kuljettava parannuksen kautta kieltämyksentielle ja etsittävä kestävä onnea.⁹⁹ Uskonto oli suuri toivoa antava voimavara.

On huomioitava, että Suur-Suomi -ajatus ei ollut AKS:n suuri keksintö. Suur-Suomesta oli puhuttu ja kirjoitettu jo ennen AKS:n perustamista muun muassa Suunta-lehdessä. Nygårdin mukaan myös Hakkapelitta-lehdessä ja Suojeluskuntalaisen Lehdessä oli jo aiemmin esitetty samoja neuvostovaltiota koskevia arvostuksia ja kommentteja kuin AKS esitti myöhemmin.¹⁰⁰

Suur-Suomen toteutumisen katsottiin vaativan etujoukoilta monenlaisia tietoja ja taitoja. ANKS:n tarkoituksena olikin sivistää, kasvattaa ja kouluttaa jäseniään parhaiten isänmaan etua palvelemaan. Seuran yhteydessä kokoontui mm. puhuja-kerho, koska johdon mielestä järjestö tarvitsi enenevässä määrin hyviä puhujia eri tilaisuuksiin.¹⁰¹ Kasvatusajatus näkyi erityisesti seuran järjestämällä luentopäivillä. Luentojen aiheita olivat esimerkiksi 5.-7.4.1937 järjestetyssä tilaisuudessa “*Karjalan ja Inkerin kysymys nykyhetken poliittisessa valaistuksessa*” sekä “*silmäys viimeaikaisiin kulttuuri-ilmioihin kansallisuusnäkökannalta katsottuna*”. Seuran toimistolla oli oma pieni kirjastonsa, josta jäsenet saivat lainata asioita valaisevaa kirjallisuutta.¹⁰²

⁹⁸ NYKS-Jäsenlehti 7/1937, 1: “Uskommeko”. Kts. myös NYKS-Jäsenlehti 4/1938, 1: “Lapsensydämmin”.

⁹⁹ NYKS-Jäsenlehti 1/1939, 4-5: “Ajatuksia osakuntaosastojen henkisestä tehtävästä”.

¹⁰⁰ Nygård 1982, 63.

¹⁰¹ NYKS-Jäsenlehti 1/1934, 3-4: “Kuulumisia”.

¹⁰² NYKS-Jäsenlehti 5/1936, 4: “Hyvät NYKS-läiset”; 6/1937, 2: “Nyksin luentopäivät”.

3.2 Käytännön työ: avustukset, kesäkiertueet...

Yksi Akateemisten Naisten Karjala-Seuran tärkeimmistä työmuodoista oli itä-karjalaisten ja inkeriläisten pakolaisten sekä rajaseutujen asukkaiden aineellinen avustaminen. Ensimmäiset pakolaiset saapuivat Suomeen vuoden 1917 syksyllä. Suurimmilleen heidän määränsä kohosi vuonna 1922, jolloin heitä oli noin 33 500. 1920-luvun loppuun mennessä heidän määränsä tasoittui noin 18 000:een.¹⁰³

Eryteisesti ANKS halusi auttaa naisia, lapsia ja lapsiperheitä. Rahaa ja tavaraa kerättiin monin eri tavoin. Tuottoisaksi perinteeksi muodostuivat järjestön joulumarkkinat, jonne jäsenet valmistivat käsitöitä, leivonnaisia ja makeisia. Joulumarkkinoilla oli usein myynnissä myös kaikkea mahdollista heimokansoihin liittyvää tavaraa. Myytiin kirjoja ja saattoipa paikalla joskus olla ennustajaeukkokin. Mehuja ja marjoja säilöttiin jo kesällä joulumyyjäisiä varten. Myytäviä tuotteita valmistettiin pääasiassa yhteisissä askarteluilloissa. Suosittuja olivat esim. puu-, tuohi- ja päreyöt.¹⁰⁴ Joskus järjestettiin myös pääsiäismyyjäisiä.¹⁰⁵

Kesä-aikaan, kun seuralla ei juurikaan aktiivista toimintaa ollut ja opiskelijat lähtivät loman viettoon pois Helsingistä, kuului jäsenten velvollisuuksiin 'kesäkäsityön' valmistaminen. Käsityön oli oltava vähintään 25 mk:n arvoinen, mielellään jokin käytännöllinen tavara, kuten esimerkiksi lasten vaate. Käsityön saattoi myös korvata maksamalla tuon 25 markkaa seuralle.¹⁰⁶ Seuran jäsenten oli myös myytävä määrätty määrät Karjala-merkkejä sekä lippuja Kalevala- ja Heimojuhliin vuosittain. Käytännön toiminta vaati paljon työtä ja aikaa jäseniltä. Savolaisessa osakuntaosastossa otettiinkin vuoden 1939 alussa käyttöön ns. työkorttijärjestelmä. Sen avulla pystyttiin pitämään lukua jäsenten suorittamista työtunneista ja tasaamaan niitä jos tarvetta ilmeni.¹⁰⁷

¹⁰³ Nygård 1978, 94-95.

¹⁰⁴ NYKS-Jäsenlehti 5/1936, 4: "Joulu on jo ovella"; 8/1937, 2: "Mitä jokaisen Nyks:läisen tulee tietää"; ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 8: "Mitä jokaisen ANKS-laisen tulee tietää"; 4/1943, 12: "Kesäkäsityöt".

¹⁰⁵ Kts. esim. ANKS-Jäsenlehti 2/1939, 7-8: "Mitä jokaisen Anks-laisen tulee tietää".

¹⁰⁶ NYKS-Jäsenlehti 4/1936, 4: "Kesäkäsityöt".

¹⁰⁷ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk:t 10.2.1936 ja 22.2.1939.

ANKS poti koko olemassaolonsa ajan kroonista rahapulaa. *“Rahaa, rahaa ja rahaa vaatii sota. Tämän jo koulussa opitun totuuden olemme tässä Nyksinkin käymässä taistelussa tulleet usein ja haikein mielin toteamaan.”* Seura elikin lähinnä jäsenmaksujen, merkkienmyynnin ja muiden tilapäisten tulojen turvin. Jäsenlehdessä todettiin, että seuran talous ei ole lainakaan niin korkealla tasolla kuin sen henki vaatisi. Ehdotettiin, että olisi luotu oma elin taloudenhoitajan avuksi tulojenhankinnan suunnittelua ja toteutusta varten. Ylenpalttisen suuriakin hankkeita suunniteltiin talouden parantamiseksi: ehdotettiin esimerkiksi kansallisen elokuvateatterin, virvoitusjuomatehtaan tai kahvikaupan perustamista. Esimerkkeinä vedottiin Lottien kahvilayrityksiin.¹⁰⁸ AKS oli tehnyt sopimuksen tupakkatehtaan kanssa ja sai näin tuloja ‘Heimo’ -tupakan myynnistä.¹⁰⁹

Rahankeruu sai siis mitä moninaisempia muotoja. Yleisesti ottaen ne olivat perinteisiä naisjärjestöjen harjoittamia varojenhankintakeinoja, ‘sopivia’ tapoja rahan hankkimiseksi. Jäsenlehdessä julkaistiin liikkeiden mainoksia, mutta kirjoitettiin myös, että ilmoitustenhankintaan olisi saatava lisää voimaa. Näin saataisiin seuraa ja sen toimintaa laajemmalti tunnetuksi.¹¹⁰ Vuonna 1938 seura omaksui uuden toimintamuodon josta saatiin hieman rahaa. Päätettiin alkaa järjestää kirjallisia matineoita. Ohjelmaan sisältyi korkeatasoista musiikkia, esitelmiä, runonlausuntaa ja lausuttuna otteita eri kaunokirjallisuuden teoksista, tämä kaikki ehdottoman kansallisessa hengessä.¹¹¹ Rahaa toivat myös järjestön jokavuotiset pukuesittelyt, joissa seuran jäsenet toimivat itse mannekiineina. Aikaa myöten nämä tilaisuudet saivatkin varsin paljon julkisuutta osakseen. Ajatuksena oli esitellä ainoastaan suomalaisia asusteita ja kankaita.¹¹²

Miten rahaa ja avustuksia sitten jaettiin? Joulun aikaan paketteja toimitettiin ainakin seuralle lähetettyjen avunpyyntökirjeiden perusteella. Pakolaishuoltoloihin lähetettiin joulumakeisia, lehtiä, kirjoja, pelejä, leikkikaluja ja kahvia sekä sokeria. Rahaa jaettiin

¹⁰⁸ NYKS-Jäsenlehti 2/1938, 3: “Aate ja talous”.

¹⁰⁹ AKS:n vuosikertomus 1925. Helsinki 1926, 20.

¹¹⁰ NYKS-Jäsenlehti 1/1938, 5: “Pieni pakina vain...”

¹¹¹ NYKS-Jäsenlehti 2/1938, 6: “Kirjallinenmatinea”.

¹¹² Kts. esim. NYKS-Jäsenlehti 2/1935, 3: “Nyks:n pukuesittely”; ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 5: “Maaliskuun 12 päivänä”; 2/1939, 6: “Kevään pukuesittelytilaisuus”.

stipendeinä pakolaisille lähinnä opiskelua varten.¹¹³ Savolainen osakuntaosasto jakoi avustuksia suoraan itsenäisesti. Kotiliesi-lehden kummikerhon kautta osasto otti oman “kummilapsen” köyhästä neljän lapsen perheestä, jonka äiti oli leski. Perheen kanssa oltiin kirjeenvaihdossa ja heille lähetettiin lähinnä vaatevaraa. Jokainen osaston jäsen sai lähettää perheelle myös omia henkilökohtaisia pakettejaan.¹¹⁴ Ilmeisesti myös muut osastot harjoittivat kyseisenlaista kummilapsitoimintaa. Sota-aikana paketteja ja avustuksia lähetettiin sotilaille ja sota-sairaaloihin.¹¹⁵ AKS:kin avusti karjalaispakolaisia muunmuassa opiskelustipendein ja kirjoin, mutta myös miehisesti urheiluvälinein.¹¹⁶

Oleellisena osana Karjala-toimintaan kuuluivat niin sanotut rajaseutukiertueet tai kesäkiertueet itärajan tuntumaan. ‘Rajan kansaa’ arvostettiin, toisaalta heidän mielialojaan haluttiin muokata mahdollisimman isänmaalliseksi, koska heidän katsottiin muodostavan ‘etuvartion’ suurta vihollista vastaan. Kiertueilla seuran jäsenet kulkivat muutaman hengen ryhmissä kylästä toiseen ja järjestivät asukkaille ohjelmallisia iltoja esitelmineen. Suhtautuminen rajaseudun väestöön oli kasvattava: *“Niin henkisesti kuin aineellisessa suhteessa he ovat monen hyvän neuvon ja kärsivällisesti annetun opetuksen tarpeessa.”*¹¹⁷ Jäsenlehdessä julkaistiin kiertueella olleiden ajatuksia ja kuvauksia siitä, miten matka oli mennyt. Rajaseutukiertueilla seuran jäsenet saattoivat taistella ei aseita, *“vaan täysin laillisin keinoin”*. Tällä he tarkoittivat lähinnä tiedon, aatteen ja aineellisen avun levittämistä.¹¹⁸

Rajan läheisyydessä asuvan väestön oletettiin siis tarvitsevan monenlaista neuvontaa ja sivistystä. Rajan pintaan, *“...missä tietämättömyys kotitalouden ja varsinkin lastenhoidon alalla on suuri...”*, lähetettiin kotitalous- ja terveydenhoitoneuvoja. Neuvojan lähettäminen rajalle ei ollut aivan halpaa, niinpä seura etsi hankkeisiin tukea muiltakin asiasta innostuneilta järjestöiltä ja jopa liikeyrityksiltä. Neuvoja kulki kiertäen kyliä, viipyen muutaman päivän kussakin. Kylissä ollessaan hän piti esitelmää ja tilaisuuksia sekä vieraili kyläläisten kotona

¹¹³ ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 8: “Mitä jokaisen ANKS-laisen tulee tietää”.

¹¹⁴ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk:t 30.3.1941 ja 27.4.1941.

¹¹⁵ Kts. esim. ANKS:n vuosikertomus toimintavuodelta 20.10.1939-20.10.1940, 7-8.

¹¹⁶ AKS:n vuosikertomus 1925. Helsinki 1926, 12-16.

¹¹⁷ NYKS-Jäsenlehti 5/1936, 4: “Nyks:n rajaseutukiertue”.

¹¹⁸ NYKS-Jäsenlehti 3/1938, 2-3: “Se soittaa vieläkin kanneltaan...”

tarkkailemassa ja neuvomassa. Käytännön taitojen ohella neuvojan tehtäviin kuului oikean hengen levittäminen kyläläisten keskuuteen sekä sosialismin vastustaminen: “...*paljon työtä on vielä tehtävä ennen kuin valistus ja maanpuolustustahto ovat levinneet syrjäisiinkin kyliin.*”¹¹⁹ Kiertävää neuvontatoimintaa järjesti myös Marttaliitto. Marttoissakin lähtökohtana oli se, että sivistyneistönaisillauskottiin olevan kaikki tarpeellinen tieto ja taito. Heidän tehtävänsä oli jakaa tätä vähempiosaisillesisarilleen.¹²⁰

Joka tapauksessa työtä Karjalan hyväksi oli tehtävä väsymättä: “*Karjala odottaa uupumatonta työtä ja palavaa rakkautta. Kiellä se -ja sinä siis olet Kain.*”¹²¹ Karjalan asian hyväksi toimiminen oli lähes jumalallinen tehtävä, missio, jonka suorittaminen oli jokaisen jäsenen pyhä velvollisuus.

Erityisesti seuran olemassaolon ensimmäisenä vuosikymmenenä avustustyön merkitys muuhun toimintaan nähden korostui. Sen jälkeen seura omaksui paljon muutakin toimintaa, josta avustustyö tietysti edelleen oli tärkeä osa, mutta ei enää niin määräävä. Hemmi puhuikin vuosista 1924-1932 ‘ompeluseura-aikana’.¹²² Tämä ei kuitenkaan täysin pidä paikkaansa. Vaikka toiminta oli pitkälti avustustyötä, pinnan alla asenteet olivat kaukana ompeluseuratyypisistä toiminnasta. Luotiin aatteellista pohjaa AKS:n toimiessa esimerkkinä, joten tietoinen muutos kohti taistelujärjestöä oli käynnissä.

3.3 Seuran Karjala-kuva

Jäsenlehden kirjoituksissa Karjala nähtiin aina aitona ja puhtaana ja sitä usein kuvattiin luonnon kautta. Karjalan luontoa kuvailtiin omalla tavallaan karuksi ja kovaksi, mutta toisaalta jylhyydessään mahtavan kauniiksi ja peräänantamattomaksi kuten suomalainen kansakin. Karjalassa kallioilta heijastui “...*suurenmoinen näköala yli kimaltelevien järvien ja siintävien*

¹¹⁹ NYKS-Jäsenlehti 3/1938, 4-6: “Neuvontatyötä Raja-Karjalassa”.

¹²⁰ Ollila 1993, 10, 210-226.

¹²¹ ANKS-Jäsenlehti 2/1943, 1: “Kenessä kerran on syttynyt isänmaanrakkauden tuli, hänessä se myös kestää”.

¹²² Hemmi 1980, 45.

*metsien...*¹²³ Tietoa Karjalasta saatiin oman Jäsenlehden ja Suomen Heimion kuvauksista, mutta myös AKS:n 1934 julkaisemasta kirjasta “Itä-Karjala. Esitys Itä-Karjalan maasta ja kansasta, sen vapausliikkeen tähän astisista vaiheista, nykyisistä taloudellisista, sivistyksellisistä ja valtiollisista oloista sekä Karjalan kysymyksestä.”

Suomen Heimossa karjalaisia kuvattiin erittäin ystävällisiksi ja todella vieraanvaraisiksi ja anteliaiksi.¹²⁴ Selkeänä ANKS:ssa nähtiin ajatus siitä, että ihmiset olivat todella onnettomia ja epätoivoisia sekä rajan tuntumassa että varsinkin itäpuolella. Asunto-oloja kuvailtiin huonoiksi ja köyhyydestä kirjoitettiin paljon. Seuran toiminnan arvostelijoita kehoitettiin muuttamaan Itä-Karjalan surkeiksi kuvattuihin oloihin.¹²⁵ Välillä elämää rajan takana kuvattiin hyvinkin dramaattisesti; Karjalan kansa oli *“apua huutava, karkoitettu ja kuolemaa ainoana pelastuksenaan odottava kansa...heidän leposijojensa yllä lepää kirouksen ja vainon henki”*.¹²⁶

Itä-Karjalan ja Inkerin katsottiin siis odottavan suomalaista vapauttajaansa, jolla oli toimilleen Jumalan oikeutus. Seuran jäseniä muistutettiin, että jokaisen on mielessään pystyttävä näkemään *“Aunuksen aukeat väkevän vihreässä viljan kasvussa, ja Vianan vaarojen etelärinteet somina puutarhoina, aseveljien tai Inkerin siirtolaisten iloisten lapsiparviin hoitelemana.”*¹²⁷ Mielenmaisemanyksi tärkeimmistä luojista oli Kalevala.

Seuran piirissä elivät mielikuvat heimosisarista ja veljistä jalona kansana hyvin vahvoina. Heihin haluttiin tutustua. Ainakin seuran johto kannusti ja yritti järjestää jäsenille tilaisuuksia henkilökohtaiseen kanssakäymiseen nimenomaan ‘heimosisarten’ kesken.¹²⁸ Heimojäsenten välistä yhteyttä pidettiin itsestään selvänä, sitä ei mitenkään kyseenalaistettu. Ajoittain voidaankin puhua jopa heimohurmoksellisuudesta.¹²⁹

¹²³ ANKS-Jäsenlehti 5/1943, 13-15: “Tyttötyötä Kontupohjan alueen ‘neitshukaisten’ parissa”.

¹²⁴ Suomen Heimo 15/1926, 200.

¹²⁵ Kts. esim NYKS-Jäsenlehti 3/1938, 2-3: “Se soittaa vielä kinkkaneltaan...”

¹²⁶ ANKS-Jäsenlehti 2/1939, 2-3: “Lippupuhe”. Lea-Kaarina Alpin puhe Kalevalajuhlassa 28.2.1939”.

¹²⁷ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Lea Lumpeen puhe koejäsenille 1943.

¹²⁸ Me uskomme. Naisylioppilaiden Karjala-Seuran 15-vuotisjulkaisu, 44.

¹²⁹ Kokko 1997, 316-317.

Toiminnan järjestäminen ei kuitenkaan aina ollut helppoa edes heimohengen puitteissa. Esimerkiksi Jäsenlehdessä 5/1936 ihmeteltiin jäsenten laimeaa osanottoa seuran järjestämiin heimokerhoihin. Osallistujia ei tuntunut riittävän vaikka toimintaa kerhoissa kuvattiin hyvin monipuoliseksi: asiapitoisia osuuksia, yhteydenpitoa pakolaisiin ja heimokielten opiskelua. Tilannetta kuvattiin huolestuttavaksi koska juuri heimokerhoissa oli tarkoitus kasvattaa jäsenistä heimoasioiden asiantuntijoita.¹³⁰ Miksi sitten rivijäsenet eivät innostuneet tämän tyyppisestä toiminnasta? Ehkä opiskelumainen puurtaminen ei kuitenkaan jaksanut heitä kiinnostaa, vaikka heimoasia olisikin koettu tärkeäksi.

3.4 Heimotyötä sodan keskellä

Talvisodan aikana seuran Karjala-työ oli melko vaatimatonta. Voimat keskitettiin maanpuolustuksen tukemiseen ja siirtoväen huoltoon. Jatkosodan syttyminen ja alkuvaiheen mukanaan tuoma menestys sen sijaan toivat mukanaan muutoksia. Uusi tilanne toi paljon uusia velvollisuuksia seuran jäsenille, toiveet olivat vihdoinkin toteutumassa ja sotainnostus korkealla: *“...Suur-Suomen nousu merkitsee meidän velvollisuuspiirimme, meidän jokaisen työpanoksemme, jokaisen päivämme työn kaksinkertaistumista.”* Jäsenlehti välitti seuran jäsenille työministeri Annalan terveiset: *“Kun itä-Karjala kunnostetaan ja rakennetaan, me luotamme ANKS:iin. Teillä on nyt mahdollisuus näyttää, mihin vuosikausien koulutus on teidät kasvattanut ja mihin alttiuden, työkyvyn ja rakkauden saavutuksiin pystytte.”*¹³¹

Osa Karjalaa oli nyt vallattu ja sinne haluttiin lähteä. Vuoden 1941 Jäsenlehden elokuun numerossa kehoitettiin kaikkia kynnelle kykeneviä seuran jäseniä mitä pikimmin lähtemään Karjalaan. Lehden mukaan siellä tarvittiin nyt valtavasti työvoimaa siivoamaan pois *“ryssän törkyä”* sekä heinän ja viljan korjuuseen. Kiireellisin tilanne oli Aunuksessa. Lisäksi naisia houkuteltiin työpalveluleireille. On myös huomioitava, että lehden mukaan *“asia ei toistaiseksi ole julkinen”*.¹³² ANKS:ssa toteutettiin nyt suurta unelmaa ja tilanteessa haluttiin koko ajan pysyä tiiviisti ajan hermolla. Myöhemmin myös lotista muodostettiin niin sanottuja

¹³⁰ NYKS-Jäsenlehti 5/1936, 1-2: “Nurinkurista”.

¹³¹ ANKS-Jäsenlehti 3/1941, 1-2: “Uusin velvollisuuksin”.

¹³² ANKS-Jäsenlehti 3/1941, 1: “Karjalan maa meit’ odottaa...”

siivousosastoja, jotka lähtivät Karjalan valloitetuille alueille siivoamaan sodan jälkiä¹³³.

Itä-Karjala siis kutsui. Jäsenlehdessä muistutettiin, että matkaan oli lähdeittävä rakkaudesta Karjalan kansaa kohtaan ja halusta olla omalla työllään tukemassa sen nousua. Lisäksi muistutettiin siitä, että Karjalassa ollessaan seuran jäsenet olivat vastuussa paitsi itsensä, myös kanssasisartensa käytöksestä. Paikalliseen väestöön kehoitettiin suhtautumaan toverillisesti ilman *“ylemmän asennetta”*.¹³⁴

Karjalan kodeista löytyvää kurjuutta ja köyhyyttä johon jäsenet matkoillaan törmäisivät, kuvattiin Jäsenlehdessä laveasti: *“Pienet karjalaislapset kulkevat koulutietään talvipakkasilla ilman sukkaa, paljain käsin, joitakin rääsyjä tai vanhoja kengänrisoja jaloissa...”* Bolshevismiasyytettiin Karjalan syöksemisestä sekä taloudelliseen että henkiseen kurjuuteen ja alennustilaan. ANKS:laiset kuitenkin uskoivat vakaasti Karjalan uuteen nousuun ja omaan rooliinsa ja työnsä tärkeyteen alueen kehittämisessä.¹³⁵

Myös valtion taholta tärkeäksi koettiin vallatulla alueella suoritettava siviiliväestön valistus- ja kasvatustyö. Monet keskeiset AKS:n jäsenet pääsivät johtotehtäviin tässä väestön henkisessä suomalaistamistyössä. Tehtävä ei kuitenkaan ollut helppo: väestö ei kaikin paikoin ollut lainkaan innostunut osallistumaan järjestettyihin valistustilaisuuksiin. Niinpä heidät jouduttiin velvoittamaan tulemaan paikalle.¹³⁶ ANKS:n puolelta todettiin: *“...toivomme voivamme antaa täydet kehitysmahdollisuudet Karjalan väestön omaperäiselle hengenviljelylle.”*¹³⁷ Erityisen tärkeäksi koettiin kosketuksen saaminen *“ennen saavuttamattomaan nuorisoon”*. ANKS mielellään kutsui eri kansanopistoja vieraakseen saadakseen tavata Karjalaisianuoria.¹³⁸

Karjalan väestö aiheutti kuitenkin vielä yhden ongelman, jonka ratkaisu tuntui olevan ANKS:lle vaikea: uskonto. Jäsenlehdessä esitettiin ajatus, että olisi kaikin puolin parempi, jos Karjalakin saataisiin luterilaiseksi. Sisäisesti vahvassa valtiossa olisi tietysti hyvä olla vain yksi

¹³³ Seila 1972, 45.

¹³⁴ ANKS-Jäsenlehti 4/1943, 7-8: “Itä- Karjala velvoittaa”.

¹³⁵ ANKS-Jäsenlehti 1/1944, 1: “Tervehdys Itä-Karjalasta”.

¹³⁶ Laine 1982, 159, 368.

¹³⁷ ANKS-Jäsenlehti 4/1941, 1-3: “Me katsomme eteenpäin”.

¹³⁸ ANKS-Jäsenlehti 1/1942, 4: “Näkemiin! Tulgoa Aunukseh!”

uskontokunta edustettuna. Toisaalta myöskään väestön pakkokäännytystä ei pidetty hyvänä ratkaisuna.¹³⁹ Ilmeisesti ongelman ajateltiin poistuvan ajan kuluessa sekä valistus- ja käännytystyön myötä.

E erityisen paljon huomiota ANKS:n keskuudessa jatkosodan vuosina saivat karjalaisten lisäksi inkeriläiset. Jäsenlehti kirjoitti, että Inkeri alueena oli aina kuulunut Suur-Suomi - ajatukseen, vaikka painopiste aikaisemmin olikin ollut Itä-Karjalassa lähinnä heimosotien ja fyysisen rajan vuoksi. Nyt kuitenkin todettiin Inkerin kaipaavan erikoishuomiota: tarvittiin *“...aineellista apua estyäkseen fyysillisesti tuhoutumasta ja odottaa henkistä apua jaksakseen säilyttää suomalaisuutensa...”*¹⁴⁰

Inkeriläiset nähtiinkin täysin suomalaisina: *“...etteivät inkeriläiset ole sinulle heimolaisia, vaan osa sinun omasta kansastasi, osa Suomen kansaa, ulkosuomalaisia...”*¹⁴¹ Inkeriläisten piirteitä kuvailtiin ihailien: *“...heistä monet ovat jotenkin puhtaasti, suomalaisesti suomalaisia: vaaleita, pellavapäitä lapsia näki harvinaisen paljon, samoin kultakutrisia neitoja, olipa joukossa moitteettomia suomalaisia kaunottariakin ja monia pitkäkasvuisia nuorukaisia.”*¹⁴² Suomensukuisuutta perusteltiin lähinnä esihistoriallisin löydöin. Muutenkin alueen historiaa kuvattiin laajasti. Seuran jäsenten tehtävänä olikin *“palavasti rakastaa Inkerin suomalaisia”*, jotka olivat niin paljon kärsineet suomalaisuutensa ja luterilaisen uskonsa tähden.¹⁴³

Sota-aikana Suomeen siirretyt pakolaiset muodostivat tärkeän osan ANKS:n toiminnasta. Rakkauden lisäksi inkeriläisiä tuli valistaa ja kouluttaa mahdollisuuksien mukaan: *“...Inkerin suomalaisista tulee täällä sellaisia kuin miksi me kantasuomalaiset haluamme heidän muodostuvan.”* Inkeriläisistä tulisi oikeita *“valiosuomalaisia”* kunhan heille vain annettaisiin mahdollisuuksia ja uusi koti. Tärkeää olikin, että kaikki ANKS:n jäsenet

¹³⁹ ANKS-Jäsenlehti 2/1942, 4: “Suomen asema uudessa Euroopassa”.

¹⁴⁰ ANKS-Jäsenlehti 1/1943, 1-3: “Inkeri odottaa”.

¹⁴¹ ANKS-Jäsenlehti 1/1943, 8-9: “ANKS-lais-sisko - pysähdy - ajattele”.

¹⁴² ANKS- Jäsenlehti 5/1943, 10-13: “Saavatko Inkerin suomalaiset kodin?”.

¹⁴³ ANKS-Jäsenlehti 1/1943, 3-7: “Inkeriläisten suomalaisuus” ja 8-9, “ANKS-lais-sisko - pysähdy - ajattele”.

suhtautuvat suopeasti ja toivottavat tervetulleiksi Suomeen siirretyt inkerin-suomalaiset.¹⁴⁴ Inkeriläisille pakolaisille suunniteltiin jopa perustettavaksi eräänlaista iltaoppikoulua, jonka seura *“omistaisi ja johtaisi”*.¹⁴⁵ Lopulta koulu perustettiin, mutta se toimi valtion omistamana ja ANKS:lle jäi vain oppilaiden valvonta ja huolto.¹⁴⁶

Sota jatkui ja vuoden 1944 alussa seuran puheenjohtaja Lea Lumme totesikin Suomeen siirretyistä inkeriläisistä huolehtimisen muodostuneen seuran tärkeimmäksi tehtäväksi. Siirretty väestönosa aiheutti monenlaisia konkreettisia tehtäviä ja huoltotoimenpiteitä, joiden katsottiin *“soveltuvan luonteeltaan nimenomaan naisille”*. Lisäksi ANKS:ssa nähtiin, että juuri heidän jäsenistönsä oli kykenevä jakamaan inkeriläisille tietoa ja valistusta: korostettiin *“maailmankatsomuksellista kasvatusta”* siirtolaisväen keskuudessa. Jäsenistö oli tehtävä parhaansa saadakseen yleisen mielipiteen inkeriläisillesuotuisaksi.¹⁴⁷

Inkeriläisen siirtoväen asemaa Suomessa tutkineen Pekka Nevalaisen mukaan koko inkeriläisten siirtoprosessi valjastettiin *“heimoharrastajien”* näkemyksiä vastaavaksi. Prosessia hyödynnettiin Nevalaisen mukaan nimenomaan AKS:n ja IKL:n ideologisessa ajattelussa korostettaessa suur-Suomen mahtia. Inkeriläiset itse elävinä ihmisinä jäivät toisarvoisiksi, persoonattomaksi massaksi. Yleisesti inkeriläisten odotettiin osoittavan kiitollisuutta siitä, että heidät oli pelastettu Neuvostoliiton ikeen alta. Heidän odotettiin työskentelevän ahkerasti ja tyytyvän heille tarjottuihin oloihin sekä suhtautuvan ehdottoman kielteisesti kommunismiin.¹⁴⁸

Kaikki odotukset eivät osoittautuneet oikeiksi ja niinpä inkeriläisiin alettiin suhtautua pienellä varauksella. Myös ANKS:n jäseniä opastettiin, että jos inkeriläisten huomattiin puhuvan *“liian ylistävässä sävyssä”* Neuvostoliitosta tai harjoittavan jonkinlaista kiihotusta, on asiasta viipymättä ilmoitettava seuran johdolle.¹⁴⁹ Seuran antamasta valistuksesta siis odotettiin

¹⁴⁴ ANKS-Jäsenlehti 4/1943, 1: *“Inkeriläiset tarvitsevat ystäviä”*; 5/1943, 10-13: *“Saavatko Inkerin suomalaiset kodin?”*

¹⁴⁵ ANKS-Jäsenlehti 5/1943, 7: *“Inkeriläisten iltakoulu”*.

¹⁴⁶ ANKS-Jäsenlehti 1/1944, 13-15: *“Syyskauden toimintaa”*.

¹⁴⁷ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 10, Lea Lumpeen puhe Kalevalajuhlissa 25.2.1944.

¹⁴⁸ Nevalainen 1990, 201, 325-326.

¹⁴⁹ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 10, Lea Lumpeen luento seuran koejäsenille 1944.

olevan todellisia tuloksia. 23.4.1944 ANKS:n inkeriläisillejärjestämässä juhlassa Lea Lumme totesikin puheessaan, että *“jokaisen inkeriläisen on osoitettava teoillaan, että hän on tosi suomalainen.”*¹⁵⁰ Inkeriläisiä pakolaisia kohtaan tunnetut epäluulot eivät siis olleet sota-ajan Suomessa harvinaisia. Valtion taholta inkeriläisten tarkkailu suoritettiin Valpon välityksellä. Nevalaisen mukaan vuoden 1944 alku olikin se ajankohta, jolloin innokkaimmatkin ‘heimoharrastajat’ alkoivat muuttaa käsityksiään ihanteista lähemmäs todellisuutta.¹⁵¹

4. “ETEENPÄIN ON PÄÄSTÄVÄ, MATKA SYVÄRILLE ON PITKÄ.”¹⁵²

- MAANPUOLUSTUSTYÖ

4.1 Isänmaanrakkaus ja rajan takana myyttinen venäläisyys

*“Suomalaiset ja ryssät ovat lähes tuhatvuotisia naapureita - valitettavasti. Luulisi näin ollen, että suomalainen vähitellen alkaa tuntea ijänkaikkisen kiusaajansa munaskuitaan myöten.”*¹⁵³

Suuri isänmaallisuusoli Akateemisten Naisten Karjala-Seuran keskeisiä piirteitä AKS:n tavoin. Järjestön ‘henki’ suorastaan vaati jäseniään ottamaan isänmaan asian elämäntutsumukseksi. Isänmaan asia oli se, joka oli huomioitava kaikessa tekemisissään: niin opiskelussa, työssä kuin kotonakin. Kun naisten opiskelu ja työssäkäynti herättivät keskustelua julkisuudessa, seura puolusti naisten oikeuksia vedoten isänmaan etuun: *“...ei (ole) kyse virkapaikka kilpailusta miesten kanssa. Vaan siitä, että naisilla on oikeus saada valistusta & kasvatusta joka antaa parhaat eväät isänmaan palveluun.”*¹⁵⁴ Kysymyskiedottiin siis isänmaan palvelemiseen parhain keinoin. Tässä ajatuksessaan naisylioppilaat eivät tosin olleet kovin omaperäisiä, vaan sama linjanveto korostui myös muissa naisjärjestöissä; ristiriitoja

¹⁵⁰ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 10, Lea Lumpeen puhe ANKS:n juhlassa inkeriläisille 23.4.1944.

¹⁵¹ Nevalainen 1990, 75-77, 202.

¹⁵² NYKS-Jäsenlehti 3/1935, 1: “Eteenpäin”.

¹⁵³ Suomen Heimo 12-13/1941, 179: “Suhtautuminen ryssään”.

¹⁵⁴ NYKS-Jäsenlehti 8/1937, 4-5: “Työmme ja me”.

ei haluttu luoda kansallisenyksimielisyydemmissä.

AKS:n toiminnassa maanpuolustus luonnollisesti korostui vahvemmin kuin ANKS:ssa. Maanpuolustusintoa ylläpidettiin mielenosoituksin, jotka yleistyivät AKS:ssa 1930-luvulla. Mielenosoitukset olivat tiukasti johdettuja ja sotilaallisesti kurinalaisia ja muistuttivat näin siis sotilasparaattia.¹⁵⁵ ANKS ei marsseihin voinut osallistua, muistettiinhan vielä väitteet naisten marssitaidoista. Seura kuitenkin osallistui kaikenlaiseen maanpuolustustoimintaan hyvin monipuolisesti. Seuran kaikki jäsenet olivat lottia, seurassa oli ollut ns. lottapakko vuodesta 1934 lähtien. Puolustuslaitosta ihailtiin ja varuskuntien arkeen haluttiin osallistua kaikin tavoin: seuralla oli 1930-luvulla esimerkiksi tarjoiluvuoro Suomenlinnan sotilaskodissa joka ilta.¹⁵⁶

Isänmaanrakkauteen kuului oleellisena osana isänmaanhollisiksi katsottujen vihaaminen. Jo 1920-luvun ensimmäisinä vuosina AKS oli ottanut tehtäväkseen tämän venäläisiin kohdistuvan kansallisuusvihan mytologisoinnin osaksi suomalaisuutta ja isänmaallisuutta. Ominaista AKS:lle oli korostaa sitä, että todellisen isänmaallisuuden rinnalle kuului keskeisesti vihollisen vihaaminen. Lisäksi pyrittiin edistämään ajatusmallia, jonka mukaan oikeistolaisuus oli yhtä kuin isänmaallisuus ja vastaavasti vasemmistolaisuus sama kuin isänmaattomuus. Venäläisviha katsottiin osaksi läntisen kulttuurin puolustamista ja venäläiset mytologisoitiin pimeitä voimia edustaviksi hirviöiksi, joita vastaan suomalaiset olivat käyneet tuhatvuotista taistelua. Jossain vaiheessa menttiin jopa niin pitkälle, että venäläisyys voitiin nähdä ilmestyskirjanpetona. Viha johti eräänlaiseen kansallisen suvaitsemattomuuden tilaan.¹⁵⁷

Sekä ANKS:n että AKS:n ajama kansallinen yhtenäisyyden tunne katsottiin olevan helpoin saavuttaa yhteisen vihan ja vihollisen avulla. Vihan kohteena ei ollut toinen ihminen vaan myyttinen ja mytologisoitu perivihollinen, venäläisyys. Vihaaminen oli siis myös toimintaa maanpuolustustahdon kohottamiseksi. Karemaa huomauttaa, että AKS:n stereotyyppiset luonnehdinnat eivät olleet uusia keksintöjä, vaan vanhoja yleiseurooppalaisia käsityksiä itäisestä barbaariudesta.¹⁵⁸

Kansallisessa vihassa oli kyse koko vastapuolen arvojärjestelmää, sen ideologiaa ja

¹⁵⁵ Nygård 1982, 115.

¹⁵⁶ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, savolaisen osakuntaosaston pk 11.10.1937.

¹⁵⁷ Karemaa 1998, 148-160, 166-167.

¹⁵⁸ Karemaa 1998, 159-169.

organisaatiota koskevasta ja läpäisevästä vihasta ja pelosta. Pelko koski ennen kaikkea sitä, että vieras systeemi ja ideologia voisi ehkä tuhota oman järjestelmän. Vihaa ei juurikaan sen tarkemmin eritelty tai analysoitu. Jos sitä jotenkin selitettiin, niin se oli vain isänmaanrakkauden käänteisarvo, joka juurtui maantieteellisestä asemasta ja historiallisesta traditiosta. Venäjän katsottiin olevan uhka koko Euroopalle; se oli barbaarivaltio, joka tuotti suurta kurjuutta Suomen heimokansoille.¹⁵⁹

Bolshevismi oli kuitenkin eräänlainen kaiken pahuuden kokoava voima. Sitä kuvattiin iljettävä likana ja saastana, joka olisi saatava ‘pestyä’ pois mahdollisimman nopeasti, ennen kuin se ehtii leviämään ja saastuttamaan yhä suurempia alueita. Eräs ANKS:lainen kirjoitti Jäsenlehdessä alkuvuonna 1944: *“...saan kokea vihaavani koko sitä saastaa, joka bolshevismien tunnusten alla on saanut ajaksi nousta edustamaan paha, pahan perinssiippiä.”*¹⁶⁰

Vihassaan AKS meni vielä naistenkin karjala-seuraa pidemmälle perustamalla ‘Vihan Veljet’ -sisärenkaan. Tämän ryhmittymän merkitys on jakanut mielipiteitä: Oliko se merkittävä ideologian määrittelijä vaiko poikamainen salaseura? Nygårdin mukaan tällaisen vihan ja uhittelun taustavoimana on täytynyt olla pelko sekä sisä- että ulkopoliittisessa mielessä. Sisäpoliittisen pelon aiheena oli vallankumous, jota bolshevikkien katsottiin lietsovan. Ulkopoliittikan suhteen taas pelättiin tsaarin ajan Venäjän ulkopoliittikan jatkuvan Neuvostoliitossa. Tällöin laajentumissuuntana olisi ollut pohjois-luoteinen, Itämeri, ja Atlantti. Nygårdin mukaan on kuitenkin huomioitava, että jo 1930-luvulla aktiivinen ryssäviha alkoi julkisestikin vaihtua avoimeksi ryssän peloksi.¹⁶¹

Vaikka ANKS:kin julisti vihaavansa kaikkea ‘ryssään’ liittyvää, sen toiminnassa tätä ns. pyhää vihaa ei kuitenkaan korostettu kuten AKS:ssa. Naiset enemmänkin korostivat ‘mitalin toista puolta’, rakkautta ja uhrautuvaisuutta isänmaan puolesta ja sitä kohtaan. Seuran 15-vuotisjulkaisussa todetaankin, että seuran liikkeellepaneva voima on rakkaus ja rakkaudesta koko seura on syntynyt¹⁶². Ehkä tämä lähestymistapa oli naisille ‘sopivampi’ tai tyyppisempi

¹⁵⁹ Nygård 1982, 68.

¹⁶⁰ ANKS-Jäsenlehti 2/1944, 2-3: “Yliopisto”.

¹⁶¹ Nygård 1978, 137-138 ja Nygård 1982, 66.

¹⁶² Me uskomme. Naisylioppilaiden Karjala-Seuran 15-vuotisjulkaisu, Helsinki 1937, 5.

kuin miehinen viha ja raivo. Näin vihaaminen jäikin hyvin pitkälti AKS:n harteille ANKS:n keskittyessä rakkauden sanoman levittämiseen, iskusanoinaan voima, rakkaus ja uhrautuvaisuus.

4.2 Yksi kieli, yhtenäinen kansa

Aitosuomalaisuus oli liikehdintää, joka kosketti koko yhteiskuntaa ja valtiollista elämää 1920-luvulla. Aitosuomalaisuus nähtiin myös osana turvallisuuspolitiikkaa: tavoitteenahan oli sisäisesti ehyt kansankokonaisuus. Liikehdinnän lopullinen päämäärä oli se, että hallitusmuodon kielipykälää muutetaan niin, että Suomesta tulisi yksikielinen kansallisvaltio.¹⁶³ Nygårdin mukaan aitosuomalaisuuden käytännön vaatimukset johtuivat siitä teoreettisesta lähtökohdasta, että kansallisuutta pidettiin politiikan perusvoimana. Koska oli vain yksi kansa, niin ei tarvittu kuin yksi kieli. Käytännön ylioppilaspolitiikassakieli- ja suomalaisuuskysymys muodostuikin siten yhdeksi 1930-luvun tärkeimmistä kysymyksistä. Kaksikielisyyttä pidettiin Suur-Suomen toteutumisen pahimpana esteenä.¹⁶⁴

Vielä 7.5.1925 pidetyssä Naisylioppilaitten Karjala-Seuran kokouksessa todettiin, ettei suomalaisuuskysymys kuulunut seuran ohjelmaan. Kuitenkin jo 11.11.1925 kokouksen pöytäkirjaan merkittiin, että seura on ehdottomasti suomalaishenkinen. Kielikysymys muuttuikin aitosuomalaisuuden vaatimukseksi vuoden 1926 aikana.¹⁶⁵ Alapuron mukaan myöskään AKS ei ollut ensimmäisinä vuosinaan mitenkään erityisesti ruotsinkielen vastainen.¹⁶⁶ Karemaa toteaa, että vihollisuudet kohdistettiinkin täysin voimin ruotsalaisia vastaan vasta 1920-luvun jälkeen. Venäläisviha oli jo levinnyt ja läpäissyt julkisuuden, joten voitiin keskittyä ruotsalaisiin.¹⁶⁷ Kielitaistelua tutkinut Pekka Hämäläinen esittää, että ruotsalaisuuden vastustaminen toimintana oli tarpeellista, jotta saatiin tiettyjä turhautumia purettua varsinkin

¹⁶³ Uino 1989, 188-189, 233.

¹⁶⁴ Nygård 1978, 137.

¹⁶⁵ Me uskomme. Naisylioppilaiden Karjala-Seuran 15-vuotisjulkaisu, 30. KA, ANKS:n arkisto. Kansio 13, Luento koejäsenille 20.11.1942.

¹⁶⁶ Alapuro 1973, 97.

¹⁶⁷ Karemaa 1998, 166-167.

AKS:n piirissä. Maan alueellisen laajentamisen hyväksi ei sillä hetkellä ollut mitään tehtävissä ja toimintatarmo piti johonkin purkaa.¹⁶⁸

Tärkeäksi kysymykseksi ylioppilaiden kannalta nousi valtion yliopiston suomalaistaminen. Koska suurin osa opetuksesta oli ruotsiksi, katsottiin, että yliopisto yritti vierottaa opiskelijat kansasta ja kansallisuusaatteesta. Uinon mukaan ylioppilaiden mieliin oli iskostunut ajatus, että Suomen tulevaisuus oli sidottu kielikysymykseen ja nimenomaan yliopiston suomalaistamiseen. Siksi koko yliopisto oli suomalaistettava nopeasti. Suomen Heimossa asiasta oli kirjoiteltu jo vuosia, ennen kuin laajemmin näkyviin toimiin ryhdyttiin syksyllä 1928. Silloin AKS:n toimesta kerättiin adressi hallitukselle. Suomenkielisistä opiskelijoista lähes sata prosenttia allekirjoitti vetoamuksen. Lisäksi järjestettiin mielenosoitus Snellmaninpatsaalla. Toimenpiteistä huolimatta asia ei juuri edistynyt.¹⁶⁹

Vuonna 1931 järjestettiin taas mielenosoituksia ja luentolakkoja yliopiston suomalaistamisen nimissä. Vuoden 1932 alussa yliopiston suomalaistamiskysymys oli jo eduskunnassa asti, mutta asia kaatui äänin 91-64. Tämän seurauksena ylioppilaat ryhtyivät viikon kestävään luentolakkoon.¹⁷⁰ Suomenkielistä yliopistoa ajettiin myös kulkuein, kokouksin ja vihellyspillein, *“eivätkä nyksiläiset suinkaan ole olleet miestä huonompia tässä kysymyksessä”*, kirjoitti seuran edustaja Suomen Heimossa.¹⁷¹

AKS:n lähennyttyä Lapuan Liikettä kielikysymystä oli ollut pakko hieman painaa takalalle kommunismin vastustamisen nimissä. Mäntsälän kapinan seurauksena AKS:sta erosi toistasataa jäsentä. He vastustivat seuran Lapuan Liikkeen suhteen tekemiä kompromisseja ja pitivät aitosuomalaista kielipolitiikkaa tärkeämpänä.¹⁷² ANKS:ssa vastaavaa hajontaa ei tapahtunut, vaan myötäiltiin AKS:n virallista linjaa.

1930-luvun lopussa IKL oli eduskuntaryhmänä ajamassa AKS:n kielipoliittisia

¹⁶⁸ Hämäläinen 1968, 116-117.

¹⁶⁹ Uino 1989, 193, 208. Vuonna 1920 Helsingin yliopiston opiskelijoista 1/3 oli ruotsinkielisiä, vuonna 1930 enää 1/5. Kts. myös Suomen Heimo 7-8/1925, 97-102: “Helsingin yliopisto ja suomen kieli”.

¹⁷⁰ Uino 1989, 215-219.

¹⁷¹ Suomen Heimo 10/1933, 156: “Mitä Nyksiin kuuluu”.

¹⁷² Uola 1982, 20-21.

vaatimuksia.¹⁷³ Keväällä 1937 kysymys ratkesi uuden yliopistolain myötä. Helsingin yliopiston hallintokieleksi tuli suomi. Päätöstä pidettiin kuitenkin hyvin vajavaisena, kiihkeintä kritiikkiä esitettiin AKS:n ja IKL:n tahoilta esimerkiksi kansalaisadressien muodossa.¹⁷⁴

Suomalaisuusasian sanottiin siis kiteytyvän ennen kaikkea rakkautena omaan kieleen, *“jota ruskearunkoiset petäjätkin tuolla harjulla puhuvat.”* Ruotsinkielinen vähemmistö olisi saatava alistumaan ja pystyttävä *“aisoissa pitämään”*.¹⁷⁵ Ruotsikielisten näkyvän aseman yhteiskunnassa katsottiin heijastelevan myös taloudellisia valtasuhteita. AKS ja ANKS ottivatkin tehtäväkseen tukea näkyvästi yksinomaan taatusti suomalaisia liikkeitä ja tuotteita. Talouselämä oli saatava suomalaisiin käsiin, sillä muuten suomalainen kansallisvaltio oli mahdottomuus.¹⁷⁶

Nimien suomalaistamiskampanja oli tärkeä osa sekä ANKS:n että AKS:n aitosuomalaisohjelmaa. Jos jäsenellä oli vieraskielinen sukunimi, katsottiin sen vaihtaminen suomalaiseen hänen kunnia-asiakseen. Vierasperäisen nimen nähtiin olevan este suomalaisuustyölle sekä olevan muutenkin *“suomalais-kansallisessa mielessä alentava”*.¹⁷⁷ Jäsenlehti julkaisikin usein luettelon nimensä vaihtaneista jäsenistä.¹⁷⁸

Sota-aikana kaikki voimat ponnistettiin tietysti maanpuolustuksen hyväksi. Silloin tällöin kielikysymykseen kuitenkin aina palattiin. Vuonna 1943 Jäsenlehdessä huomautettiin, että seuraan on pyrkinyt paljon *“muukalaisnimisiä”* ylioppilaita. Tätä pidettiin suorastaan taantumuksellisuutena: *“Eikö sota ole osoittanut mitä merkitsee olla suomalainen?”*¹⁷⁹ Kaikkea ruotsalaisuutta tuli muutenkin vastustaa. Sota-aikana katsottiin, että Ruotsi oli käyttänyt *“hädänalaista asemaamme hyväkseen esim. lastensiiroissa.”*¹⁸⁰

¹⁷³ Uola 1982, 218-223.

¹⁷⁴ Uino 1989, 242-244.

¹⁷⁵ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Lea Lampeen puhe 26.2.1933.

¹⁷⁶ Uino 1989, 195-196. Suomen Heimo 3/1930, 55-57: *“Näkökohtia talouselämän suomalaistamisessa”*.

¹⁷⁷ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Luento koejäsenille 20.11.1942.

¹⁷⁸ Kts. esim. NYKS-Jäsenlehti 2/1935, 4: *“Tiedättekö että...”*

¹⁷⁹ ANKS-Jäsenlehti 2/1943, 5-6: *“Suomen suuruuteen kuuluu sen suomalaisuus”*.

¹⁸⁰ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Luento koejäsenille 20.11.1942.

Suomalaisuuskysymyksiä ei ollutkaan ratkennut halutulla tavalla. ANKS painotti jäsenilleen, että asiassa on oltava ehdoton, vaikkakaan kiihkoilulla asiaa ei saisi pilata. Ilman taistelua ei asian kuitenkaan katsottu ratkeavan.¹⁸¹

4.3 Nuorisotyö maanpuolustuskoulutuksen perustana

Yleisesti ottaen nuorisotyötä pidettiin hyvin hedelmällisenä ja tarpeellisenä, jopa välttämättömänä työmuotona, vaikkakin se seuran ohjelmassa jäi hyvin toissijaiselle ja sattumanvaraiselle huomiolle. Sama ilmiö, nuorisotyön toissijaisuus, on havaittavissa myös monien muidenkin järjestöjen kohdalla. Nuorisotoiminnasta puhuttiin ja sitä pidettiin tärkeänä, mutta varsinaisia nuorisotyön kannalta aktiivisia jaksoja oli vain harvoin.

Vuoden 1922 lopussa AKS kutsui oppikoulujen toverikuntien poikaedustajia Helsinkiin keskustelemaan erityisten Karjala-Seurojen perustamisesta kouluihin. AKS halusi, että silloinen Naisosasto hoitaisi vastaavanlaisen tyttöoppilaiden kokouksen. Kokous pidettiin ja Karjala-Seuroja päätettiin perustaa lähinnä yhteistyössä poikaoppilaitten seurojen kanssa. Tyttöjen toiminta tulisi kuitenkin olla itsenäistä. Seurojen tarkoitus oli muokata koulunuorisoa seuran tavoitteille alttiiksi.¹⁸²

Oppikoulujen Karjala-Seurojen toiminnassa oli esimerkiksi työtä Karjalan ja Inkerin pakolaisten avustamiseksi. Aktiivisimpia tyttöjä ja poikia rekrytoitiin leireille ja koulutuspäiville. Nämä koulunuoriso kasvatukseen suunnatut Karjala-Seurat jäivät kuitenkin 1930-luvulla Sinimusta-järjestön varjoon.¹⁸³ Nygårdin mukaan suurin osa Oppikoulujen Karjala-Seuroista oli ‘paperijärjestöjä’; moni niistä ei toiminut kovinkaan aktiivisesti.¹⁸⁴

Kesällä 1936 järjestettiin Kuortaneella NYKS:n nuorisoleiri. Käytännön järjestelyistä vastattiin yhdessä IKL:n kanssa. Jäsenlehden mukaan leirille osallistui noin 70 tyttöä. Leirin ohjelmaan kuuluivat hartaushetket aamuin illoin, urheilu- ja marssiharjoituksia sekä laulu-, lausunta- ja puheharjoituksia. Leiriläiset kuulsivat luentoja, jotka olivat yhteisiä samanaikaisesti

¹⁸¹ ANKS-Jäsenlehti 3/1943, 2-3: “Suomalaisuuskysymyksestä”.

¹⁸² Hemmi 1980, 18.

¹⁸³ Neljätuhatta veljestä..., 59-60.

¹⁸⁴ Nygård 1978, 141.

järjestettävän AKS:n poikaleirin kanssa. Leiriläiset pääsivät myös vierailullekunnan pappilaan. Leiri huipentui jumalanpalvelukseen ja valkoisten sankarihautojen kukitukseen. Tärkeitä tuokioita leirillä olivat iltanuotiot, joilla opituista asioista illan päätteeksi keskusteltiin.¹⁸⁵ Nuorisotyön tarkoituksena oli siis ennen muuta kasvatus; seuralle haluttiin taata tulevaisuudessa asianjo omaksuneita jäseniä.

Syksyllä 1937 Jäsenlehdessä kiinnitettiin nuorisotyöhön jälleen tarkemmin huomiota. Todettiin, että nuorisotyöhön oli nyt vihdoin todella tartuttava. Seuran omat Oppikoulujen Karjala-Seurat leimattiin hyvin helposti poliittisiksi, jolloin rehtoreilla oli oikeus kieltää niiden toiminta. Lisäksi haluttiin saada toimintaa laajemmalle ja myös vanhempien lasten keskuuteen. *“NYKS:n pitäisi vain olla n.s. Suur-Suomen koulu, ja meitä nuoremman polven se lähin työmaa, jonka koetamme kasvattaa omassa hengessämme.”* Oman nuorisotoiminta-organisaation perustaminen koettiin ehkä liian suuritöiseksi ja ratkaisuksi löytyikin toiminta Kansallisessa Partioliitossa, jonka toiminta kohdistui 7-17 vuotiaisiin. Seuran jäseniä kehoitettiin mukaan tähän toimintaan, varsinkin niitä, joilla oli jotain kokemusta partiotyöstä tai retkien ja leirien järjestelyistä. Toiminnan katsottiin olevan varsin sopivaa etenkin piirijäsenille, tavoitteena oli saada nuorisotyöstä *“uusi työmuoto NYKS:lle, johon seuramme jäsenet voivat välittömästi siirtyä Helsingistä lähtiessään...”*¹⁸⁶

Uusi yhteistyökumppani, Kansallinen Partioliitto, oli perustettu juuri nuorison sotilaallista alkeisvalmennusta varten. Se koki tehtäväkseen myös suur-suomalaisen hengen kasvattamisen lasten ja nuorten keskuudessa. Partioliiton ohjelmassa oli paljon myös tytöille sopivaa harjoitusta: sellaisiksi katsottiin erityisesti suunnistus, hiihto, maastoutuminen. Leireillä ja retkillä *“tytöt saavat terveyttä ja voimaa sekä oppivat alistumaan ehdottomaan kuriin...”* Poikien harjoitusten aikana tytöt saivat toimia lähinnä katseluoppilaina tai enintään viestittäjinä. Ja tietysti *“erityinen tyttöjen ala KPL:ssa on muonitus”*. ANKS:lta pyydettiin apua, toivottiin muonituslottia ja ensiaputaitoisia seuran jäseniä opettamaan tytöille näitä taitoja.¹⁸⁷

¹⁸⁵ NYKS-Jäsenlehti 5/1936, 3: “Leiritulet paloivat Kuortaneella”.

¹⁸⁶ NYKS-Jäsenlehti 8/1937, 7-8: “Nuorisotyöhön”.

¹⁸⁷ ANKS-Jäsenlehti 3/1939, 7: “Mikä on tyttöjen tehtävä KLP:ssa”. Kts. myös NYKS-Jäsenlehti 8/1937, 6: “Nyksiläisetleirille!”.

Nuorisotyötä tehtiin myös yhteistyössä lottien kanssa. Pikkulottatoimintahan oli maanpuolustuksen hengessä tehtävää kasvatustyötä, joka oli lotilla melko aktiivista ja laajaa toimintaa.¹⁸⁸ ANKS:n jäseniäkin kehoitettiin lottatyttöjen johtajiksi; heitä tarvittiin toimintaan, jonka *“kasvatustavoitteena on reipas, työteliäs, uhrivalmis ja kehityskelpoinen Suomen tyttö.”* Seuran jäsenillä katsottiin olevan juuri sopivia ihanteita, joita *“kehitystilassa oleviin vastaanottaviin”* lottatyttöihin tulikin istuttaa.¹⁸⁹

Nuorisotyön kannalta on huomioitava, että monista seuran jäsenistä valmistui opettajia. Aiheesta kirjoitettiin myös Jäsenlehdessä. Todettiin, että *“kenen hallussa on koulu, sen on tulevaisuus”*.¹⁹⁰ AKS:ssa ‘koulun haltuunottoon’ kiinnitettiin kuitenkin vielä paljon enemmän huomiota: *“Itsenäisen Suomen kasvatustieteelle...”*¹⁹¹ Varsinkin Suomen historian opetukseen vaadittiin muutosta.¹⁹²

Nuorisotoiminnan tavoitteena oli siis uusien jäsenten takaaminen seuralle. Värväystyötä tehtiin myös ylioppilaidenkeskuudessa. Fuksien ‘valistamistilaisuus’ syksyisin oli tärkeä uusien jäsenien hankkimistilaisuus, joka järjestettiin yleensä osakunnittain ja yhdessä AKS:n osaston kanssa. Savolaisen osakuntaosaston tilaisuudessa ohjelmaan kuuluivat muunmuassa Savolaisten laulu, Karjalan marssi ja AKS:laisten esittämä ‘kiihotuspuhe’. Pöytäkirjassa todettiin: *“Voimakkaat, yhteisesti kajautetut isänmaalliset laulut sekä kahvitarjoilu olivat omiaan kohottamaan jo itsestäänkin korkeaa tunnelmaa. Uskon, että moni fuksi täällä sai oikeamman ja syvemmän käsityksen kuin ennen suomalaisesta ja suuresta Suomesta”*.¹⁹³

Edellä on jo todettu, että sota-aikana ANKS:laiset lähtivät Itä-Karjalaan armeijan joukkojen jäljessä heti sen ollessa mahdollista. Nuorisotyö oli osa suurta suunnitelmaa. Karjalan nuorisotoimi oli voitettava omalle puolelle. ANKS lähetti rajan taakse jäseniään huolehtimaan järjestettävästä tyttötyöstä. Toiminta oli luonteeltaan valistavaa ja opetuksellista:

¹⁸⁸ Seila 1972, 206-208.

¹⁸⁹ ANKS-Jäsenlehti 1/1944, 11-13: “ANKS-laiset, ryhtykää lottatyttöjen johtajiksi!”

¹⁹⁰ ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 4: “Uskoa työhön”.

¹⁹¹ Ajankohtaisia koulukysymyksiä, 1939, 21.

¹⁹² Esim. Suur-Suomen koulu, 1930, 37-52.

¹⁹³ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk 14.11.1935.

kesäleireillä käsiteltiin esimerkiksi terveydenhuoltoa, lähimmäisenrakkautta ja *“Suomen suvun historiaa”*.¹⁹⁴

4.4 *“Aikamme amatsoonit”* -Väestönsuojelutyö naisten erikoisalana

Väestönsuojelulliset asiat nousivat 1930-luvun alussa voimakkaasti pinnalle ja nopeasti vs-asiasta tulikin osa järjestön arkea. Yhteistyökumppaniksi löytyi Suomen Kaasusuojelujärjestö, jonka ainaisjäseneksi NYKS liittyi.¹⁹⁵ Väestönsuojelun merkeissä järjestettiin kaasusuojelukursseja, esitelmiä kaasusuojelusta ja levitettiin propagandaa asian tärkeyden puolesta. Kursseilla käsiteltiin esimerkiksi kaasusuojeluvälineitä, myrkkykaasuja ja ensiapua. Väestönsuojeluasiana levitettiin lähettämällä aihetta käsitteleviä kiertokirjeitä marittayhdistyksille ja naisopettajille ympäri Suomen.¹⁹⁶

Vuonna 1939 ANKS tuotti jopa filmin väestönsuojelutaidoista. Elokuvan nimi oli osuvasti *“Aikamme amatsoonit”*. Filmin esityksiin liittyi tilaisuus jossa jaettiin lisätietoja aiheesta. Jäsenlehden mukaan tilaisuudet olivat erittäin suosittuja, Helsingissä niihin osallistui 4595 henkeä. Ainoa huono puoli oli, että yksikään ministeri ei ottanut kyseisiin tilaisuuksiin osaa.¹⁹⁷

Kesä 1939 nimettiin varsinaiseksi väestönsuojelu-kesäksi. Tarkoituksena oli levittää väestönsuojelutaitoja mahdollisimman laajalti varsinkin naisten keskuuteen. Toiminta nähtiin vastapainoksi miesten linnoitustyölle. Asian katsottiin myös lähentävän eri yhteiskuntaluokkia. ANKS:laisten haluttiin tiedostavan velvollisuutensa ja kutsuvan *“Suomen naiset kokoon tekemään työtä suuren yhteisen päämäärämme hyväksi sillä työalalla joka on meidän, silloin kun maamme turvallisuus on vaarannettu: väestönsuojelutietoa jakamaan siviiliväestön*

¹⁹⁴ ANKS-Jäsenlehti 5/1943, 13-15: *“Tyttötyötä Kontupohjan alueen ‘neitshukaisten’ parissa”*.

¹⁹⁵ NYKS:n vuosikertomus 1934-1935, 8.

¹⁹⁶ NYKS-Jäsenlehti 1/1934, 3: *“Kaasusuojelu”*; 2/1935, 3: *“Kaasusuojelu”*; ANKS- Jäsenlehti 4/1939, 7: *“Mitä jokaisen ANKS-laisen tulee tietää”*.

¹⁹⁷ ANKS-Jäsenlehti 4/1939, 5: *“Väestönsuojelutietoa valkokankaalla”*.

keskuuteen...Päämäärämme on: jokainen Suomen nainen käsittämään velvollisuutensa...’’¹⁹⁸

Väestönsuojeluasia nähtiin alaksi, jossa nimenomaan naisista olisi hyötyä. Miehinen voima tarvittaisiin kuitenkin aseelliseen palvelukseen, joten naisten velvollisuus oli hoitaa väestönsuojelutyö.

4.5 Työpalvelutyö kansan eheyttäjänä

Tärkeä osa maanpuolustustyötä oli seuran pyrkimys yhdistää kansa suurta vihollista vastaan. Usein tavoitteeksi mainittiin Jäsenlehdessä koko kansan voittaminen omalle puolelle. Lisäksi tajuttiin, että akateeminen väestönosa yksin oli voimaltaan liian pieni tavoitteidensa saavuttamiseen. Tarvittiin koko kansan panosta. Ristiriitoja ei tahallaan haluttu luoda. *“Nyks-läiset olkoon esimerkillisinä yhteiskunnallisten kuilujen unohtamisessa ja umpeen luomisessa! Me emme saa luoda ns. “akateemisista naisista” vielä uutta yhteiskuntaluokkaa tähän luokkarajojen silpomaan kansaan”.*¹⁹⁹

Kansaa, jona usein nähtiin nimenomaan maaseudun asukkaat, haluttiin lähestyä: *“Ystävällinen ja avomielinen seurustelu juuri kansan kanssa on arvokkainta pioneerityötä, joka valmistaa maaperää”.* Uskottiin, että vaikka suurin osa kansasta ei seuran palavamielisiä puheita kuullutkaan, jäisi heidän sydämiinsä *“kytämään lämmin liekki siitä ystävällisyydestä”*, jota heille on osoitettu.²⁰⁰ Jäsenlehdessä kehoitettiin seuran jäseniä kesällä maaseudulla ollessaan ottamaan mahdollisimman paljon osaa erilaisiin rientoihin. Jäseniä kehoitettiin esiintymään kaikissa mahdollisissa tilaisuuksissa, koska *“he (maaseudun asukkaat) odottavat kiihkeästi, että jaamme kansalle hiukan sitä, mitä olemme itse saaneet, ja se on myöskin heidän oikeutuksensa....Kuka tahansa, joka on ollut kansan parissa, huomaa helposti, kuinka suuren arvon Suomen kansa antaa niiden lausunnolle, jotka ovat saaneet sivistystä. Kansaa on vain lähestyttävä, ei ylhäältä päin, ei opettajan tavalla, vaan ystävällisenä ja toverillisena...”* Jäseniä kehoitettiin siis laskeutumaan alas *“sivistyksen mukanaan tuomalta*

¹⁹⁸ ANKS-Jäsenlehti 3/1939, 1: “Tunnuksemme ensi kesänä on: Väestönsuojelutaitoa levittämään”.

¹⁹⁹ NYKS-Jäsenlehti 5/1936, 1: “Nyks-läiset piirijäseninä”.

²⁰⁰ ANKS-Jäsenlehti 3/1938, 6: “Niin korkean virkamiehenrouva minunkin kanssani jutteli”.

korokkeelta” kansan pariin. Suositeltavia esitelmän aiheita olivat esimerkiksi väestönsuojeluasiana, naisten maanpuolustustyön tarpeellisuus ja tietysti heimoasiana. *“Jokainen esiintyminen vie meitä lähemmäksi päämääräämme, kansankokonaisuutta.”*²⁰¹

Tärkeimmäksi keinoksi akateemisen sivistyneistön ja kansan lähennyttämiseksi koettiin ANKS:ssa ylioppilaiden työpalvelu, ajatus jota alettiin kehittää seurassa syksyllä 1938. Malli työmuotoon saatiin Saksasta, ja siihen osallistumista pidettiin seuran piirissä erittäin suositeltavana. Työn päämäärät olivat sekä käytännöllisiä että aatteellisia. Päällimmäinen tavoite oli kuitenkin, että toiminta *“levittäisi isänmaallista mieltä”*. Ensimmäisille osanottajille päätettiin antaa aluksi valmennusta ja opetusta kodin- sekä lastenhoitoon liittyen.²⁰² Työhön valmentavat luennot aloitettiin helmikuussa 1939 kolmentoista opiskelijan voimin. Seurakuntasisaret antoivat seuran toimihenkilöille niiden perheiden osoitteita joiden arveltiin apua tarvitsevan, ja työt näissä helsinkiläisissä perheissä aloitettiin heti maaliskuussa. Työ yleensä monilapsisissa perheissä oli siis vapaaehtoista perheenäidin avustamista: silitystä, parsimista, paikkaamista, pyykkäystä...²⁰³

Myöhemmin työpalvelua haluttiin laajentaa koskemaan myös yksinkertaisia maatalouden ja karjanhoidon tehtäviä. Lisäksi katsottiin, että työpalvelutyöt olisivat sopivia opettamaan väestönsuojelutaitoja, askartelua, urheilua sekä muuta *“naiskansalaiselle tarpeellista opittavaa.”*²⁰⁴ ANKS kuuluikin järjestönä Naisten Työvalmiusliittoon aina keväästä 1940 lähtien: katsottiin, että toiminta tarvitsi taakseen kaikkien mahdollisten naisjärjestöjen tuen.²⁰⁵

Talvisota katkaisi lupaavasti alkaneen työpalvelun suunnittelemisen, jota kuitenkin heti sodan päätyttyä päätettiin jatkaa. Sodan mukanaan tuomista uusista työpalvelutehtävistä mainittiin mm. sotainvalidien henkinen huoltotyö. Esimerkiksi Karjalan Aseveljien Liitosta

²⁰¹ NYKS-Jäsenlehti 2/1938, 4: “Merkitsekö kesäloma toimetttömyyttä?”. Termin ‘kansankokonaisuus’ merkitystä on pohtinut mm. Alapuro 1973, 145.

²⁰² NYKS-Jäsenlehti 8/1937, 4-5: “Työmme ja me”; 4/1938, 4: “Ylioppilaiden työpalvelu”.

²⁰³ ANKS-Jäsenlehti 2/1939, 5: “Työpalvelu” ja “Työpalvelukokoemuksia”.

²⁰⁴ ANKS-Jäsenlehti 3/1939, 5: “Työpalvelu”.

²⁰⁵ Sysiharju 1997, 56-58. Naisten Työvalmiusliittory. perustettiin 29.5.1940. Toiminta-aikana 1940-1945 sen alaisuudessa toimi 31 naisjärjestöä.

lähetettiin pyyntö saada ANKS:laisia suorittamaan työpalvelua liiton jäsenten, lähinnä invalidienperheisiin.²⁰⁶

ANKS katsoi itsellään olevan tiettyjä velvollisuuksia työpalvelutoiminnan toteuttajana. Erityisesti järjestö halusi sisällyttää työpalvelun yliopiston loppututkintoon kuuluvaksi osaksi. Vaikka työpalvelun katsottiin olevan hyväksi erityisesti sivistyneille naisille, sitä ei haluttu rajata pelkästään ylioppilaita koskevaksi. Parhaaksi ratkaisuksi nähtiin, että valtio ottaisi koko työpalvelutoiminnan haltuunsa ja näin siitä tehtäisiin pakollista kaikille naisille.²⁰⁷ ANKS tahtoi levittää käsitystä työpalvelun korkeasta arvosta isänmaallisena tehtävänä ja korosti sen kasvatuksellisia ja yhteiskunnallisia päämääriä.

Lea Lumme totesi 16.11.1940 naisylioppilaskokouksessa Suomen naisen kokeneen sotatotalvena kaksi järjestyttävää tapahtumaa. Toinen niistä oli miesten välinen aseveljeys, joka hävitti ennakkoluulot ja luokkarajat. Tätä aseveljeyttä ja yksimielisyyttä Jäsenlehdessäkin mielellään korostettiin. Toinen tapahtumista oli kotirintaman puutteen ja nälän pelko. Lumme esittikin, että nyt kansan yhtenäisyys riippui pelkästään naisista, sillä miehethän olivat jo rintamalla sen saavuttaneet. Naisten välisen sisaruuden aikaansaamiseksi Lumme ehdotti yhteisten kokemusten ja huolten jakamista. Tämä voitaisiin toteuttaa työpalvelua laajentamalla. Samalla poistettaisiin huolta elintarvikkeiden riittävydestä, kun maatiloille saataisiin lisää työvoimaa.²⁰⁸

Tämä linjanveto seuraili tiukasti AKS:n vastaavaa. Talvisodan jälkeen AKS:n motoksi oli nimittäin muodostunut *“kansallisen eheytyksen kautta kansalliseen suuruuteen”*. Alapuron mukaan kansan ja sivistyneistön välisen solidaarisuuden kokemus oli AKS:ssa talvisodan jälkeen erittäin vahva.²⁰⁹ Samaa voidaan sanoa ANKS:ta, joka keskittyi ennen kaikkea naisten välisen yhtenäisyyden korostamiseen: *“Suomalaisen sivistyneen naisen on mentävä takaisin kansan keskuuteen, ennen eivät puheet kansan yhtenäistymisestä vastaa*

²⁰⁶ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk 16.2.1941.

²⁰⁷ ANKS-Jäsenlehti 1/1940, 4-5: “ANKS ja työpalvelu”. Kts. myös Me Uskomme II, ANKS:n 20-vuotis juhla-julkaisu, 1942, 54.

²⁰⁸ ANKS-Jäsenlehti 1/1940, 3, 5: “Agr. Lea Lumpeen puhe 16.11.40 naisylioppilaskokouksessavanhan ylioppilastalon juhlasalissa”.

²⁰⁹ Alapuro 1978, 158-159.

tarkoitustaan, sillä olivatpa miehet aseveljiä tai eivät, nainen määrää kotien ja lasten asenteen, ja siten myös kehityksen.”²¹⁰ Alapuro myös huomauttaa, että sisäisen yksimielisyyden vaatimus ei ollut pelkästään AKS:lainen keksintö, vaan suureksi osaksi ensimmäisen maailmansodanjälkeen syntyneiden oikeistoliikkeiden yhteisomaomaisuutta.²¹¹

Suomen ensimmäinen työpalveluleiri alkoi 4.2.1941 Haikan kartanossa Pirkkalassa. Leirityyppisestä työskentelystä tulikin työpalvelun tyypillinen muoto. Pian työpalveluleirejä perustettiin muuallekin Suomeen.²¹² Jäsenlehdessä kerrottiin jäsenten työpalvelukokemuksista. Esimerkiksi Leppävirran työpalvelukeskuksessa työpalvelu aloitettiin niin sanotulla sisäpalvelulla eli alokasajalla. Opetukseen kuului teorialunteja ja keittiö- ja siivousvuoroja sekä navetta- ja tallivuoroja. Alokasajan jälkeen alkoi ulkopalvelu, jolloin tehtiin noin kahdeksan tunnin työpäiviä lähiseutujen kodeissa, yleensä maalaistaloissa. Työpalvelutyön tehtäviin kuului talon emännän auttaminen kaikissa tehtävissä. Lehden mukaan taloissa saattoi syntyä myös ristiriitatilanteita: “...sanonko, että Heikille ei saisi antaa korviketta, kun hänellä on mahatauti, vaikka tiedän isännän vastaavan siihen, etteivät herrojen metkut sovi ‘meikäläisille’?” Mielenkiintoisia tilanteita saattoi syntyä silloinkin, kun eräskin työpalvelutyttö “ensimmäistä kertaa eläissään pesee pyykkiä...”²¹³ Jäsenlehden kertomuksissa arkipäivän askareista tehtiinkin usein romanttista puuhastelua menneiden sukupolvien valvovien silmien alla.

Jatkosodan aikana työpalvelusta tuli entistä tärkeämpi osa seuran toimintaa ja siihen toivottiin kaikkien niiden jäsenten osallistuvan, jotka eivät aktiivisesti toimineet lottina. Työpalvelutyö haluttiin nostaa arvoonsa: sitä kuvailtiin “*taisteluna olemassaolosta ja taisteluna voitosta*”. Nähtiin, että naisten velvollisuus oli nyt, parhaiten juuri työpalvelun muodossa, hoitaa miesten arkityöt, vaikka intoa olisi ehkä ollut muunlaisiinkin tehtäviin: “*Meidän on jätettävä haaveemme niistä sankaritöistä, joihin ehkä naisinakin olemme unelmoineet pystyvämme*”. Lisäksi todettiin, että kaikkien on nyt ymmärrettävä, että maine ei kasva pelkästään taistelutantereilla. Hieman humoristisesti todettiin naistenkin jakautuneen eri

²¹⁰ ANKS-Jäsenlehti 1/1941, 3: “Työtyttö muistelee”.

²¹¹ Alapuro 1978, 145.

²¹² Me Uskomme II, ANKS:n 20-vuotis juhla-julkaisu, 1942, 54.

²¹³ ANKS-Jäsenlehti 2/1941, 6-7: “Työpalveluterveisää Leppävirroilta”.

aselajeihin: kerppukomppaniaan, juurespataljoonaan ja heinäprikaatiin.²¹⁴

Työpalvelutyöllä oli siis selkeät yhteiskunnalliset tavoitteensa: naisten välisen yhteenkuuluvaisuuden lisääminen ja kansallinen eheytyminen. Tavoitteet olivat usein hyvinkin yleviä: *“...miten meidän kansamme on sisäisesti eheämpi ja onnellisempi sitten, kun kaikki sen tytöt suorittavat yhteistä työpalvelua, eri aloilta lähteneet lähestyvät toisiaan, tutustuvat toistensa ajatusmaailmoihin ja oloihin, ja työn ilo, auttamisen ilo on jokaisen mielessä.”* Jokaisen ANKS:laisen velvollisuus oli olla kärkeijoukossa luomassa tätä Suomen tyttöjen ja naisten *“iloisempaa ja reippaampaa elämänotetta, voimakkaampaa yhteenkuuluvaisuutta, selvempää kansallista ja yhteiskunnallista ajattelutapaa.”*²¹⁵ Kyse oli siis paljon suuremmasta asiasta kuin pelkästään niin sanotusta pakkotyöstä.

Myös kasvatustavoitteet olivat tärkeitä työpalvelua suunniteltaessa. Jäsenlehti kirjoitti: *“Viime aikoina on julkisessa sanassa tuon tuostakin pohdittu nykyajan naisten holtittomuutta... Naiskasvatuksellemme on löydettävä uusi suunta ja sille on määrätietoisesti rakennettava... On saatava herätetyksi oikea naisellisuus naisen tehtäviin liittyvine harrastuksineen... Omasta puolestamme pidämme työpalvelua ensiarvoisena vastauksena ajan vaatimukseen naiskasvatuskysymyksessä.”* Työpalvelun haluttiin opettavan ennen kaikkea kuria, järjestystä ja täsmällisyyttä. Lisäksi korostettiin, että on kyse asioista, jotka kuuluivat juuri naisille. Nuorille naisille oli tarjottava muutakin kuin *“halpahintaista ja turmelevaa huvia”*.²¹⁶

Yhtenäisyyttä koettiin luoda myös kiinnostamalla ‘tavallisen’ kansan elämästä ja olemisesta. Heidän tapansa täytyi tuntea, jotta heidät voisi voittaa puolelleen. ‘Oppimattomaan kansaan’ suhtauduttiin kuin pikkulapseen, ja uskottiin, että se helposti hellällä käytöksellä olisi johdateltavissa minne vain haluttiin. Työtä tekevää kansaa haluttiin ymmärtää ja jäsenistölle korostettiin ruumiillisen työn merkitystä ja sen kunnioittamisen tärkeyttä.²¹⁷ Kaikki seuran jäsenet haluttiin saattaa jollakin tavalla lähelle kansaa. Niille, joilla ei ollut mahdollisuutta lähteä työpalveluleireille tai -keskuksiin, tarjottiin työtä ANKS:n kotimies-toiminnassa. Työ oli

²¹⁴ ANKS-Jäsenlehti 3/1941, 3-4: “Pirkkalan työpalvelukeskuksessa.”

²¹⁵ ANKS-Jäsenlehti 2/1943, 11-12: “Älkää pelätkö työpalvelua!”

²¹⁶ ANKS-Jäsenlehti 4/1943, 8-9: “Työpalvelu nykyhetken kasvatustekijänä”.

²¹⁷ ANKS-Jäsenlehti 2/1943, 2-5: “Katkelmia opinnoista ja ammattivalmistuksesta.”

tavallisiakotiaskareita Helsingin monilapsisissaperheissä aina iltaisin.²¹⁸

Hemmi näkee tutkimuksessaan työpalvelun ANKS:n kannalta lähes täysin epäonnistuneeksi projektiksi rivijäsenten vähäisen osanoton vuoksi.²¹⁹ Totta on, ettei työpalvelu koskaan lyönyt itseään täysin läpi ja ANKS:n jäsenistäkin vain pieni osa suoritti palvelun. Jäsenkorttien mukaan vain kymmenkunta jäsentä oli sen suorittanut työpalvelukeskuksissa tai -leireillä. Jotkut olivat merkinneet työpalveluksi työskentelyn omalla kotitilalla tai omien lasten hoitamisen.²²⁰ Silti tilanne ei ollut niin negatiivinen, mitä Hemmi esittää. ANKS:n jäsenet osallistuivat huomattavalla tavalla työpalvelun järjestämiseen ja tunnetuksi tekemiseen ylioppilaitten keskuudessa.²²¹ Toiminnan järjestäminen ei sota-aikana ollut helppoa; osallistujia ei seuran piiristä ollut siksikään, että monet jäsenistä toimivat lottatehtävissään.

4.6 Sota-aika ja naisten asevelvollisuus

Jäsenlehden mukaan seuraa vastaan oli esitetty väitteitä, että Akateemisten Naisten Karjala-Seura ja vielä enemmän AKS yrittävät toiminnallaan ja lausunnoillaan lietsoa sota. Lehden mukaan väite oli kuitenkin virheellinen: lujan puolustustahdon esittämisen katsottiin lähinnä vain laimentavan *“ryssien hyökkäysintoa”*.²²² Jäsenlehden mukaan molempien seurojen toimintaa oli pidetty jopa maalle vahingollisena, niinpä niiden toimintaa oli kaikin keinoin yritetty jarrutella.²²³

Sodan mahdollisuuteen ja sen syttymiseen seurassa uskottiin oikeastaan koko sen toiminta-ajan. Jäsenlehdessä todettiin, että varsinkin naiset potevat *“synnynnäistä kammoa sotia kohtaan”*. Jäsenten oli kuitenkin huomioitava, että isänmaan onnen oli oltava kaiken

²¹⁸ ANKS-Jäsenlehti 6/1943, 1-2: “Sinua tarvitaan”.

²¹⁹ Hemmi 1980, 102, 113.

²²⁰ KA. ANKS:n arkisto. Jäsenkortisto, laatikko 1, peruskortisto.

²²¹ ANKS-Jäsenlehti 1/1942, 2: “ANKS:n jäsenten osanotto työpalveluun”; 2/1944, 7-8: “Havaintoja naisten työpalvelun kolmivuotistaipaleelta”. Kts. myös Sysiharju 1997, 49.

²²² NYKS-Jäsenlehti 2/1935, 1-2: “Miksi meillä on ‘lottapakko’”.

²²³ ANKS-Jäsenlehti 4/1943, 6: “AKS:n Sampo-arpajaiset”.

yläpuolella, silloinkin kun uhreja vaaditaan. Kaikenlaista aseistariisumispropagandaa ja rauhanadresseja pidettiin vaarallisina. Jopa koko rauhanaatetta epäiltiin Kominternin määräämäksi. Todettiin, että *“vain puolustustahtoisista kansoista tietää historia kertoa, vain niille on elämisen oikeus suotu!”*²²⁴ On huomattava, että myös Lotta Svärd -järjestö, ainakin sen virallinen johto suhtautui myös kielteisesti rauhanaatteeseen.²²⁵

Sodan tulemisesta, sen mahdollisuudesta, oltiin seurassa tiedetty jo pitkään. *“Me ANKS:n jäsenet olemme niin usein joutuneet ajattelemaan jopa pahimpiakin mahdollisuuksia, niin että meidän pitäisi olla valmistuneita kaikkeen -myös sisäisesti. Emme ole koskaan tuudittautuneet ikuisen rauhan unelmiin.”*²²⁶ Sodan uskottiin toteuttavan kaikki haaveet suur-Suomen luomisesta, sen pimeämpää puolta ei etukäteen nähty eikä siihen haluttu uskoa. Varsinkin kesällä 1939 tuntui seurassa vallitsevan jopa eräänlainen ‘sotakuume’. Seura halusi kaikin tavoin olla *“kaikessa siinä työssä mukana, jota puolustusvalmiuden, puolustuskunnon ja puolustusrohkeuden eteen tehdään nyt kautta Suomen.”* Taisteluun ja unelmien toteuttamiseen haluttiin olla valmiinasilloin, kun tosi olisi kyseessä.²²⁷

Sota-talvena 1939 ei tavanomaista toimintaa järjestön puitteissa juurikaan voitu toteuttaa. Yliopisto oli suljettu, ja opiskelijat hajaantuneet ympäri Suomen. ANKS:n jäsenistä monet toimivat lottatehtävissään. Tavanomaisten naisjärjestöjen toiminnasta poikkeavaa tekemistä seura kuitenkin järjesti jäsenilleen: poliisiupseerien johdolla tapahtuvaa ampumakoulutusta. Myös propaganda- ja venäjän kielen kursseja järjestettiin.²²⁸

Risto Alapuron mukaan AKS ei sotaolosuhteissa ollut enää ylioppilasliike siinä merkityksessä kuin aiemmin.²²⁹ Samaa voidaan sanoa Akateemisten Naisten Karjala-Seurasta, jossa myöskin kaikki voimat ponnistettiin maanpuolustuksen hyväksi. Juuri sotamyönteisyys ja suuri taistelutahto olivat ne tekijät, jotka erottivat Akateemisten Naisten Karjala-Seuran muista

²²⁴ NYKS-Jäsenlehti 3/1935, 1-2: “Varoittakaa rauhanadressista”.

²²⁵ Seila 1972, 133.

²²⁶ ANKS-Jäsenlehti 4/1939, 1-2: “Vaarallisenä aikana”.

²²⁷ ANKS-Jäsenlehti 3/1939, 2: “Suurpolitiikan vaikutus meidän työhömmme.”

²²⁸ ANKS-Jäsenlehti 1/1941, 8: “Kevätkauden kuulumisia”. Kts. myös ANKS-Jäsenlehti 4/1941, 4: “Katsaus Akateemisten Naisten Karjala-Seuran toimintavuoteen 1940-41.”

²²⁹ Alapuro 1973, 158.

ajan naisjärjestöistä ja antoivat sille omanlaisensa leiman. Seuran johdon toimesta jäsenistön keskuudessa suoritettiin sodan jälkeen kysely, missä tehtävissä kukin oli toiminut talvisodan kuukausina. Yleisimmät vastaukset olivat sota- ja kenttäsaaraloissa, muonitustehtävissä, ilmavalvonnassa ja kenttäpostikonttoreissa. Myös siirtoväen huoltoon oli osallistuttu aktiivisesti.²³⁰

Välirauha solmittiin Moskovassa 12.3.1940. Talvisodan lopputulos oli jäsenille tietenkin suuri pettymys: *“Me tahdoimme antaa parhaamme, kaiken sen mihin naisina pystymme, maanpuolustuksen hyväksi”*.²³¹ Kaikesta huolimatta todettiin kuitenkin, että maailmankatsomustaan ei voi hylätä, vaikka vastoinkäymisiä oltiinkin nyt kohdattukin. Sota oli kuitenkin tuonut mukanaan uusia realiteetteja ja niinpä todettiinkin, että *“työmenetelmiin nähden voimme jopa ryhtyä sovitteluihin ja kompromisseihin...mutta emme saa tinkiä hiukkaakaan siihen henkeen nähden, jonka olemme omaksuneet”*. Seuran henkeen nähden ei siis voitu tehdä kompromisseja edes yksimielisyysdennimissä, työtavoista sitä vastoin saatettiin neuvotella. Pettymystä purettiin myös kansaan: *“yksilöt eivät ole muuttuneet...eikä kansakaan siinä määrin kuin olisi ollut syytä.”*²³²

Sodan lopputuloksen ei katsottu vaikuttavan seuran ohjelmaan eikä päämääriin, vaikka todettiinkin, että tästä eteenpäin seuran kaksi tärkeintä työsarkaa olisivat maanpuolustustyö ja yhteiskunnalliset tehtävät. Akateemisen koulutuksen katsottiin veloittavan erikoistehtäviin: *“...ANKS:n jäsenissä on käytettävissä joukkoa, joka ehkä kannattaa kouluttaa joihinkin erikoistehtäviin”*. Sota aiheutti uusia tehtäviä jäsenten arkeen. Karjalan evakot tarvitsivat sosiaalista apua, samoin sotainvalidit ja heidän perheensä. Nyt oltiinkin tilanteessa, jossa vaadittiin *“uskoa isänmaan suuruuteen, sen sisäiseen voimaan, ulkonaiseen lujuteen, sen kokonaisuuden velvoittavaan päämäärään.”*²³³

Naisista haluttiin nyt nopeasti tehdä kaikin puolin yhteiskuntakelpoisia ja maanpuolustustahtoisia kansalaisia: *“...että he (myös) rauhan aikana pystyvät täyttämään parhaalla mahdollisella tavalla tehtävät, jotka järjestetty yhteiskunta nimenomaan naisille*

²³⁰ ANKS:n vuosikertomus 20.10.1939-20.10.1940. Helsinki 1940.

²³¹ ANKS-Jäsenlehti 1/1940, 1-3: “Uuteen työvuoteen”.

²³² ANKS-Jäsenlehti 1/1940, 6: “Yksimielisyys ja periaatteet”.

²³³ ANKS-Jäsenlehti 1/1940, 1-3: “Uuteen työvuoteen”.

osoittaa... Koska naisilla oli jo tasa-arvo ja samat oikeudet kuin miehillä, katsottiin, että myös velvollisuuksien pitäisi olla vastaavat. Seurassa pohdittiin eräänlaisen ‘naisten asevelvollisuuden’, puolustuspalvelun, toteuttamista. Sen ensimmäisen rauhanaikaisen tehtävän tulisi olla uuden sukupolven puolustuskunnan ja aktiivisen puolustustahdon kasvattaminen. Puolustuspalvelun järjestämisessä ANKS toivoi saavansa apua myös Lotta Svärdiltä ja Punaisella Ristiltä, joilla katsottiin jo valmiina olevan oma roolinsa naisten maanpuolustusvalmennuksessa.²³⁴

ANKS:ssa tehtiin jopa alustavia suunnitelmia tämän naisten puolustuspalvelun, eräänlaisen laajennetun työpalvelun, toteuttamiseksi ja sisällöksi. Koulutuksen pituudeksi suunniteltiin kuutta kuukautta. Tästä ajasta ensimmäinen 3 kuukautta sisältäisi ensin teoreettista opetusta 100 tuntia: historiaa ja yhteiskunta-oppia, kasvatusoppia ja ammattiopetusta, joka sisältäisi muunmuassa lasten- ja kodinhoitoa sekä maataloutta. Tuntien jälkeen harjoiteltaisiin työntekoa maatiloilla, tehtaissa ja laitoksissa. Tämän jälkeen jokaiselle selvitettäisiin oma sijoituspaikka tässä siviiliarmeijassa, jonka jälkeen omassa asemassa työskenneltäisiin edelleen ilman palkkaa 2,5 kuukautta. Lopuksi olisi vielä kaksi viikkoa teorian kertausta ja väestönsuojelutaitojen opettelua. *“Voitaisiin ajatella, että noin 10.000 tyttöä koulutettaisiin talvella, 20.000 kesäaikana, jolloin heistä samalla saataisiin maaseudulle lisätyövoimaa.”* Suunnitelmaan kuului myös reserviharjoitukset, joihin joka vuosi kutsuttaisiin yksi ikäluokka.²³⁵

Jatkosodan alkamista oli sekä AKS:n että ANKS:n piirissä jo osattu odottaa. Talvisodasta oli puhuttu ‘vapaussodan toisena näytöksenä’ ja ajasta Moskovan rauhan jälkeen ‘kiirastulena’.²³⁶ AKS halusi vihdoin toteuttaa unelmansa Karjalan ‘vapauttamisesta’. Raja olisi vedettävä niin, että Karjalan ja Kuolan niemimaat kuuluisivat Suomelle. Lisäksi todettiin, että ‘maailmanpolitiikan niin salliessa’ raja voitaisiin vetää entistäkin kauemmas.²³⁷ Alapuro huomauttaa, että varsinkin jatkosodan alkuvaiheessa Suur-Suomi -ajatuksella oli varsin paljon kannatusta eri piireissä. Hän puhuu AKS:laisen nationalismin nopeasta ja näkyvästä

²³⁴ ANKS-Jäsenlehti 2/1941, 2-3: “Naisten asevelvollisuus”.

²³⁵ ANKS-Jäsenlehti 2/1941, 2-3: “Naisten asevelvollisuus”.

²³⁶ ANKS-Jäsenlehti 1/1942, 1: “Tämä vuosi - täyttymyksen vuosi”.

²³⁷ ANKS-Jäsenlehti 4/1943, 2-5: “Tämän hetken näköaloja.”

juurtumisesta, jota voidaan selittää kriisitilanteella ja sillä, että suur-Suomen toteutuminen näytti jo melko varmalta.²³⁸ ANKS:ssakin nähtiin, että sotaa ei yksinkertaisesti voitu välttää mitenkään. Kaikki voimat oli siis suunnattava bolshevismimurskaamiseksi.

ANKS:ssa todettiin sodan sytyttyä, että ilman valmennusta naiset eivät kykene täyttämään niitä tehtäviä, *“jotka meidän niin sydämemme kuin järkemmekin lukee meille kuuluviksi...”* Tultiin siihen tulokseen, että talvisodassa organisaatio naisten osalta oli ollut varsin puutteellinen. Työpalvelun puolesta rummutettiin entistä lujempaa varsinkin naisten välisen yhteishengen luomisen puitteissa. Kädentaitojen puutteeseen, liialliseen yksilöllistymiseen ja itsekkyyteen haluttiin muutosta. Katsottiin, että naisten olisi tehtävä työtä, jotta kaikki miehet pystyvät lähtemään rintamalle. Ruumiillinen työ haluttiin nostaa arvoonsa. Myös ampumakurssien järjestämistä jäsenille jatkettiin, lähinnä harjoiteltiin pienoiskivääri- ja pistooliammuntaa.²³⁹

Sotamenestys toi seuran jäsenten sydämiin ennen kaikkea uutta innostusta ja niinpä talvisodan pettymykset unohtuivat nopeasti. Suur-Suomen lopullisesta toteutumisesta puhuttiin jo vuonna 1942. Ajatuksissa ja sydämissä rajaa oli ‘miekallapiirretty’ jo pitkään, ja nyt unelmat vihdoinkin tuntuivat toteutuvan. Tosin muistutettiin, että Suur-Suomi ei ole valmis silloin, kun sen alueelliset rajat *“niin idässä kuin lännessäkin ovat oikeat”*. Silloin olisi vasta toimintavapaus saavutettu ja henkinen työ vallatuilla alueilla voitaisiin aloittaa. Seuran päämäärän todettiin aina pysyvän samana: tavoitteena oli saavuttaa kansallinen, sisään- ja ulospäin voimakas Suomi. Ylpeys ja voimantunto näkyivät Jäsenlehden artikkeleissa: *“...meitä pelätään ja kadehditaan valtameren takanakin, puhumattakaan pahan omantunnon vaivaamassa naapurissamme lännessä.”*²⁴⁰ Suomea pidettiin myös nimenomaan Pohjoismaiden johtavana valtiona jo pelkästään siitäkin syystä, että muut valtiot eivät ‘uskaltaneet’ ryhtyä sotaan.²⁴¹ Varsinkaan Ruotsin toimintaan ei oltu tyytyväisiä. Lea Lumme totesi puheessaan seuran 20-

²³⁸ Alapuro 1978, 160-161.

²³⁹ ANKS-Jäsenlehti 2/1941, 6-7: “Työpalveluterveisiä Leppävirroilta”. KA, ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk 16.2.1941.

²⁴⁰ ANKS-Jäsenlehti 4/1941, 1-3: “Me katsomme eteenpäin”. Kts. myös ANKS-Jäsenlehti 3/1942, 1-2: “Syvemmälle! Lea Lumpeen puhe 20-vuotisillanvietossa 25.10.42.”

²⁴¹ ANKS-Jäsenlehti 2/1942, 4: “Suomen asema uudessa Euroopassa”.

vuotisillanvietossa: *“Me olemme, esimerkin mainitakseni, tottuneet liikaan kohteliaisuuteen länttä sekä sen ilmenemismuotoja kohtaan omassa keskuudessamme.”* Esimerkkinä ‘lännen’ röyhkeydestä Lumme mainitsi lastensiirot.²⁴²

Yksi jatkosodan ajan huippuhetkistä oli AKS:n 20-vuotisjuhlat, jotka voitiin järjestää Äänislinnassahelmikuussa 1942. Juhlaan osallistui noin 300 nuorta upseeria.²⁴³ Mutta oliko ilo sittenkään täydellinen? Taito Seila kuvaa tilannetta näin: *“Valloittajat kohtasivat siellä (Itä-Karjalassa) toiset uskomukset, toiset tavat ja toiset siveelliset arvot, sitä Karjalaa, jota oli tultu etsimään ja vapauttamaan ei enää ollut.”*²⁴⁴ Akateemisten Naisten Karjala-Seurakin saapui Äänislinnaan, tosin AKS:n jäljessä: ANKS:n Aunuksen piiri perustettiin 25.10.1942.²⁴⁵ Alueen haltuunotto myös näin virallisestikoettiin tärkeäksi. Jäsenlehdessä muistutettiin kaikkia siitä, että suur-Suomi unelmaan ei saisi nyt sen toteutuessa suhtautua kuitenkaan liian arkipäiväisesti.²⁴⁶

Sotavuosina pyrittiin mahdollisuuksien mukaan lähettämään kiertueita itä-Suomeen sekä siirtoväen keskuuteen. Avustustoimintaa harjoitettiin sen verran, minkä seuran taloudellinen tilanne vain antoi myöten: *“ANKS:n johtokunta on päättänyt tukea ajankohtaisia väestöpoliittisia pyrkimyksiä lähettämällä Suomussalmen Ala-Vuokkiin lasten vaa’an neuvolatoimintaa varten”.*²⁴⁷ Sota vaikutti myös seuran taloudelliseen tilanteeseen varsin ikävästi. Seuran rahat olivat lopussa juuri kun niitä olisi kipeästi tarvittu. Keskusteltiin jopa Jäsenlehden lakkauttamisesta. Siihen ei kuitenkaan päädytty, koska lehden todettiin olevan tärkeä varsinkin piirijäsenille, jotka eivät ehkä muualta saaneet tietoa seuran tapahtumista.²⁴⁸

Työ ei siis päättynyt hyvin etenevään sotaan. Seuran jäsenille korostettiin heidän velvollisuuttaan toimia *“henkisen elämän tiennäyttäjinä”*: jokaisen oli parhaan kykynsä

²⁴² ANKS-Jäsenlehti 3/1942, 1-2: *“Syvemmälle! Lea Lumpeen puhe 20-vuotisillanvietossa 25.10.42.”*

²⁴³ Alapuro 1978, 160.

²⁴⁴ Seila 1972, 262, 264.

²⁴⁵ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk. 19.11.1942.

²⁴⁶ ANKS-Jäsenlehti 2/1942, 1: *“Työllä rakennamme”.*

²⁴⁷ ANKS-Jäsenlehti 2/1941, 9: *“Kesäsuunnitelmia”* ja *“ANKS ja nykyhetken väestöpolitiikka”.*

²⁴⁸ ANKS-Jäsenlehti 1/1940, 7-8: *“Sen täytyy elää”.*

mukaan koetettava korjata vaurioita *“joita on päässyt tapahtumaan moraalisisessa suhteessa heikompien kanssasisariemme keskuudessa.”*²⁴⁹ Seurassa toivottiin, että jokainen jäsen voisi pitää oman kotipaikkakuntansa Lotissa valistuspuheen tilanteesta. Jos joku ei luottanut omiin puhujanlahjoihinsa, saattoi esitelmän hakea valmiiksi kirjoitettuna seuran toimistosta. Savolaisen osakuntaosaston kokouksessa 13.12.1942 osallistujia taas kehoitettiin parhaansa mukaan *“valmentamaan ja tekemään todellista käännytystyötä kanta-Suomessa”*.²⁵⁰ Naisten katsottiin olevan vastuussa ennen kaikkea henkisestä ilmapiiristä. Siveellisyydestä ja yleisestä turmeltuneisuudesta oli päästävä eroon naisten näyttäessä tietä.²⁵¹

Kansaa syytettiin moraalisen vastuuntunnon puutteesta, joka ilmeni esimerkiksi juopotteluna. Mallia olisi otettava Saksasta, missä kirjoitusten mukaan ei kyseisenlaisia ongelmia ollut. Ennen kaikkea koko kansa olisi saatava ajattelemaan ‘Suur-Suomalaisesti’, muuten ei olisi paljoakaan tehtävissä.²⁵² Kansan pariin oli siis laskeuduttava, mutta muistaen ankaruuden ja kurin merkitys. Varsinkin seuran puheenjohtajana loppuvuodesta 1942 asti toiminut Lea Lumme oli innostunut työväenkysymyksestä, joka hänen mukaansa kuului myös *“akateemisiin saleihin”*. Kansan yhtenäisyyden nimissä työväenkin olisi oltava mukana muodostamassa mielipiteitä.²⁵³ Jo seuran vuoden 1941 luentopäivillä oli luennoitu muunmuassa seuraavista aiheista: *“Tehtaassa työskentelevien naisten sosiaaliset olot”* ja *“Työväen keskuudessa esiintyvät virtaukset”*.²⁵⁴ Ristiriitaa kuitenkin oli ilmassa. Toisaalta kansa haluttiin mukaan keskustelemaan asioista, mutta toisella kädellä sitä piti ankarasti kouluttaa, koska se kärsi valistuksen puutteesta ja eli vailla moraalista selkärankaa.

Työtä oli paljon: sodasta palaavien väsymykseen oli oikein suhtauduttava ja samalla oli luotava uusia linjoja puolustuslaitoksen kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi. Unohtaa ei sopinut

²⁴⁹ ANKS-Jäsenlehti 4/1941, 1-3: “Me katsomme eteenpäin”.

²⁵⁰ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk 13.12.1942.

²⁵¹ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Lea Lumpeen puhe koejäsenille 7.5.1941.

²⁵² ANKS-Jäsenlehti 2/1942, 1: “Työllä rakennemme”.

²⁵³ ANKS-Jäsenlehti 3/1942, 1-2: “Syvemmälle! Lea Lumpeen puhe 20-vuotisillanvietossa 25.10.1942.”

²⁵⁴ ANKS-Jäsenlehti 1/1941, 8: “Kevätkauden kuulumisia”; 2/1941, 11-12: “Kevätkauden kuulumisia”.

myöskään valloitetuilla alueilla vaadittavia tehtäviä: hallinto oli järjestettävä, valistus- ja opetustoimintaa aloitettava, maatalous, terveyden-, ja lastenhoito kaipasivat työvoimaa. Kaiken tämän lisäksi suunniteltiin jo sodan jälkeisen kulttuuri- ja talouselämän elvyttämisen keinoja; haluttiin niiden täyttävän *“laajempia ja korkeampia tehtäviä”* kuin mihin oli totuttu. Tässä rakennustyössä naisilla, ennen kaikkea akateemisilla naisilla olisi suuri vastuu. Todettiin, että nämä työt olisivat *“naisille luonteenomaisempaa ja ehkä mieluisampaa”* kuin varsinainen sodankäynti.²⁵⁵

Vuonna 1942 Lea Lumme puhui jo uudesta selkeästä yhteiskunnallisesta ohjelmasta, jonka toteuttamiseen tarvittaisiin myös naisia. Uuden ohjelman kiireisimmät kohdat olivat: 1. Sotavammaisten ja kaatuneiden perheiden huolto. 2. Lapsiperheiden yhteiskunnallisen tuen järjestäminen. 3. Avioliitto-lainojen tai muun yhteiskunnallisen tuen järjestäminen nuorille pareille. 4. Kansan moraalisen tason kohottaminen edes sotaa edeltäneelle tasolle. 5. Teollisuus- ja kaupunkityöläisten runsauden ja maaseudun työvoiman vajauksen tasaaminen. Lisäksi Lea Lumme puhui kansantalouden oikeudenmukaisesta jaosta hinta- ja kauppapolitiikan keinoin.²⁵⁶

Suhteet Saksaan koettiin sotavuosina erikoisen tärkeiksi niin AKS:ssa kuin ANKS:ssakin. Alapuron mukaan AKS:ssa oli jatkosodan aikana nähtävissä varsinainen saksalaissuuntaus. AKS oli mm. alusta alkaen mukana suomalaisen SS-pataljoonan värväyksessä.²⁵⁷ Taito Seilan mukaan varsinkin AKS:n piirissä Hitleriä ja Mussolinia ihailtiin avoimesti.²⁵⁸

ANKS:n jäsenille Saksaa esiteltiin Jäsenlehden sivuilla eräänlaisena ‘mallimaana’, jossa kaikki toimii juuri niin kuin pitää. Saksassa käytiin opintomatkoilla lähinnä työpalvelutyön puitteissa.²⁵⁹ Nyksin luentopäivillä 5.-7.4.1937 kansanedustaja Hilja Riipinen luennoi aiheesta *“Saksan nainen nykyaikana”*. Riipisen mukaan saksalainen nainen oli jo ymmärtänyt

²⁵⁵ ANKS-Jäsenlehti 4/1941, 1-3: “Me katsomme eteenpäin”.

²⁵⁶ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13. Lea Lumpeen puheita ja kirjoituksia. “Suunnanmuutos”, 1942.

²⁵⁷ Alapuro 1978, 161.

²⁵⁸ Seila 1972, 54.

²⁵⁹ ANKS-Jäsenlehti 2/1942, 2-3: “Terveisiä Saksasta.”

valtakunnan ja kansan palvelemisen tärkeimmäksi tehtäväkseen. Hän opiskeli yliopistossa vain silloin kun tunsin siten kansaa parhaiten palvelevansa. Saksalainen nainen mielellään luovutti työnsä miehelle, jolla on perhe elätettävänä, ja näin osoitti siis uhrautuvuutta kansansa puolesta. Riipisen mukaan saksalainen nainen oli ymmärtänyt, että naisten jättäminen pois parlamentaarisesta toiminnasta ei ollut syrjään työntämistä vaan lähinnä mahdollisuus toimia mielumminjärjestöissä häntä lähellä olevien asioiden parissa.²⁶⁰

Hitleriä pyrittiin ymmärtämään mahdollisimman pitkälle: “...(Hitler) pyrki vapauttamaan maansa ensimmäisen maailmansodan kahleista ja orjuutuksesta...”²⁶¹ Hitleriä ihailtiin esimerkiksi siinäkin suhteessa, miten hän “osaa nerokkaasti vedota suuriin massoihin”.²⁶² Saksalaisiin aseveljiin haluttiin muutenkin säilyttää lämpimät suhteet: seura järjesti ohjelmallisia tilaisuuksia sekä suomalaisille että saksalaisille sotilaille, Jäsenlehden mukaan ‘sotilasviranomaisten pyynnöstä’. Lehti myös kertoo, että tilaisuuksien rahoittajina toimivat Suomalais-Saksalainen Seura sekä Saksan merivoimat.²⁶³ Sotilaitten viihdyttäminen ja hengen nostattaminen kuuluivat yleisestikin osana ANKS:n sodanaikaiseen toimintaan. Helsingin ympäristön it- pattereissa kierteli seuran jäsenistä koottu ‘viihdytyspartio’.²⁶⁴

Kaikkien naisjärjestöjen tapaan myös ANKS otti tehtäväkseen sotatilanteen aiheuttamien huhujen leviämisen estämisen. “*Kauhupropagandaan*” oli jokaisen puututtava. Jäsenlehdessä vuoden 1942 lopussa todettiin, että ainut totuus oli se, että Saksa on tähän asti sanellut taisteluiden kulun. Tosin myönnettiin Neuvostoliitonkin sinnitelleen yllättävän pitkään. Mitään erikois- eikä erillisrauhaa ei kuitenkaan haluttu, vaan oli taistelua oli jatkettava, jotta saataisiin “*tuleville sukupolville turvatut rajat*”.²⁶⁵ Ja olihan myös ANKS:lla omat sankarivainajansa. Lottatyössä, pommituksissa ja rajan takaisissa tehtävissä “*sankarikuoleman*

²⁶⁰ NYKS-Jäsenlehti 6/1937, 2. “Nyksin luentopäivät”.

²⁶¹ ANKS-Jäsenlehti 3/1943, 2-5: “Tämän hetken näköaloja”.

²⁶² ANKS-Jäsenlehti 3/1939, 3: “ANKS ja propaganda”.

²⁶³ ANKS-Jäsenlehti 4/1941, 4: “Katsaus Akateemisten Naisten Karjala-Seuran toimintavuoteen 1940-41.”

²⁶⁴ ANKS-Jäsenlehti 3/1942, 3-4: “Katsaus Akateemisten Naisten Karjala-Seuran toimintaan työvuotena 1941-1942”.

²⁶⁵ ANKS-Jäsenlehti 4/1942, 2-4: “Vähän tilanteesta ja huhuista”.

saavuttaneita” muistettiin seuran piirissä monin tavoin.²⁶⁶

Vuonna 1943 Suomen sotamenestyksen jatkumista pidettiin vielä varmana. Nyt oli aika rakentaa suurta suomalaista tulevaisuutta jokaisen suomalaisen sydämissä. Puhuttiin jopa luokkarajojen täydellisestä hävittämisestä, jolloin ihmisen ainoina arvoina olisivat rehellinen työ ja kunniallinen elämä. Asevelihengen olisi vielä kasvettava: *“Vain tekojen asevelihenki antaa meille alttiutta ja kestävyyttä jokapäiväisessä taistelussamme, jotta suuressa Suomessa kerran asuisi suuri kansa.”*²⁶⁷

Naisten asevelvollisuudentoteuttaminen ei ottanut laajemmin toteutettuna tuulta alleen. Jollainlailla asia haluttiin seuran piirissä kuitenkin järjestää. Helmikuussa 1943 ANKS järjesti yleisen kokouksen, jossa käsiteltiin naisten työskentelyä yliopiston kesäloma-aikana. Puheenvuoron käytti seuran entinen puheenjohtaja Armi Hallsten-Kallia, joka ehdotti, että jokaisen olisi käytettävä kesälomastaan 3/4 tai 4/5 yhteistä hyvää palvelevaan työhön. Hän totesi: *“Pitäisi yrittää saada Ylioppilaskuntain Liitto toimeenpanemaan erityinen järjestelmä kaikkia opiskelijoita velvoittavana yhteistoiminnassa työvoimaviranomaisten kanssa. Tästä puolesta on jo käyty keskustelua työministeri Annalan kanssa, joka oli lämpimästi kannattanut ANKS:n aloitetta.”* Kokouksen lopuksi päätettiin, että jokaisen opiskelijan velvollisuus on käyttää lomansa niin, että *“työkyky hyödyllisimmin tulee asetetuksi kansakunnan palvelukseen”*. Kaikki ANKS:n opiskelijajäsenet olivat tähän velvoitettuja ja kokouksessa asia päätettiin asettaa kontrollin alaiseksi. Tosin myös jo opiskelut jättäneitä jäseniä tähän kehoitettiin. Kokouksessa erityisen sopiviksi loma-ajan tehtäviksi mainittiin Itä-Karjalan ja Inkerin vaatima työ (tarkemmin erittelemättä), lottatyö, työpalvelu sekä maataloustyö tai mikä tahansa muu mikä vain palvelee maanpuolustusta tai elintarvikehuoltoa. ANKS:n jäsenmerkin saannin edellytykseksi oli jo määrätty puolen vuoden ‘asevelvollisuusminimi’, lähinnä työpalveluna toteutettavana. Edellä mainitut tehtävät *“palkattomina ja luonteensa puolesta muuten ovat verrattavissa miesten maanpuolustustehtäviin...”* Kokouksessa myös päätettiin, että olisi tärkeää ulottaa kesäajan velvollisuudet koskemaan kaikkia korkeakouluissa opiskelevia, eikä pelkästään seuran omia

²⁶⁶ Kts. esim. KA, ANKS:n arkisto. Savolaisen osakuntaosaston pk 15.11.1942.

²⁶⁷ ANKS-Jäsenlehti 2/1943, 7-8: “Tekojen asevelihenki”.

jäseniä.²⁶⁸

Kaiken kaikkiaan Akateemisten Naisten Karjala-Seurassa, ainakin sen johdon puolesta, sotaa tunnuttiin tervehdittävän ilolla. Sotaa oli odotettu, ehkä jopa toivottu jo vuosikautia. Uskottiin, että sota oli ainoa tapa ratkaista suur-Suomi-asia isänmaan eduksi ja sota-aikana seura kokikin varsinaisen kukoistuskautensa ja voimantunteensa. Tappion mahdollisuuteen ei uskottu. Tässä sotamyönteisyydessään, ja -innostuksessaan ANKS eroaakin radikaalisti ajan muista naisjärjestöistä. Seuran jäseniä kutsuttiinkin *“asesisariksi”*.²⁶⁹ Usko omiin mahdollisuuksiin ja Saksan vahvuuteen tuntui välillä aivan rajattomalta.

Suomen sotamenestystä ei kuitenkaan riittänyt määräänsä enempää. Rintamalta alkoi kuulua tappiollisia viestejä ja uupumus alkoi painaa sekä rintamalla että siviilien keskuudessa. ANKS:laisia varoitettiin kuitenkin taipumasta sotaväsäsymykseen. *“Anksilaisisko, nyt jos koskaan tarvitaan uskoasi, sellaista uskoa, joka ei lannistu vaikka voitonsanomien asemesta saamme kuulla vastoinkäymisistä...Ei riitä, ettet itse saa hetkeksikään antaa väsymykselle ja masennukselle ylivaltaa. Olet vastuussa myös ympäristösi hengestä.”*²⁷⁰ Kansan henkistä nujertumista pelättiinkin lähes yhtä paljon kuin fyysistä.

5. SEURAN SYMBOLIT JA RIITIT RYHMÄTIETOISUUDEN TUKENA

5.1 ‘Isänmaanrakkauden tuli’ järjestöön kuulumisen symbolina

Politiikan tutkija Kyösti Pekosen mukaan symboli-termi viittaa tunnistamiseen, jonka ehtona on jokin yhteinen ajatus, joka luo siteen. Symboli on tuon yhteisen siteen merkki. Se kertoo aina jotakin siteen luonteesta ja siitä, minkälaiseen toimintaan tuo side kehottaa. Symboli on siis merkki, tunnusmerkki tai tunnuskuva, jolla havainnollistetaan yleensä jotain abstraktia, esimerkiksi ajatusta tai aatetta, kuten ANKS:n tapauksessa. Pekosen mukaan symboliikalla taas tarkoitetaan symbolien käyttämistä; esitystä, joka sisältää symboleja tai perustuu symboleihin. Ennen kaikkea symbolissa on kyse yksilön ja yhteiskunnan

²⁶⁸ ANKS-Jäsenlehti 2/1943, 14-16: “ANKS:n yleinen kokous helmikuun 13 p:nä 1943”.

²⁶⁹ ANKS-Jäsenlehti 5/1943, 9: “Tervehtikää toisianne!”.

²⁷⁰ ANKS-Jäsenlehti 1/1944, 3-4: “ANKS-laisen mietteitä”.

kohtaamisesta jollakin erityisellä tavalla. Jotta symboli voisi luoda merkityksiä, joita halutaan aikaansaada, sillä on oltava yleisiä, julkisia ja viestittäviä merkityksiä, jotka ovat lähtöisin kyseessä olevan yhteisön kulttuurisista perinteistä. Symboli saa merkityksensä sen ollessa osallisena jossakin konkreettisessa tilanteessa.²⁷¹

Akateemisten Naisten Karjala-Seuran jäsenten tärkein yhteinen tunnusmerkki, symboli, oli seuran merkki, joka otettiin käyttöön vuonna 1928. Merkkiä nimitettiin taistelumerkiksi. Siinä oli kuvattuna soihtu, joka kuvasi *“isänmaanrakkauden tulta”*, tulta joka ei koskaan saisi sammua. Soihtu symboloi myös valoa ja valistusta sekä lämpöä, jota pakolaisille ja Karjalan asukkaille haluttiin jakaa. Merkissä oli myös kuvattuna vuoden 1920 Tarton rauhan rajaa kuvaava punainen muuri, raja, *“jonka takana karjalaiset ja inkeriläiset sisaremmme joka päivä itkevät...”*²⁷² Tunnus muistutti tyyliltään hyvin paljon AKS:n vastaavaa, jossa soihtu sijaan muurin ylle ojentui miekka. Tämä toistui myös AKS:n lipussa. Miekka sopi miehen käteen muuria murskaamaan, nainen taas oli sopivampi kantamaan soihtua, tuomaan valoa ja valistusta sekä rakkauden lämpöä.

Myös merkkinsä puolesta ANKS erosi muista järjestöistä: merkki oli tarvinnut ansaita koejäsenkoulutuksen kautta. Täten siinä oli jotain erityistä, se oli ikään kuin sotilaallinen ansiomerkki. Seuran merkin oli tarkoitus olla jäsenten ulkonainen tunnusmerkki, jonka avulla toisilleen vieraatkin tunnistaisivat ‘sisaruksensa’: *“...Olkoon jäsenmerkkimme side, joka yhdistää meidät toisiimme - tapaammepa sitten missä maailmankolkassa tahansa!”*²⁷³ Ja *“...kun näkee Anksin tutun merkin tuntemattomankin rinnassa, ei hän ole enää vieras, tiedän jo hänestä jotain, niin, -paljon: hän on uskonsisar.”*²⁷⁴

Jäsenille tuntui kuitenkin olevan epäselvää, missä ja milloin merkkiä tulisi käyttää. Seuran johdon ajatuksena oli, että jäsenet käyttäisivät merkkiä vaatteissaan aina ja joka paikassa. Haluttiin, että jokainen jäsen tietää velvollisuutensa ja *“aina ja joka paikassa tunnustaa värinsä ja uskaltaa esiintyä aatteensa edustajana.”* Jäsenlehdessä asiasta

²⁷¹ Pekonen 1991, 10-11, 39.

²⁷² NYKS-Jäsenlehti 1/1934, 1-2: “Merkkimme soihtu- isänmaanrakkauden tuli”; Suomen Heimo 10/1932 157-158: “Naisylioppilaiden Karjala-Seura 10-vuotias”.

²⁷³ ANKS-Jäsenlehti 2/1939, 5: “Piirijäsenen ajatuksia”.

²⁷⁴ ANKS-Jäsenlehti 5/1943, 9: “Tervehtikää toisianne!”

huomauteltiin, sillä jäseniä tavattiin ilman merkkiä varsinkin varsinaisen järjestötoiminnan ulkopuolella. Siis: *“Jäsenmerkkiä on kannettava aina ja joka paikassa, mikäli emme esiinny liian ‘vapaasti’. Tällöin emme olekaan arvollisia soihutumme kantajia.”*²⁷⁵ Samoin jäsenille korostettiin, että tapana on, että toisia merkin kantajia kohteliaasti tervehditään, vaikka häntä ei muuten tuntisikaan. Jäsenlehden mukaan tästä mukavasta tavasta olivat useat luopuneet, mikä osoitti *“vieraantumista seuran hengestä”*.²⁷⁶

Merkin lisäksi seuran tärkeä yhteinen symboli oli lippu, jossa oli lehtikiehkuroiden ja ristikuvioiden keskellä kuvattuna merkissäkin esiintyvä soihtu. Lipun suunnitteli seuran jäsen taiteilija Inkeri Makkonen ja se ommeltiin seurassa yhteisvoimin. Lipun vihki käyttöön AKS:n Elias Simojoki hartaassa vihkitilaisuudessa seuran vuosipäivänä 20.10.1933.²⁷⁷ Oman lipun katsottiin julistavan seuran ‘täysi-ikäisyyttä’ ja vihkitilaisuuden korostavan tasavertaisuutta AKS:n kanssa, koska tilaisuudessa seurojen liput nähtiin ensi kertaa rinnakkain.²⁷⁸

Vihkitilaisuuden jälkeen lippu oli läsnä kaikissa seuran juhlallisissa tilaisuuksissa. Lea Lumpeen mukaan lippu oli vihitty *“palavan isänmaanrakkauden, rohkean tulevaisuuden uskon ja uhrimielen korkeaksi symboliksi”*. Sen väreistä musta kuvasi vihaa ja murheita jotka kuitenkin kirkastivat ‘rakkauden vaatimuksen’ veren- ja tulenpunaiseksi, vihreä pohjaväri taas kuvasi toivoa ja nuoruutta.²⁷⁹ Oma lippu ja sen juhlallinen vihkiminen AKS:n toimesta merkitsi naisille paljon. Vielä oli varmasti muistissa juuri lipusta johtunut riita Naisosaston ja AKS:n välillä joka lopulta oli johtanut täydelliseen eroon. Seurassa oltiin ylpeitä kun oma lippu saatiin AKS:n lipun rinnalle.

Seuran lakkauttamisen jälkeen lippu kätkettiin viimeisen puheenjohtajan Lea Lumpeen kotitalalle. 25.4.1971 seuran vanhat jäsenet järjestivät lipulleen luovutusjuhlan Helsingin

²⁷⁵ ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 3: “Merkkiä ei käytetä!” Kts. myös NYKS-Jäsenlehti 4/1936, 3: “Nyks:n merkki” ja 5/1936, 4: “Hyvät NYKS-läiset”.

²⁷⁶ ANKS-Jäsenlehti 5/1943, 9: “Tervehtikää toisianne!”.

²⁷⁷ KA, ANKS:n arkisto. Kansio 14, Lippuun liittyvää materiaalia. Suomen Heimo 10/1933, 147: “Naisylioppilaiden Karjala-Seuran lipunvihkimispuhe 20.10.1933”.

²⁷⁸ Ylioppilaslehti 19/1933, 335: “Salama Simonen: Lippupuhe 20.X.33” ja 19/1933, 342-343: “Nyks saanut oman lipun”.

²⁷⁹ KA, ANKS:n arkisto. Kansio 13, Lea Lumpeen puheet koejäsenille 8.5.41 ja 1943.

Kalevalaisten naisten Liiton huoneistossa. Seuraavana päivänä lippu luovutettiin Kansallismuseonkokoelmiin.²⁸⁰

Kalevalalla oli hyvin tärkeä symbolinen merkitys sekä AKS:n että ANKS:n jäsenille. Kalevalan katsottiin kohottaneen Suomen kansan kansakunnaksi. Siksipä se veloitti toimimaan Karjalan hyväksi. Se oli konkreettinen todistus Suomen ja Karjalan yhteenkuuluvuudesta.²⁸¹

Suomen fyysinen raja oli seuralle hyvin tärkeä käsite. Raja oli symboli, jolla ilmaistiin Suomen ja Venäjän vastakkainasettelu käytännössä. Rajassa ilmeni niiden pakollinen sidonnaisuus toisiinsa. Siihen kytkettiin hyvin voimakkaasti etuvartio -käsite.²⁸² Rajakiertueilla kuljettaessa itse rajan näkeminen oli monelle jäsenelle hyvin vaikuttava kokemus: nähtiin, että rajan toisella puolen *“...vaanii kauhu ja kuolema.”*²⁸³ Eräs jäsen kertoi matkastaan Jäämerenrannalle ja aivan rajan tuntumaan. Hän kertoi kuinka rajan itäpuolella näkyvät talotkin oikein huokuivat kolkkoutta ja kuolemaa, ja salossa liehuvaa lippua hän kuvasi *“veripunaiseksi vaaterievuksi”*, joka *“herätti inhoa”*. Hän jatkoi: *“Kaamea ja kohtalokas on tunnelma itäisen naapurimme rajalla. On kuin katsoisi kuolemaa kasvoista kasvoihin.”*²⁸⁴

Toisaalta raja oli myös sivistyksellinen raja, joka mielikuvissa oli aivan valtava.²⁸⁵ Itäisellä naapurilla nähtiin monenlaisia puutteita aitoon, valistuneeseen ja työteliääseen suomalaiseen nähden: *“Laulumieli oli mm. eräs ominaisuus, joka eroitti suomalaiset ryssistä. Ja yleinen lukutaito ja opinhalu oli toinen selvä ero näiden kansojen välillä...”*²⁸⁶

²⁸⁰ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 10, Lippua koskevaa aineistoa.

²⁸¹ Suomen Heimo 2/1924, 25: “Kalevalaja Karjala”; 3/1924, 53-56: “Kansallinen Suomi”.

²⁸² Immonen 1987, 317.

²⁸³ NYKS-Jäsenlehti 1/1938, 1: ”Rajaseutukiertueemme elämyksiä Salmisissa”.

²⁸⁴ NYKS-Jäsenlehti 4/1938, 3: “Tuokiokuva Jäämeren rannalta”.

²⁸⁵ Karemaa 1998, 188.

²⁸⁶ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 10, Lea Lumpeen puhe Kalevalajuhlissa 25.2.1944.

5.2 Riitit yhteenkuuluvuuden vahvistajina

Tilaisuus, jossa seuran merkki annettiin uusille jäsenille ikään kuin jäsenvalaa vastaan oli merkittävä. *“Nyksin merkin saatuanne ja siihen kuuluvan lupauksen tehtyänne ette enää ole itsenne omat, te kuulutte isänmaalle.”*²⁸⁷ Juhlallisia lupausenantotilaisuuksia alettiin järjestää vuonna 1927, eli vuotta aikaisemmin kuin seuran merkki tuli käyttöön.²⁸⁸ Yhteisen merkin hankinta heijasti seuran aseman ja toiminnan vakiintumista 1920-luvun lopussa. 1920-luvun alussa seuran jäsenmäärä oli vielä verraten pieni ja kaikki jäsenet tunsivat toisensa. Jäsenmäärän kasvaessa yhteinen merkki ja juhlallinen lupausenanto lisäsivät seuraan sitoutumista, johto kun ei voinut jokaista jäsentä enää henkilökohtaisesti ‘taata’.

Lupaoksella katsottiin olevan valtava merkitys eräänlaisena ajanjakajana, lupauksen annettua ei enää ollut sama ihminen kuin ennen. Lupauksen velvoittikin koko loppuelämän ajan.²⁸⁹ Vala oli velvoittava ja pyhä. Kyse oli elinkautisesta sitoumuksesta, jolla luovuttiin *“monista yksityisoikeuksista.”* Valatilaisuudessa ‘vanhemmat sisaret’ olivat todistajina, mikä teki tilaisuudesta entistä juhlavamman. Ensin jokainen sanoin nimensä: Minä..., jonka jälkeen valaseuran vala toistettiin yhteen ääneen sanelun mukaan. Tilaisuudessa esitettiin aina puheita ja laulettiin isänmaallisia lauluja.²⁹⁰ Lupausenantotilaisuus oli tärkeä riitti, jonka läpikäytyään pääsi seuran täysivaltaiseksi jäseneksi ja osaksi sisaruspiiriä.

Vuonna 1939 valan sanakäänteitä muokattiin entistä tehokkaammiksi, nyt vala vannottiin Jumalan nimissä.²⁹¹ Syynä oli varmasti ajankohta, sota läheni ja uusien jäsenten haluttiin varmasti tiedostavan velvollisuutensa. Taito Seila on huomauttanut, että AKS:n

²⁸⁷ NYKS-Jäsenlehti 1/1934, 1: “Merkkimme soihtu - isänmaan rakkauden tuli”.

²⁸⁸ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 15, Anna-Liisa Sysiharjun historiikki.

²⁸⁹ NYKS-Jäsenlehti 1/1934, 1-2: “Merkkimme soihtu-isänmaan rakkauden tuli”.

²⁹⁰ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Lea Lumpeen puhe koejäsenille 1943.

²⁹¹ ANKS-Jäsenlehti 3/1939, 1. Uusi valakaava kuului: *“Minä N.N uskon Suomen suureen tulevaisuuteen, lupaan tehdä työtä Karjalan ja Inkerin vapauden puolesta ja tahdon aina asettaa toimintani päämääräksi kansallisen ja voimakkaan suuren Suomen. Tämän lupaukseni annan Jumalan ja omantuntoni nimessä ja tahdon sen pitää elämäni loppuun asti.”*

valakaava oli tyyllisestä ja rytmisesti hyvin pitkälti kristillisen uskontunnustuksen mukainen.²⁹² Samaa voidaan sanoa myös ANKS:n valakaavoista.

Vuodessa oli yleensä kaksi päivää, jolloin vala voitiin suorittaa. Toinen niistä oli aina Kalevalanpäivä 28.2 ja toinen oli seuran vuosipäivä 20.10. Eräinä vuosina tilaisuus järjestettiin myös Snellmanninpäivänä.²⁹³ Mittavat menot olivat tarpeen, koska itse tapahtuman, sisaruspiiriin pääsemisen katsottiin olevan niin merkittävä askel elämässä. Kun tilaisuus hoidettiin mahdollisimman juhlallisesti, se ja sen merkitys eivät ainakaan heti päässeet unohtumaan. Usein todettiin: *“Ja muista, että merkkisi ja lupauksesi velvoittavat!”*²⁹⁴ Niillä oli siis suuri merkitys; kun kuului seuraan, olit velvoitettu toimimaan sen ajamien asioiden hyväksi.

Valatilaisuuden lisäksi seura järjesti vuosittain Kalevalan päivänä Kalevala- ja Heimojuhlan, jolloin vuotuiset heimoponnistelut huipentuivat. Ohjelmassa oli musiikkia, lausuntaa ja tietysti palavamielisiä puheita. *“Kalevala-juhlassa pitäisi sinun tuntea itsesi Suur-Suomen lapseksi, siellä pitäisi sinun kuulla menneiden polvien kutsun työhön kalevalaisen heimon hyväksi. Siksi pidä kunnia asianasi olla Kalevala-juhlassa.”*²⁹⁵ Kalevala-päivä nähtiin juhlapäivänä, mutta se oli myös surun päivä heimokansojen kärsimysten vuoksi. Juhlalla kunnioitettiin jääkärien, heimosoturien ja vapaussoturien työtä ja muistoa.²⁹⁶

Myös osakuntaosastojen kokoontumiset sisälsivät monia riittäviä aineksia. Kokouksethan olivat suljettuja, vain seuran jäsenet saattoivat niihin osallistua. Kokouksissa puhutuista asioista ei ollut lupaa laverrella ulkopuolisille. Musiikilla oli tärkeä sija niin juhlallisuuksissakin kuin arkisissa kokouksissakin. Kokous lopetettiin yleensä ylevään tunnelmaan, jonka esimerkiksi ANKS:n marssi sai aikaiseksi. Yhteislaululla nousi yleensä myös yhteishenki.

²⁹² Seila 1972, 54.

²⁹³ NYKS-Jäsenlehti 3/1938, 7-8: “Mitä jokaisen Nyks:läisen tulee tietää” ja Me uskomme, Naisylioppilaiden Karjala-Seuran 15-vuotisjulkaisu, 37.

²⁹⁴ ANKS-Jäsenlehti 1/1943, 12: “Lue ja toimi heti”.

²⁹⁵ NYKS-Jäsenlehti 1/1938, 7: “Kalevala-juhla”. Kts. myös ANKS-Jäsenlehti 1/1939, 8: “Mitä jokaisen ANKS-läisen tulee tietää”.

²⁹⁶ ANKS-Jäsenlehti 2/1939, 2-3: “Lippupuhe”. Lea-Kaarina Alpin puhe Kalevala-juhlassa 28.2.1939.

Savolaisen osakuntaosaston kokouksessa marraskuussa 1943 todettiin, että yleinen toivomus oli, että osasto keskuudessaan harjoittelisi *“isänmaallisia ja hurmoshenkisiä”* lauluja.²⁹⁷

Yleisölle tarkoitettuja tilaisuuksia olivat esimerkiksi edellä mainitut Kalevala- ja Heimojuhlat, jotka tavallisesti järjestettiin vanhalla ylioppilastalolla. Niiden ohjelma pyrittiin aina saamaan hyvin korkeatasoiseksi ja hartaan isänmaalliseksi: laulua, soittoa ja lausuntaa, palavamielisiä puheita unohtamatta. Lippupuhe ja juhlapuhe kuuluivat jokaiseen juhlaan. Saatettiinpa joskus esittää jopa näytelmä. Juhlat päättyivät aina yhteisesti laulettuun Maamme-lauluun. Erityisiä tilaisuuksia olivat myös seuran heimojumalanpalvelukset. Niihin kuuluivat oleellisenaosana esirukoukset heimokansojenpuolesta.²⁹⁸

Riittien eli juhlien tarkoituksena oli vahvistaa tunteita yhteenkuuluvuudesta ja yhteisestä osallistumisesta. Niiden avulla voitiin häivyttää sisäisiä ristiriitoja. Nygårdin mukaan veljesseura AKS:n juhlissa ei välttämättä juuri koskaan ollut mitään uutta, mutta tilaisuuksille oli aina luotu niin juhlat puitteet, että läsnäolijoiden täytyi pitää tapahtumaa tärkeänä. Näissä juhlissa leikillä ei ollut sijaa, vaan koko ohjelma oli muodollista ja jäykkää. Omassa toveripiirissä sitä vastoin voitiin vapautua. Nämä tilaisuudet eivät Nygårdin mukaan juurikaan poikenneet muista ajan ylioppilasjuhlissa.²⁹⁹ Samaa voidaan sanoa ANKS:n järjestämistä juhlilla. Aina esitettiin samat ohjelmanumerot äärettömän vakavassa hengessä. Rennommin juhlittiin omassa piirissä tai AKS:n kanssa järjestetyissä illanvietoissa. Tämä toistuvuus ja muuttumattomuus juhlissa oli tärkeää; se kasvatti välitettävän sanoman tehoa.

Alapuron mukaan AKS:ssa vallitsi myös eräänlaisen siveellisen herätyksen vaatimus.³⁰⁰ Klingen mukaan taas aatteellisuus ylioppilasmaailmassa heräsi reaktioksi alkoholi- ja huvielämää vastaan. AKS:n piirissä toimikin monia raittiusasian puolestapuhujia.³⁰¹ Raittiusasia oli kytkettävissä maanpuolustuskuntoisuuteen sekä siihen, että uskonto oli molempien seurojen ohjelmassa niin keskeisesti esillä.

Tämä kaikki näkyi myös ANKS:n toiminnassa. Järjestön alkuvuosina järjestettiin

²⁹⁷ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk. 31.1.1943.

²⁹⁸ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 10, Juhlaohjelmia.

²⁹⁹ Nygård 1978, 134.

³⁰⁰ Alapuro 1978, 99.

³⁰¹ Klinge 1968, 58.

perinteisten joulumyyjäisten yhteydessä markkinatansseja. Taloudellisesti nämä olivat huomattava tulonlähde, mutta periaatteellisista syistä niitä vastustettiin. 1934 seuran hallitus päätti, että seuran toiminnan puitteissa ei enää järjestetä minkäänlaisia tanssitilaisuuksia.³⁰² Yleisesti ANKS:ssa paheksuttiin huvitteluvimmaa ja opiskelijoiden keskuudessa yleistynyttä väkijuomien käyttöä. Todettiin että *“tässä juuri naiset voivat jotain tehdä”*.³⁰³ Ajatus naisten moraalista ylemmyydestä, toimimisesta eräänlaisina moraalinvartijoina ei ollut uusi. Vastaavantuoppisiä ajatuksia oli esitetty yleisesti julkisuudessa jo 1800-luvun lopulla.³⁰⁴

Myös muita paheita kuin hillitöntä juhlimista vastustettiin. Savolaisen osakuntaosaston pöytäkirjaan merkittiin, että *“puheenjohtaja lausui myös toivomuksen, että jäsenet äänestäisivät osakunnan kokouksessa kortinpeluuta vastaan.”*³⁰⁵ Mielenkiintoista seuran tilaisuuksissa olikin tämä totisuuden ja toisaalta hauskanpidon suhde: tietynlainen vakavuus seurasi kaikkialle. Armi Hallsten-Kallian erotessa puheenjohtajan tehtävistä vuonna 1942 Lea Lumme totesi eroajaisjuhlan puheessaan: *“Olkoon tämä ilta rauhaisa ja viihtyisä, vaikka luonnollisesti iloitsemmekin ryssän vihassa...”*³⁰⁶

³⁰² Me uskomme. Naisylioppilaiden Karjala-Seuran 15-vuotisjulkaisu, 54.

³⁰³ NYKS-Jäsenlehti 1/1934, 1-2: “Merkkimme soihtu-isänmaanrakkaudentuli”.

³⁰⁴ Ollila 1998, 170.

³⁰⁵ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk 1.4.1935.

³⁰⁶ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Lea Lumpeen puhe Armi Hallsten-Kallian eroajaisissa 1942.

6. SUHTEET MUIHIN JÄRJESTÖIHIN

6.1 Suhde AKS:aan

Hyvät suhteet veljesseuraan olivat Akateemisten Naisten Karjala-Seuralle sekä tärkeä että toisaalta vaikea asia. AKS oli laajemmalti tunnettu, *“huutavana äänenä suurempi”*³⁰⁷, ANKS:n seuratessa vanavedessä. Kati Rissanen väittää pro gradu -työssään, että AKS:n ja ANKS:n aatemaailmoissa oli eroja, koska AKS:ssa ei pohdittu naisten tehtäviä ja osuutta suur-Suomen luomisessa.³⁰⁸ Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. ANKS seurasi aatteissaan tiiviisti AKS:aa. Molemmilla seuroilla oli yhteinen tavoite: sisään- ja ulospäin voimakkaan suur-Suomen luominen. Työnjako sen sijaan oli selkeä ja käytännön sanelema; molemmilla oli oma roolinsa työssä tavoitteen saavuttamiseksi. Jäsenlehti totesikin: *“ANKS:n tehtävä on Suomen naisten herättäminen.”*³⁰⁹

Suhtautuminen naisten opiskeluun ylipäänsä herätti keskustelua. 1920-luvullahan AKS:n hallitsemassa Ylioppilaslehdessä käytiin keskustelua naisten yliopisto-opiskelusta ja silloin esitetyt ‘naiset pois yliopistosta’ -mielipiteet olivat hyvin vahvoja. Mervi Kaarnisen mukaan tavoitteena oli tehdä naisylioppilaistanaurettavia. Kaarninen tulkitsee asian niin, että tässä vaiheessa naisia ei vielä haluttu yhteiseen työhön, vaan katsottiin, että heille riittivät avustavat tehtävät.³¹⁰

Tämä näkyi myös AKS:ssa Naisosaston erottamisena. Naiset eivät enää tyytyneet vain avustaviin tehtäviin, lähinnä rahankeruuseen, joten katsottiin, että heidät on paras erottaa. Jälkeenpäin eroa AKS:sta ja oman seuran perustamista pidettiin pelkästään hyvänä asiana puolin ja toisin. AKS:n toiminta nähtiin turhan miehekkääksi: omassa järjestössä voitiin toimia paremmin *“naisluonnetta vastaavalla tavalla”*.³¹¹ Tässä taas korostuu selkeä roolijako

³⁰⁷ Suomen Heimo 10/1932, 157-158: “Naisylioppilaiden Karjala-Seura 10-vuotias”.

³⁰⁸ Rissanen 2001, 3.

³⁰⁹ ANKS-Jäsenlehti 3/1939, 3: “ANKS ja propaganda”.

³¹⁰ Kaarninen 1995, 231-237. Kts. myös esim. Ylioppilaslehti 19/1923, 311: “Naiset ja yliopiston kirjaston lukusali” sekä 20/1923, 343: “Naiset pois yliopistosta”.

³¹¹ Me uskomme. Naisylioppilaiden Karjala-Seuran 15-vuotisjulkaisu, 27.

seurojen välillä. Omaa erillisyyttä AKS:sta ja seuran itsenäisyyttä tahdottiinkin korostaa.³¹² Suomalaisen naisasialiikkeen historiaa tutkinut Riitta Jallinoja väittää, että AKS:ssa suhtauduttiin naisiin niin vieroksuen, etteivät naiset siksi voineet seurassa toimia.³¹³ Perimmältään kyse ei kuitenkaan ollut naissukupuolen vieroksumisesta, vaan käytännön tarpeista. Selkeä työnjako ja toiminta omissa seuroissa oli käytännön työn ja päämäärien kannalta hedelmällisintä.

Suomen Heimossa Naisosaston eroa AKS:sta ja oman seuran perustamista kuvattiin naisylioppilaidentoimesta 10 vuotta tapahtumien jälkeen näin: *“Mutta katso: veli kasvoi pian. Askel vakiintui ja piteni. Pikku sisar ei pysynyt samassa tahdissa. Sen tepastelu ei tosiaankaan ollut tarpeeksi sotilaallista mustan lipun marssikulkueessa. Ja ainahan nuorempien sisarten kasvatus käy veljen hermoille. Etenkin kun tämä on nenä nyrpeillään heti, jos jotain pientä kinaa sattui. Mikäpä siinä. Vähän tukkanuottaa ja korvapuusteja -ja ero. Ja niin tuli pikku siskosta itsenäinen nainen.”* Alkuaikojen riita katsottiin jo tässä vaiheessa, siis vuonna 1932 täysin unohdetuksi. Tosin todettiin myös, että *“joku silloinen naisosastolainen on silloin saanut roskan silmäänsä, joka ei vielääkään tahdo lakata kutisemasta.”*³¹⁴

Myös AKS:n puolelta katsottiin, että naisten oma seura oli toiminnan kannalta paras vaihtoehto. Lauri Hyvämäki kuvasi vuonna 1937 AKS:n historiikissa NYKS:ia elinvoimaiseksi ja eheäksi järjestöksi, *“jonka toiminta AKS:n sisarjärjestönä yhteisen päämäärän hyväksi on ollut korvaamatonta”*.³¹⁵ Suuren tavoitteensa saavuttamiseksi AKS katsoi tarvitsevansa myös naisjärjestöä. Naisten oli helpoin vaikuttaa naisiin. Äitien katsottiin olevan avain perheiden suur-suomalaisen hengen luomisessa. Nimenomaan tässä ‘kasvatustehtävässä’ AKS:n todettiin kaipaavan *“naisen auttavaa kättä”* ja *“sisarellista taistelumieltä”*.³¹⁶

Aina AKS:n palaute ei ollut näin positiivista. Ainakin savolaiselle osakuntaosastolle

³¹² Esim. Suomen Heimo 1-2/1932, 14-15: “Akateemisen Karjala-Seuran Naisosasto”.

³¹³ Jallinoja 1983, 118.

³¹⁴ Suomen Heimo 10/1932, 166-167: “Nähtyä ja nykyistä Nyksistä”.

³¹⁵ Hyvämäki 1937, 46.

³¹⁶ Suomen Heimo 16/1937, 259: “AKS:laisenajatuksia”.

vastaavan osaston AKS:laiset esittivät ‘toivomuksiaan’. Eräs niistä oli, että osaston jäsenten olisi yritettävä enemmän osakunnan naisten keskuudessa ja näin hankkia lisää jäseniä. AKS:laiset myös huomauttivat, jos naisten toiminta ei vastannut heidän odotuksiaan. Osakuntaosasto sai noottia esimerkiksi huonosta osallistumisesta vaalitoimintaan.³¹⁷

Naisylioppilaiden Karjala-Seuran olemassaolon ensimmäisinä vuosina suhteet ymmärrettävästi olivat viileän muodolliset. AKS:n kanssa oli kuitenkin tehty kirjallinen sopimus yhteisistä neuvotteluista ja tiedotuksesta puolin ja toisin. Sopimusta ei kuitenkaan pidetty.³¹⁸ Vähitellen suhteet lämpenivät. Vuosien 1932-33 järjestöjen puheenjohtajat Elsa ja Yrjö Vuorijoki olivat jopa aviopari. ANKS säilytti kuitenkin koko ajan itsenäisyytensä ja erillisyytensä ja sitä myös pidettiin tärkeänä.³¹⁹ Joskus ulkopuoliset tosin luulivat, että ANKS oli osa AKS:aa.³²⁰

Vielä vuonna 1932 oli Ylioppilaslehdessä NYKS:n motoksi esitetty seuraavaa: “*Missä miehet mainetöitä tekevi, siinä naiset työaseita takovi*”.³²¹ Sodan uhan lähestyessä ja järjestön saadessa lisää vaikutusvaltaa ei avustavaan rooliin enää haluttu tyytyä. Myös naiset halusivat tehdä mainetekoja. Kun niitä ei varsinaisissa sotatoimissa voitu saavuttaa, haluttiin olla mukana muillarintamilla. Miesten varjoon ei enää haluttu jäädä.

AKS:n valtakausi Ylioppilaskunnassa alkoi vuonna 1926. Ylioppilaspolitiikassa annettiin AKS:n suosiolla kantaa päävastuu, vaikka ANKS:lla toki oli omiakin ehdokkaita ja edustajiakin. Seurasta todettiin, että ylioppilaspolitiikkaannaisia oli vaikea saada lähtemään mukaan.³²² Vuonna 1934 seuran johto kehottikin kaikkia jäseniä äänestämään nimenomaan naisia. Samalla todettiin, että “*naisasia ei suinkaan vielä ole aikansa elänyt*”.³²³ Toiminnassa oltiin yleisesti tiiviisti mukana. Savolaisessa osakuntaosastossa jäsenet esimerkiksi velvoitettiin

³¹⁷ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk:t 30.11.1936 ja 7.11.1938.

³¹⁸ Hemmi 1980, 40-41.

³¹⁹ Sysiharju 1997, 45.

³²⁰ NYKS-Jäsenlehti 1/1939, 1-2. “N.Y.K.S. - A.N.K.S.”

³²¹ Ylioppilaslehti 17/1932, 291: “Naisylioppilaitten Karjala-Seura 10-vuotias”.

³²² Suomen Heimo 10/1932, 166-167: “Nähtyä ja nykyistä Nyksistä”, ja Suomen Heimo 10/1933, 156: “Mitä Nyksiin kuuluu”.

³²³ NYKS-Jäsenlehti 1/1934, 3: “Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan hallituksen vaalit”.

äänestämään ylioppilaskunnanvaaleissa ja lisäksi ottamaan osaa vaalitoimintaan.³²⁴

Yhteistyötä AKS:n kanssa siis tehtiin. Tärkeitä olivat yhteiset illanvietot, joissa nuoret saivat tavata toisiaan huvittelunkin merkeissä. Tavallista oli, että ANKS:laiset järjestivät yhteisten illanviettojentarjoilut.³²⁵ Viehän tie miehen sydämeen tunnetusti vatsan kautta.

6.2 Lottapakko

Vuodesta 1919 lähtien oli suojeleuskunnille alettu perustaa naisosastoja lottien nimellä. Paikallisesti toimintaa oli ollut jo kansalaisotaa edeltävinä vuosina. 1921 pidettiin virallinen Lotta Svärd -yhdistyksen perustava kokous. Yhdistyksen tarkoituksena oli toimia suojeleuskuntien sisärjestönä isänmaallistatyötä tehden kansan puolustustahdon ja ‘siveellisen kunnan’ kohottamiseksi. Varsinkin 1930-luvulla järjestön toiminta oli varsin aktiivista ja se olikin vuosikymmenen jäsenrikkain naisyhdistys. Toiminnan vakiintuessa isänmaalliset kysymykset ja pyrkimykset saivat yhä voimakkaampaa ja vakavampaa huomiota osakseen lottien piirissä.³²⁶

ANKS:n maanpuolustukselliseen toimintaan kuului olennaisena osana toimiminen Lotta Svärd -järjestössä. Itse asiassa kaikkien järjestön jäsenien oli vuodesta 1934 lähtien pakko kuulua myös lottiin. Tämä niin sanottu lottapakko herätti paljon keskustelua myös järjestön sisällä. Lottapakkoa perusteltiin Jäsenlehdessä maantieteellisin seikoin, idän uhalla ja maanpuolustustyön tärkeyttä korostaen. Näiden seikkojen vuoksi todettiin järjestön johdon tehneen päätöksen jonka mukaan jokaisen jäsenen oli kuuluttava lottiin. Samalla korostettiin, että lottatyön ei todellakaan pitäisi olla yhdellekään seuran jäsenelle ‘pakko’, vaan lähinnä mieluinen velvollisuus, käytännön aktiivisuutta.³²⁷ Toisaalta tässä myös seurattiin AKS:n esimerkkiä; jokaisen AKS:laisen tuli toimia aktiivisesti Suojeleuskunnassa.³²⁸

Taito Seilan mukaan AKS:lla olikin suuri vaikutus Lotta Svärd -järjestön uskonnollis-

³²⁴ KA. ANKS:n arkisto, Kansio 14. Savolaisen osakuntaosaston pk 26.5.1938.

³²⁵ Esim. KA, ANKS:n arkisto. Kansio 14, Savolaisen osakuntaosaston pk 10.11.1940.

³²⁶ Seila 1972, 34-37, 114, 131.

³²⁷ NYKS-Jäsenlehti 2/1935, 1-2: “Miksi meillä on ‘lottapakko’”.

³²⁸ AKS. Päämäärät ja toiminta. Helsinki 1933, 10.

isänmaallisen aaterakennelman muotoutumiseen. Lottatoiminnassa oli hyvin paljon samanlaisia piirteitä kuin ANKS:n toiminnassakin: organisaatioissa oli samoja piirteitä ja jäseneksi päästäkseen oli annettava juhlallinen lottalupaus. Myös järjestökurista kannettiin molemmissa seuroissa huolta: miten esiinnyttäin, millainen (yhtenäinen) kuva seurasta ulospäin annetaan, ja ylipäänsä mikä oli seuran jäsenillesopivaa.³²⁹

Vuonna 1924 oli perustettu Lotta Svärdin Helsingin piirin paikallisosasto numero yhdeksän eli ns. Ylioppilaslotat. Tähän melko suureksi kasvaneeseen osastoon suurin osa ANKS:n jäsenistäkin kuului. Osasto toimi ensin Ylioppilassuojeluskunnan, ja sen lakattua toimintansa Helsingin suojeluskunnan tykistön tukena.³³⁰

Lottapakko-päätöstä kritisoitiin Lottienkin taholta: *“Meitä on myöskin moitittu tämän ns. lottapakon johdosta, vieläpä johtavien lottien taholta on meitä pyritty ymmärtämään väärin.”*³³¹ Seuran lottapakon johdosta oli alkanut kuulua myös kommentteja kuten *“sen mukaisia lottia teiltä tuleeekin”*.³³² Ristiriitoja saattoi herättää se, että ANKS:ssa lotissa toimiminen yhdistettiin eräänlaiseen ‘kansanvalistustehtävään’: *“(lottina) pääsemme kuin paremmin käsiksi eri yhteiskuntapiireihin ja alueisiin”*.³³³ Tärkeintä naisylioppilasseuran lottatyössäkin oli oman seuran aatteiden edistäminen; lotissa toimiessa päästiin lähelle ‘kansannaista’ ja saatettiin yrittää muokata hänen mielipiteitään. Tätä toimintaa ei lottien taholta aina katsottu suopesti. Erityisesti syksyllä 1935 ristiriidat Ylioppilaslottien ja NYKS:n välillä kärjistyivät. Ylioppilaslottien hallitus oli lähettänyt NYKS:lle kirjelmän, jonka mukaan seuran jäsenet olivat laiminlyöneet tehtäviään lottina. Ilmeisesti kyse oli siitä, että ei haluttu seuran valtaavan koko ylioppilaslottien osastoa omien päämääriensä levittämiseen.³³⁴

Ehkä juuri lottien esittämän arvostelun takia ANKS:ssa puhuttiin paljon siitä, millainen on hyvä lotta. Jäsenlehdessä peräänkuulutettiin velvollisuudentuntoa ja oikeaa isänmaallista henkeä: *“Lottatyön ytimenä on juuri nöyrä palvelemisen halu, tietoinen tunne, että haluaa*

³²⁹ Seila 1972, 54, 59-60, 68-70.

³³⁰ Seila 1972, 141.

³³¹ NYKS-Jäsenlehti 2/1935, 1-2: “Miksi meillä on ‘lottapakko’”.

³³² ANKS-Jäsenlehti 1/1941, 1: “Millaisia Lottia olemme”.

³³³ NYKS-Jäsenlehti 2/1935, 1-2: “Miksi meillä on ‘lottapakko’”.

³³⁴ Hemmi 1980, 74-75.

auttaa maataan sen palvelijoista vähimpänä. Oma itse ei silloin merkitse mitään.”³³⁵

Lottatyön tarkoituksena ANKS:n piirissä nähtiin naisten isänmaallinen kasvatus ja käytännöllisen maanpuolustustyön ohjaus. Tavoitteet, joita lottatyölle asetettiin olivat voimakkaan, murtumattoman yhteishengen luominen, sekä jäsenten vapaaehtoiseen kuriin alistuminen.³³⁶

Vaikka ANKS:n ja Lotta Svärdin suhteet eivät aina olleetkaan selkeät, sota-aika tiivistä välejä ja pakotti unohtamaan erimielisyydet. Vuoden 1942 alkupuolella Lotta Svärdin keskusjohtokunta ANKS:n johtokunnan pyynnöstä antoikin luvan ANKS:n jäsenille kantaa omaa merkkiä myös Lotta-puvun kanssa. Merkki oli kiinnitettävä puvun oikean rintataskun laskokseen.³³⁷

Yleisesti ottaen lottana toimimista ja kenttäelämää pidettiin terveellisenä ja monessa suhteessa ‘herättävänä’ kokemuksena. Voidaankin kysyä, mihin omaa seuraa oikeastaan tarvittiin, kun kaikki kuitenkin liittyivät lottiin? Kannatettavat arvotkin olivat pääpiirteissään samanlaatuisia. Lottatoimintaa leimasi kuitenkin eräs piirre: *“Suurin osa lottatovereistamme on ymmärrettävästi ei akateemisia ja vähemmässä määrässä henkisiin harrastuksiin suuntautuvia, mutta varsin helposti mukautuu näiden muodostamaan hauskaan ja sinänsä välttämättömään toveripiiriin...(joka ei kuitenkaan) anna mitään siinä mielessä kuin esim. seurustelu opiskelutovereiden kanssa.”* Tätä pidettiin suoranaisena vaarana, koska vääränlaisessa toveripiirissä ANKS:n jäsenten omistaman ‘henkisen minän’ katsottiin helposti unohtuvan.³³⁸ Tarvittiin siis oma seura, johon kuuluvilla katsottiin olevan tarpeeksi henkistä pääomaa toimimaan naisten eturintamassa maanpuolustus- ja Karjalatyössä.

³³⁵ ANKS-Jäsenlehti 1/1941, 1: “Millaisia Lottia olemme” ja 1/1941, 8: “Kevätkauden kuulumisia”.

³³⁶ Helkavaara 1937, 6.

³³⁷ ANKS-Jäsenlehti 1/1942, 1: “Ilmoitus”.

³³⁸ ANKS-Jäsenlehti 2/1944, 12-13: “Lotan henkinen pääoma”.

6.3 Vaalityö IKL:n hyväksi

Nygårdin mukaan AKS ei ollut ainakaan ensisijaisestipoliittinen järjestö.³³⁹ Alapurokin huomauttaa, että AKS ei olemassaolonsa ensi vuosina halunnut asettua minkään poliittisen puolueen linjalle. Toisaalta ainut puolue, minkä olemassa oloa ei lainkaan hyväksytty, oli kommunistit.³⁴⁰ Akateemisten Naisten Karjala-Seura seurasi poliittisissa kannanotoissaan ja kantaaottamattomuudessaan tiiviisti AKS:aa.

Lapuan liikkeen lakkauttamisen jälkeen äärioikeisto oli jäänyt ilman järjestöllistä, koko kannattajajoukon kattavaa pohjaa; olivathan AKS ja ANKS tarkoitettu vain akateemiselle väestönosalle. Ikään kuin lapuan liikkeen jatkajaksi perustettiin 5.6.1932 Isänmaallinen Kansanliike, IKL. Sen päämääräksi asetettiin paitsi kommunismin ja kansainvälisen sosialismin vastustaminen, myös sisään- ja ulospäin voimakkaan Suomen luominen. Jo perustavassa kokouksessa AKS oli vahvasti läsnä. AKS:n myötä puolue otti ohjelmaansa myös tiukan aitosuomalaisen kielipolitiikan.³⁴¹

Puolueen ohjelmaan tuli myös lausuma, jonka mukaan kaikki Suomen heimot oli liitettävä yhteen yhdeksi suureksi valtakunnaksi, aseellista ekspansiota kuitenkin mainitsematta. Nygårdin mukaan puoluetta voidaan pitää suurelta osin fasistisena: ulkomailta lainattuja käsitteitä olivat esimerkiksi kansankokonaisuus ja johtajaperiaate. AKS:n aatteet olivat IKL:ssa hyvin dominoivia, mutta varsinaista juridista järjestöyhteyttä ei niiden välillä ole voitu osoittaa. Käytännössä tilanne oli kuitenkin toinen.³⁴² Vuoden 1933 eduskuntavaaleissa AKS oli IKL:n kannalla, samana vuonna seuran hallitus kehotti kaikkia jäseniä liittymään puolueeseen. 1936 vaaleissa AKS ponnisteli jo näyttävästi ja kaikin voimin vaalityössä IKL:n hyväksi.³⁴³ IKL:sta tuli siis järjestö, jonka puitteissa AKS sai tehokkaasti levitettyä sanomaansa akateemisten piirien ulkopuolelle.

1930-luvun puolivälissä Naisylioppilaiden Karjala-Seura alkoi jo olla melko

³³⁹ Nygård 1982, 68.

³⁴⁰ Alapuro 1973, 117-118.

³⁴¹ Uola 1982, 35-38, 80-82.

³⁴² Nygård 1979, 142-143 ja Nygård 1982, 99.

³⁴³ Alapuro 1973, 141.

vaikutusvaltainen ja tunnettu naisjärjestö. Niinpä todettiin, että seuran tavoitteiden ja päämäärien kannalta soluttautuminen eduskuntaan olisi nyt välttämätöntä: *“Kansallisesti herännyt ylioppilasnuoriso voi jo astua...suoranaisen valtiollisen taistelun tielle.”* Mutta mitä velvollisuuksianähtiin jäsenillä olevan eduskuntavaaleja ajatellen? Vuonna 1936 järjestö halusi jäseniensä tukevan *“sellaista ajatustapaa joka voi myös työväestön koota kansalliselle rintamalle”*. Ei siis edelleenkään haluttu kahtia jaettua kansaa, koska ounasteltiin sen nousevan esteeksi suur-Suomi -tavoitteen toteutumiselle. Seuran johto kehotti jäseniä ahkerasti osallistumaan vaalitoimintaan; tarvittiin eteviä puhujia ja kokousten järjestäjiä.³⁴⁴

Vuoden 1936 vaaleissa NYKS seurasi siis AKS:n linjaa ja toimi IKL:n vaalitaistelun hyväksi. Seuran puheenjohtaja Anna-Liisa Heikinheimo oli jopa IKL:n ehdokkaana. AKS:laisista ehdokkaista kolme pääsi IKL:n eduskuntaryhmään.³⁴⁵ IKL koettiin kansanliikkeeksi; senkin vuoksi se oli hyvä kumppani, koska yleisesti ottaen seuran piirissä vastustettiin puoluepolitiikkaa. Koko ajan oman seuran jäsenyyden tuli kuitenkin olla etusijalla IKL:een nähden.

Tämä näkökulma tulee ilmi vuoden 1937 luentopäivillä, jolloin Anna-Liisa Heikinheimo luennoi aiheesta *“Nyks ja puolueet”*. Hänen mukaansa seuran poliittisen päämäärän, suur-Suomen, tavoittamiseksi tarvittiin myös poliittisia keinoja. Hän kuitenkin totesi, että puoluejärjestelmä oli kykenemätön ratkaisemaan näitä suuria kysymyksiä. Niinpä *“ainoan mahdollisuuden viedä NYKS:n aatetta lähemmäs ratkaisuvaihetta, s.o edustajien ääninä eduskuntaan tarjoaa tällä kertaa toiminta IKL:ssä.- IKL on omaksunut ne päämäärät, joita Nyks on ajanut pian 15 vuotta. Niin kauan kuin IKL pysyy niille uskollisena, nyksiläiset toimivat sen riveissä ja IKL:n ja NYKS:n välillä vallitsee taistelutoverien luottamuksellinen suhde. NYKS säilyttää aina vapauden suhtautua puolueihin ja IKL:een siten kuin sen tarkoitusperät vaativat. Nyt ne vaativat työskentelyä IKL:ssä.”* Heikinheimon puheenvuoro ei herättänyt muita mielipiteitä, joten tämä esitys katsottiin seuran poliittiseksi kannanotoksi.³⁴⁶

Yhteistyötä IKL:n kanssa tehtiin myös nuorisotyön nimissä. AKS:n ja varsinkin

³⁴⁴ NYKS-Jäsenlehti 4/1936, 1: “Nyks ja eduskuntavaalit”.

³⁴⁵ Me uskomme II. ANKS:n 20-vuotijulkaisu, 17. Suomen Heimo 10/1936, 181: “AKS:laiset edustajaehdokkaat ja AKS:n osuus vaalitaisteluun”, ja Suomen Heimo 12/1936, 201: “Tulos”.

³⁴⁶ NYKS-Jäsenlehti 6/1937, 2: “Nyksin luentopäivät”.

ANKS:n oma nuorisotyöhän oli ollut perin vaatimatonta. IKL:n nuorisojärjestöksi perustettiin Sinimustat, joita johti AKS:n Elias Simojoki vuodesta -32 alkaen. Seuraan pääsivät sekä pojat että tytöt, ja sen aatteellinen linja noudatteli AKS:n vastaavaa. Perimmäisenä tarkoituksena oli nuorisoon vaikuttaminen ja totalitaarisen järjestö palvelukseen kasvattaminen.³⁴⁷

Poliittisen historian tutkija Timo Soikkasen mukaan AKS joutui eristyksiin suomalaisessa yhteiskunnassa sitouduttuaan niin vahvasti IKL:ään. Kun seuran hallitsevaksi teemaksi nostettiin maanpuolustus 1930-luvun puolenvälin jälkeen, tarjosi se mahdollisuuden lähestyä laajempia porvarillisia piirejä.³⁴⁸ ANKS seurasi tiiviisti AKS:n linjoja. Sille vain kävi päin vastoin: Rummuttaessaan hyvin vahvasti sotamyönteisyyden ja maanpuolustuksen puolesta se erkaantui selvästi muista porvarillisista naisjärjestöistä. Hemmin mukaan monet pääkaupungin oikeistohenkiset naisjärjestöt suhtautuivatkin ANKS:an varsin myönteisesti, kunnes sen 1930-luvun lopun poliittiset kannanotot oleellisesti viilensivätsuhteita.³⁴⁹

6.4 Suhtautuminen vastustajiin

“*Marxilaisuuden y.m.s. hämärän kansainvälisyyden*”³⁵⁰ vastustaminen kuului oleellisena osana seuran toimintaan. Kommunismia pidettiin kuolemanvaarallisena ilmiönä länsimaiselle kulttuurille. Sosiaalidemokraattejakin yleisesti ottaen pidettiin vaarallisina, mutta joitain heidän ideoitaan pidettiin hyvinä. Esimerkiksi sosiaalidemokraattien toisistaan käyttämää nimitystä *toveri* pidettiin hyvänä, vaikkakin valheellisena keinona yhdistää työläisjohtajia kansaan ja jäsenistöön.³⁵¹ Samoin sosialistien nuorisotyöstä pyrittiin ottamaan mallia: “*Sosialistit ovat aina pitäneet kiinni lapsista ja nuoresta, pitäen kasvattaneet heidät aatemaailmaansa kiinni. Ei sen vuoksi pidä ihmetellä, että he ovat myös varmoja aatteensa*

³⁴⁷ Nygård 1982, 11; Uola 1982, 292-299. Sinimustat lakkautettiin sisäasianministeriön päätöksellä 1936, jonka jälkeen perustettiin seuran uusi nuorisojärjestö Mustapaidat.

³⁴⁸ Soikkanen 1983, 258.

³⁴⁹ Hemmi 1980, 82.

³⁵⁰ Suomen Heimo 10/1933, 156: “Mitä Nyksiin kuuluu”.

³⁵¹ NYKS- Jäsenlehti 2/1938, 4-5: “Merkitsekö kesäloma toimetttömyyttä?”

*tulevaisuudesta...*³⁵²

Sosiaalidemokraattien toimintaa joka tapauksessa pidettiin pahana kansalle. Esimerkiksi rajaseutukiertueella Kainuussa todettiin *“väestön mielialan olleen myrkytetyn solisalirattien turmiollisesta vaikutuksesta”*.³⁵³ Toisaalta vihollinen haluttiin myös oppia tuntemaan paremmin: seuran toimistoon tilattiin Ajan Suunnan ja Uuden Suomen lisäksi myös Sosialidemokraattia, jota jokainen seuran jäsen saattoi käydä lukemassa.³⁵⁴

Huomiota kiinnitettiin erityisesti Työläisnaisliiton toimintaan. Liittoa pidettiin *“röyhkeyteen kehittyneenä”* puolueorganisaationa, joka toimi yhteisten varojen turvin. Liiton ajamia asioita pidettiin usein yleisellä tasolla sellaisenaan kannatettavina, esimerkiksi raittiusasiaa, mutta niihinkatsottiin aina liitetyn puolueen edun ajaminen ja aatteellinen hapatus. Erityisen törkeinä pidettiin liiton ajamaa siviiliavioliitoasiaa ja puolustuslaitosvastaisuutta. Jyrkkä marxilainen luokkataistelukanta ja *“veljeily kommunistien kanssa”* tekivät järjestöstä ehdottomasti vastustettavan. Työläisnaisliitto ajoi myös lastenhuollon ja äitiyshuollon kehittämistä. Lea Lumpeen mukaan *“nämä ‘huollot’ näyttävät menevän niin pitkälle, että perheelle ja perheen luonnolliselle elättäjälle ei varmaan lopulta jää mitään velvollisuuksia, jollemme suvun jatkamista pidä sellaisena”*. Erityisen pahana pidettiin äitiyshuollon kehittymistä, koska uskottiin sen tarkoituksena olevan vain sosialismin vieminen koteihin ja herkässä tilassa olevien naisten mieliin. Liiton harjoittamaa valistustyötä pidettiin pelkästään naamioituna propagandana.³⁵⁵

Työväenliikettä pidettiin siis tarkkaan silmällä, ja varsinkin sen naisia. *“Marxilaisten helposti harjoitettavaan puoluepolitiikkaan on alusta pitäen intohimoisin ottein tarttunut myös punainen nainen...”* Punaista naista pidettiin erityisen arveluttavana, koska hän oli antanut *“inhimilliset, myös naiselliset avunsa puolueen käytettäväksi.”* Lea Lumme näki ‘punaisen naisen’ yhteiskunnallisen ohjelman vaarallisena: se oli hänen mielestään laaja, aikaansa seuraava ja laadittu täysin yhteiskunnan harhaanjohtamiseksi. Opintokerhoja,

³⁵² NYKS-Jäsenlehti 8/1937, 7: “Nuorisotyöhön!”

³⁵³ ANKS-Jäsenlehti 4/1939, 4: “ANKS:n rajaseutukiertue Nälkämaassa”.

³⁵⁴ ANKS-Jäsenlehti 1/1943, 16: “Tiedoituksia”.

³⁵⁵ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Lea Lumpeen puhe “Työläisnaisliitto ja sen naamioitu propaganda” NYKS:n Helsinginpiirissä 27.11.1936.

kotitalousosastoja ja työväen teatteria paheksuttiin marxilaisuudenedistäjinä.³⁵⁶

Työväen katsottiin myös suhtautuvan vihamielisesti Lottiin ja maanpuolustushenkeen ‘puoluesokeutensa’ takia. Tämä kielteinen suhtautuminen, Marxin luokkataisteluoppi ja “*työväenluokan syvästi murheellinen hairahtuminen itsenäisyytemme aamun koitossa*” katsottiin syiksi, jotka repivät edelleen kansaa kahtia. Sodan uskottiin kuitenkin tulevan, ja sen viimein sulattavan kansan yhtenäiseksi. Kysymys oli kuitenkin vaikea: “*Tarvitaanko tuhannet ja taas tuhannet isien, veljien, sulhasten ja aviopuolisojen henget, ennen kuin Suomen naiset, työväen naiset lähestyvät meitä muita... ja huomaavat meidän tiemme oikeaksi.*”³⁵⁷

Vastustajat piti yrittää jotenkin ‘pelastaa’. Ennen kaikkea työväkeen, kansan syviin riveihin suhtauduttiin kuin ymmärtämättömään lapseen. Lumpeen mukaan puolensa valinnutta punaista oli hyvin vaikeaa toiseksi tehdä. Niinpä seuran olikin pyrittävä vaikuttava sellaiseen väestönosaan, joka ei vielä ollut tietoisesti valintaansa tehnyt. Käytännössä tämä tarkoitti valistustyötä lähinnä maaseudulla. Työläisnaisen elämään oli pyrittävä perinpohjaisesti tutustumaan ja vallitsevia epäkohtia poistamaan. “*Taistelu työläisnaisen sielusta on meidän puoleltamme ollut liian passiivista*”, totesi Lea Lumme vuonna 1937.³⁵⁸

³⁵⁶ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Lea Lumpeen puhe “Työläisnaisliitto ja sen naamioitu propaganda” NYKS:n Helsinginpiirissä 27.11.1936.

³⁵⁷ Helkavaara 1937, 15-16.

³⁵⁸ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Lea Lumpeen puhe NYKS:n ja AKS:n itsenäisyyspäivän illassa 1937.

7. SEURAN LAKKAUTTAMINEN JA ANKS:N PERILLISET: “HENKI ELÄÄ JA TULI PALAA YHÄ...”³⁵⁹

Jatkosota loppui välirauhansopimuksen allekirjoitukseen 19.9.1944. Sen 21. artiklan mukaan Suomen oli sitouduttava lakkauttamaan kaikki “hitleriläismieliset” poliittiset, sotilaalliset ja sotilaallisuusjärjestöt kuten myös kaikki järjestöt, jotka olivat levittäneet erityisesti Neuvostoliitolle vihamielistä propagandaa. Valvontakomissio huolehti rauhannehtojen täytäntöönpanosta. Sisäministeriö ja sen alainen Valpo tekivätkin nopeasti listan lakkautettavista järjestöistä. Ensimmäisellä 23.9. laaditulla listalla olivat sekä AKS että ANKS sekä myös IKL:n rekisteröidyt IKL-yhdistykset. Suojeluskunnat lakkautettiin virallisesti 3.11 ja Lotta Svärd r.y. alayhdistyksineen 23.11.1944.³⁶⁰

Valvontakomission tarkastus ANKS:n sinetöidyssä toimitilassa Vanhalla Ylioppilastalolla suoritettiin 8.10.³⁶¹ Mitään arkaluontoista materiaalia ei kuitenkaan löytynyt: jo sodan uhatessa syksyllä 1939 oli seuran johto päättänyt siirtää seuran arkiston turvaan maaseudulle.³⁶² Jäsenkortisto oli Lea Lumpeen hallussa, se piilotettiin kevään tullen hänen kotitalalleen “*kaukaisimman heinäladon sillan alle*” rautatynnyriin pakattuna.³⁶³

Lea Lumme kirjoitti 20.11.1944 seuran valan velvoittavan edelleen jokaista jäsentä. Eteenpäin oli jakettava kulkea turhia murehtimatta. Seuran toimisto oli suljettu, mutta sitä Lumme piti vain ulkoisena tapahtumana. Lumme toivoi jäseniltä ennen kaikkea uskoa ja kärsivällisyyttä. Ryssää oli nyt siedettävä katukuvassa, “*nyrkki taskussa, niin se on ennenkin vedetty...*”³⁶⁴

Mikko Uolan mukaan niin “*ILK kuin muutkin lakkautetut järjestöt alistuivat*

³⁵⁹ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 10, Lea Lumpeen teksti, päivätty 20.11.1944.

³⁶⁰ Uola 1999, 37-41, 69-70, 80-81.

³⁶¹ Uola 1999, 85.

³⁶² ANKS:n vuosikertomus toimintavuodelta 20.10.1938-20.10.1939.

³⁶³ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 15, Irma Huttusen kuvaus ANKS:n lakkauttamisesta 10.6.1994.

³⁶⁴ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 10, Lea Lumpeen teksti, päivätty 20.11.1944.

kohtaloonsa pyrkimättä jatkamaan toimintaansa”.³⁶⁵ ANKS:n kohdalla tämä ei täydellisesti pidä paikkaansa. Vaikka seura virallisesti lakkautettiin, jatkui jonkinlainen sisäpiirin toiminta silti edelleen maan alla. Lea Lumme ainakin otti vastaan uusia jäsenvaloja. Uusia jäseniä siis liittyi seuraan, vaikka sitä ei enää virallisesti ollutkaan. Kyse oli kuitenkin ilmeisesti jäsenistä, jotka olivat tulleet seuran koejäsenkoulutukseen jo seuran olemassaolon aikana ja jotka nyt vain antoivat lupauksensa. *“Siis työemme ei ole turhaa ollut, koska suuri Venäjänkin meitä pelkää...ANKS-laisen tie ei nykyisin kulje laveana ja tasaisena...”* totesi Lumme puheessaan uusille jäsenille. Ainakaan Lumpeen mukaan seuran päämäärä ei muuttunut mihinkään vaikka olosuhteet nyt muuttuivatkin. Sisaruuden olisi pitänyt yhteisessä surussa vain syventyä.³⁶⁶ Kyse oli tietenkin vain marginaalisesta ilmiöstä: suurin osa jäsenistä ei enää seuran lakkauttamisen jälkeen ollut siihen missään yhteyksissä. Kuitenkin on tärkeä huomata, että toimintaa koitettiin jatkaa ulkoisten puitteitten romahdettuakin ja vaaroista huolimatta. Riitta Jallinojan mukaan ANKS:n vanha puheenjohtaja Armi Hallsten-Kallia kehotti lakkautuksen jälkeen kaikkia jäseniä liittymään Suomen Naisyhdistykseen, jonka puheenjohtajana hän silloin toimi.³⁶⁷

Innokkaimmat jäsenet eivät unohtaneet Akateemisten Naisten Karjala-Seuraa vuosienkaan saatossa. Seuran perintö eli vanhojen jäsenten vuonna 1951 perustamassa Liina-kerhossa. Kerhon jäsenmäärä oli ilmeisesti hyvin pieni, vain muutama kymmenen henkeä, eräänlainen sisäpiiri. Kerho perustettiin ennen kaikkea tukemaan virolaista näyttelijää, Liina Reimania. Kerho otti myös Kotilieden kummikerhon kautta avustettavan kummilapsen.³⁶⁸ Hyväntekeväisyydennimissä oli turvallista kokoontua.

Vuonna 1972 vietettiin seuran 50-vuotisjuhla. Varovaisuuden nimissä juhla järjestettiin salanimellä Elsan päivät nro 1. Läheskään kaikki jäsenet eivät juhlaan uskaltaneet tai halunneet osallistua. 1990-luvulla uskallettiin jo kokoontua julkisesti. Seuran 70-vuotispäivää juhlittiin perinteisesti Ostrobotnialla vuonna 1992 ja lakkauttamisen 50-vuotispäivää vietettiin vuonna 1994. Juhlien ohjelmissa oli puheita isänmaalle ja vainajillesekä

³⁶⁵ Uola 1999, 85.

³⁶⁶ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 13, Lea Lumpeen puhe uusille jäsenille ja teksti vuodelta 1945.

³⁶⁷ Jallinoja 1983, 119.

³⁶⁸ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Liina-kerhon materiaalia.

perinteisiä lauluja, kuten Oi kallis Suomenmaa, AKS:n marssi ja Nouse Inkeri. Myös seuran lippu oli saatu ainakin 70-vuotisjuhlaan lainaksi kansallismuseosta.³⁶⁹

AKS:n kohtalo oli tietysti sama kuin ANKS:nkin. Seuran ‘tulenkarkaa’ arkistoa tuhottiin ja kätettiin, samoin turvaan vietiin seuran lippu ja valakirja, jossa oli jokaisen jäsenen omakätinen allekirjoitus. Vuonna 1958 perustivat vanhat AKS:laiset yhdyssiteekseen ja perinteenvaalijaksi Kerho 22:n.³⁷⁰ Kerhon puitteissa vietettiin AKS:n 75-vuotisjuhla 22.2.1997 Vanhalla Ylioppilastalolla.

AKS:n ja ANKS:n merkitys heijastelivat sodan jälkeisessäkin Suomessa. Onhan esitetty väitteitä, joiden mukaan AKS toimi vielä pitkään lakkauttamisensa jälkeen eräänlaisena ‘mafiana’, solidaarisena verkostona, jossa ‘veljeä’ autettiin eteenpäin.³⁷¹ ANKS:sta on vaikea suoraviivaisesti sanoa vastaavaa. Seuran sisäpiiriin pysyminen kasassa ja ystävyysuhteitten säilyminen olivat tärkeitä ennen kaikkea henkilökohtaisellatasolla.

8. ANKS - YHDEN SUKUPOLVEN JÄRJESTÖ

AKS:n Naisosasto syntyi tukemaan AKS:n tarkoituseriä ja avustamaan seuraa rahanhankinnassa. Naiset eivät kuitenkaan tyytyneet tähän rooliin. Tämä aiheutti ristiriitoja AKS:n kanssa ja lopputuloksena oli, että naiset erotettiin seurasta. Päätettiin perustaa oma yhdistys, Naisylioppilaiden Karjala-Seura. Perustava kokous pidettiin helmikuussa 1924. 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa ulkoinen toiminta vastasi hyvin pitkälle ajan muiden oikeistolaisten naisjärjestöjen toimintaa: käytännön hyväntekeväisyys, pakolaisten avustaminen oli tärkeä osa yhteistä työtä. AKS:n ideologian omaksuminen, ehdottomuus ja tietynlainen kiinnostava salaperäisyys olivatkin ne piirteet, jotka erottivat NYKS:n muista ajan naisjärjestöistä alusta lähtien.

Seuran jäsenmäärä lisääntyi voimakkaasti 1930-luvun loppua kohti. NYKS alkoi saada yhä enemmän painoarvoa. Samalla alkoi maine pelkkänä ylioppilasjärjestönä ahdistaa: seuran nimi päätettiin vuonna 1938 vaihtaa Akateemisten Naisten Karjala-Seuraksi. Seura halusi yhä

³⁶⁹ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 15, Vuosien 1991-1944 aineistoa.

³⁷⁰ Neljätuhatta veljestä, sataneljä elämäntarinaa, 49-50.

³⁷¹ Neljätuhatta veljestä, sataneljä elämäntarinaa, 58.

painavammin ottaa kantaa yhteiskunnallisiin asioihin, niinpä alettiin suuntautua voimakkaasti ulospäin ja tehdä seuraa tunnetuksi. Toiminta oli kuitenkin koko ajan hyvin Helsinki-keskeistä.

Seura lähti kielitaisteluun jo 1920-luvulla AKS:n vanavedessä, tärkeimpänä vaatimuksena yliopiston suomalaistaminen. 1930-luvulla se halusi yhä enemmän vastuuta ja vaikutusvaltaa: jälleen AKS:n esimerkkiä seuraten se tuki ja osallistui IKL:n toimintaan. Kommunismi herätti järjestössä pelkoa, vasemmistokin nähtiin uhkana maan suotuisalle kehitykselle. ANKS ei kuitenkaan ollut mikään vallankumouksellinen järjestö sisäpoliittisesti. Se vain vastusti kaikkea mikä oli sen päämäärien tiellä.

Koko ANKS:n olemassaolon ajan järjestön tärkeimpänä suunnannäyttäjänä, seuran ideologian ja toimintatapojen muovaajana toimi siis AKS. Kun alkuaikojen hankaluuksista oli selvitty, välit lämpenivät. AKS:aa pidettiin tärkeänä kumppanina, mutta omasta itsenäisyydestä pidettiin silti tiukasti kiinni. Työnjako seurojen välillä oli selkeä. ANKS koki tehtäväkseen ennen kaikkea suomalaisen naisen herättämisen; kaikkien piti tajuta mitä kansallinen suur-Suomi tulisi vaatimaan. AKS:n ja ANKS:n ideologian vaikutusta 1920- ja -30 -lukujen opiskelijapolviin ei voidakaan väheksyä. Laajemmissa piireissä ANKS usein jäi tunnettavuudessa AKS:n varjoon.

Itä-Karjala ja sen liittäminen Suomeen olivat siis ANKS:laisten ajatusten johtotähtiä. Suur-Suomesta puhuttiin ja sitä ajateltiin, mutta konkreettiset suunnitelmat puuttuivat. Suunnattoman rakkauden heimokansoja kohtaan katsottiin riittävän asioiden järjestymiseen. Itä-Karjala oli monelle jäsenelle epätodellinen ihmema, josta voitiin lukea Jäsenlehden ja Suomen Heimon artikkeleista. Usein aluetta kuvailtiin sen jylhän maisemallisen kauneuden kautta. Myöhemmin seuran huomiota saivat myös Inkerin suomalaiset sekä Ruotsissa asuvan suomalaisen väestönsosan kokemat epäoikeudenmukaisuudet.

Sotavuodet, varsinkin jatkosodan alkuvaiheen menestys, olivat ANKS:n voimantunnon aikaa. Sotamenestys näytti varmalta ja seuran myöskin liittyi runsaasti uusia jäseniä. Seura vastusti tiukasti kaikkia pasifistisia aatteita. Maanpuolustuksen eteen oli tehtävä kaikki mahdollinen ja uhrauksetkin oli pystyttävä hyväksymään. Osana seuran maanpuolustushenkeä voidaan nähdä ns. lottapakko vuodelta 1934, joka velvoitti jokaisen seuran jäsenen toimimaan myös lotissa.

Ajatusta naisten työpalvelusta oli aloitettu kehittää Saksasta saadun mallin mukaan jo 1930-luvun lopulla. Sotavuosina sen tärkeyttä yhä enemmän korostettiin. Työpalvelulla katsottiin voitavan korvata työvoimaa miesten ollessa rintamalla ja lisäksi sen merkitystä eri

kansankerrosten naisten lähentämisessä korostettiin. ANKS:ssa alettiin myös puhua ns. naisten asevelvollisuudesta, eräänlaisesta laajennetusta työpalvelusta, johon kuului käytännön töiden lisäksi myös teoriaopetusta ja kansalaiskasvatusta. Seurassa vaadittiin tällaisen 'asevelvollisuuden', saattamista pakolliseksi kaikille naisille lainsäädännön kautta.

Mitä tällainen 'taistelujärjestöksi' itseään kutsuva seura sitten tarjosi jäsenilleen? Miten ylimalkaan taistelujärjestöön kuulumisen sopi naisille? AKS:n ja ANKS:n 'työnjako' näkyi ennenmuuta seurojen symboleissa: viha-rakkaus asetelmassa. Mies kohottaa miekkaa ja nainen valoa ja lämpöä tuovaa soihtua. Kaikki ei ollut ANKS:sakaan naisille sopivaa, vaikka mentiinkin pidemmälle kuin ajan naisjärjestöt yleensä. Mahdollisuuden tähän antoi tieto omasta erityisasemasta; koulutus, kuuluminen tietynlaiseen eliittiin. Tätä erityisasemaa ja sen mukanaan tuomia velvollisuuksia usein myös korostettiin. Jäsenet saattoivat kokea itsensä tarpeellisiksi, nimenomaan haille oli annettu tietty tehtävä erityisasemansa perusteella. Järjestöön kuulumisen loikin tietynlaisen identiteetin. Sitä edelleen korosti ryhmän homogeenisuus, joka myös auttoi erottumaan muista ryhmistä.

Erityisen tärkeäksi seurassa koettiin oma asema kansan valistajana. Seura ajoi valkoisen Suomen yhteistä pyrkimystä: kansan yhtenäisyyttä ja yksimielisyyttä valkoisten ehdoilla. Kansa ei itse tiennyt, mitä se tarvitsi, joten akateemisina kansalaisina seuran jäsenillä oli velvollisuus välittää tietoa rahvaalle. Keskustelusta ei edes haluttu kaksisuuntaista.

Seuran esiin tuoma naiskuva oli toisaalta hyvin perinteinen, toisaalta kovin poikkeuksellinen. Totaalinen sotamyönteisyys ja -innokkuus olivatkin tärkeimpiä asioita, mitkä tekivät ANKS:sta niin omaleimaisen muihin naisjärjestöihin nähden. Välillä konkreettisuus puuttui seuran esittämistä ajatuksista kokonaan ja elämänhallinta tuntui olevan aivan irrallaan arkipäivästä. Suurin osa tulevaisuuden suunnitelmista tehtiinkin erilaisten myyttien valossa.

Myyttien lisäksi seuran toimintaa ylläpitivät ja yhteisöllisyyttä vahvistivat erilaiset riitit ja symbolit. Riittien eli seuran juhlien ja yhteisten tapahtumien avulla seuran ajama asia sekä konkretisoitiin että dramatisoitiin. Abstraktista asiasta tehtiin konkreettinen. Riitin teho onkin se toistuvuudessa ja muuttumattomuudessa. Yleisön on kuitenkin koettava asia jollaintavalla tärkeäksi, ennen kuin se voi tajuta riitin merkityksen. Symbolin tehtävä taas on esineen muodossa osoittaa riitin tarkoitus. Symboliin, esineeseen; esimerkiksi seuran jäsenmerkkiin, liitettiin tiettyjä ominaisuuksia, tunteita, arvostuksia ja mielikuvia.

Jäsenten kannalta huomiota on kiinnitettävä myös seuran tarjoamiin sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuuksiin. Järjestön johdon tavoitteena oli jäsenten välinen syvälinen

yhteisöllisyys, eräänlainen aatesisaruu, siis paljon enemmän kuin pelkkä järjestön jäsenyys. Vaikka käytännön toiminta oli tärkeällä sijalla, tarjosi seura jäsenilleen kuitenkin myös leppoisaa yhdessä oloa ilman kokousmaisia piirteitä. Seuran toimistossa esimerkiksi tarjoiltiin kahvia kaikille jäsenille lähes päivittäin aina määrättyihin aikoihin³⁷². Haluttiin siis antaa mahdollisuus myös vapaamuotoiseen seurusteluun jäsenten kesken. Yksi seuran tärkeimmistä 'houkuttimista' olikin varmasti sen tarjoama turva ystäväpiireineen. Suurin osa tapaamisista tapahtui tietysti 'naisten kesken', mutta varsin paljon illanviettoja ja muuta toimintaa järjestettiin yhdessä AKS:n kanssa. Nämä tilaisuudet olivat loistava mahdollisuus tavata sopivaa akateemista herraseuraa.

Oliko järjestön ulkoinen kuva pelkästään seuran johdon luomaa? Osittain varmasti. Toisaalta seuran sisäinen kontrolli oli tiukkaa: jo jäseneksi pääseminen tuotti paljon työtä. Tarkoituksena olikin, ettei seuraan liitytty huvittelu- ja harrastusmielessä. Kaikilta jäseniltä odotettiin vakavaa sitoutumista seuraan. Tässä ei kuitenkaan täydellisesti onnistuttu. Varsinkin seuran sisäpiirinon kuitenkin täytynyt olla asialleen varsin omistautuneita.

Sekä AKS:n että ANKS:n kohtaloksi koitui Suomen tappio jatkosodassa. Toisaalta muuttunut tilanne jo itsessään vei pohjaa molemmilta järjestöiltä: olisi vaikeaa kuvitella niille laajamittaista toimintaa, vaikka lakkautusta ei olisikaan tullut. Lakkauttamisen myötä ANKS:n toiminta painui maan alle. Kyse oli kuitenkin vain sisäpiirin toiminnasta, vaikka uusia lupauksiakin vielä annettiin.

ANKS:n kohtalona oli olla vain yhden sukupolven järjestö. Se ei koskaan saavuttanut asemaa, jossa se olisi tullut koko kansan tietoisuuteen. Monessa suhteessa se jäi AKS:n varjoon. Työn tulokset jäivät saavuttamatta, Itä-Karjala jouduttiin jättämään. Seuran osuus heimoaatteiden juurruttamisessa naisylioppilaiden keskuuteen oli kuitenkin merkittävä. Kansallinen ideologia saavutti merkityksensä naisylioppilaiden keskuudessa nimenomaan Akateemisten Naisten Karjala-Seuran välityksellä. Seuran merkitys piilee sen erikoisuudessa, omaleimaisuudessa. Seura myös merkitsi monille jäsenilleen hyvin paljon enemmän kuin tavanomaista järjestötoimintaa. Lea Lumme kirjoitti ystävänsä Eliisa Jääskeläiselle vuonna 1980: *“Aikahan sinänsä käärii tuoksuviin kääreihin ja asettaa kultaisiin kehyksiin aikoja ja asioita, jotka ovat olleet mieluisia ja liittyvät muullakin tavalla hyvään aikaan kuten ANKS*

³⁷² Kts. esim. NYKS-Jäsenlehti 3/1938. 7-8. “Mitä jokaisen Nyks:läisentulee tietää”.

*meidän nuoruuteemme ja voimamme vuosiin. Ja aikaan jolloin sitten saimme täysin palkein ponnistella yhteisen ja meille rakkaan ja arvoista korkeimman...isänmaan puolesta, sotavuosina.*³⁷³

³⁷³ KA. ANKS:n arkisto. Kansio 14, Lea Lumpeen kirje Eliisa Jääskeläiselle 11.2.1980.

9. LÄHTEET

Arkistolähteet

KANSALLISARKISTO (KA)

Akateemisten Naisten Karjala-Seuran arkisto

Lehdet

NYKS:n/ANKS:n Jäsenlehti 1934-1944

Suomen Heimo 1923-1944

Ylioppilaslehti 1922-1944

Painamattomat

Rissanen 2001: Rissanen, Kati. “Me uskomme Suomen suureen tulevaisuuteen” - Akateemisten Naisten Karjala-Seuran aatemaailma vuosina 1922-1944. Poliittisen historian pro gradu -työ Turun yliopistossa, 2001.

Hemmi 1980: Hemmi, Karin. Akateemisten Naisten Karjala-Seura. Naiset akateemisessa Karjala-liikkeessä 1922-1944. Suomen historian pro gradu-työ Helsingin yliopistossa, 1980.

AKS:n ja ANKS:n painettuja julkaisuja

Ajankohtaisia koulukysymyksiä. AKS. Helsinki 1939.

AKS. Päämäärä ja toiminta. Helsinki 1933.

AKS:n vuosikertomukset 1922-38.

Helkavaara, Irma. Suomen naisen “asevelvollisuus”. Helsinki 1937.

Hyvämäki, Lauri. Akateeminen Karjala-Seura 1922-1937. Porvoo 1937.

Itä-Karjala. Esitys Itä-Karjalan maasta ja kansasta, sen vapautusliikkeen tähän astisista vaiheista, nykyisistä taloudellisista, sivistyksellisistä ja valtiollisista olista sekä Karjalan kysymyksestä. AKS. Helsinki 1934.

Me Uskomme: Naisylioppilaiden Karjala-Seuran 15-vuotisjulkaisu. Helsinki 1937.

Me Uskomme II: Akateemisten Naisten KARjala-Seuran 20-vuotisjulkaisu. Helsinki 1942.

NYKS:n/ANKS:n vuosikertomukset 1934-1940.

Suomalaisia kansallisuuskysymyksiä. Kokoelma kirjoituksia. AKS. Kouvola 1925.

Suur-Suomen koulu. AKS. Aika ja paikka.

Tutkimuskirjallisuus

Alapuro 1973: Alapuro, Risto. Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvulla. Helsinki 1973.

Haapala 1989: Haapala, Pertti. Sosiaalhistoria. Johdatus tutkimukseen. Helsinki 1989.

Hämäläinen 1968: Hämäläinen, Pekka. Kielitaistelu Suomessa 1917-1939. Porvoo 1968.

Immonen 1987: Immonen, Kari. Ryssästä saa puhua... Neuvostoliitto suomalaisessa julkisuudessa ja kirjat julkisuuden muotona 1918-1939. Keuruu 1987.

Jallinoja 1983: Jallinoja, Riitta. Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elämäntilanteen murroksen heijastajana. Juva 1983.

Kaarninen 1995: Kaarninen, Mervi. Nykyajan tytöt: koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa. Helsinki 1995.

Kansanaho 1993: Kansanaho, Erkki. Bobi Sivén. Karjalan sankarinuorukainen. Pieksämäki 1993.

Karemaa 1998: Karemaa, Outi. Vihollisia, vainoojia, syöpäläisiä. Venäläisviha Suomessa 1917-1923. Helsinki 1998.

Klinge 1968: Klinge, Matti. Ylioppilaskunnan historia. Osa 4, 1918-1960. Porvoo 1968.

Klinge 1983: Klinge, Matti. Vihan veljistä valtio-sosialismiin. Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910- ja 1920-luvuilta. Juva 1983.

Klinge & Harmo 1983: Klinge, Matti ja Harmo, Maunu: Ylioppilaslehti. Jyväskylä 1983.

Kokko 1997: Kokko, Marja. Heimosisaruuksia vai uteliaisuutta? Teoksessa Virallista politiikkaa - epävirallista kanssakäymistä. Suomen ja Viron suhteiden käännekohtia 1860-1991. Toim. Heikki Roiko-Jokela. Jyväskylä 1997.

Kokko 1998: Kokko, Marja. Sisaret, toverit. Naisten järjestäytyminen, ryhmätietoisuus ja kansalaistuminen Jyväskylässä 1800-luvun lopulta 1930-luvulle. Jyväskylä 1998.

Kolbe 1993: Kolbe, Laura. Sivistyneistön rooli. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1944-1959. Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan historia osa 5. Keuruu 1993.

Laine 1982: Suur-Suomen kahdet kasvot. Itä-Karjalan siviiliväestön asema suomalaisessa miehityshallinnossa 1941-1944. Joensuun korkeakoulun julkaisuja, sarja A nro 24. Helsinki 1982.

Neljätuhatta veljestä...1991: Neljätuhatta veljestä, sataneljä elämäntarinaa. AKS:lainen elämäkerrasto. Toim. Matti Kuusi, Ville-Paavo Aitola. Porvoo 1991.

Nevalainen 1990: Nevalainen, Pekka. Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla. Keuruu 1990.

Nygård 1978: Nygård, Toivo. Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa. Keuruu 1978.

Nygård 1982: Nygård, Toivo. Suomalainen äärioikeisto maailmansotien välillä. Ideologiset juuret, järjestöllinen perusta ja toimintamuodot. Jyväskylä 1982.

Pekonen 1991: Pekonen, Kyösti. Symbolinen modernissa politiikassa. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja, osa 25. Jyväskylä 1991.

Ollila 1993: Ollila, Anne. Suomen kotien päivä valkenee... Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939. Suomen Historiallisen Seuran tutkimuksia osa 173. Tampere 1993.

Ollila 1998: Ollila, Anne. Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. Suomen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 711. Tampere 1998.

Seila 1972: Seila, Taito. Lotta Svärd. Univormupukuiset naiset. Helsinki 1972.

Soikkanen 1983: Soikkanen, Timo. Kansallinen eheytyminen - myytti vai todellisuus? Ulko- ja sisäpolitiikan linjat ja vuorovaikutus Suomessa vuosina 1933-1939. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C no 37. Turku 1983.

Sulkunen 1991: Sulkunen, Irma. Retki naishistoriaan. Helsinki 1991.

Sysiharju 1997: Sysiharju, Anna-Liisa. Työpalveluehdotuksia ja -kokeiluja Suomessa. Teoksessa Työtöt. Naisten vapaaehtoinen työpalvelu 1941-1945. Helsinki 1997.

Uino 1989: Uino, Ari. Kielitaistelu ja "uusi suomalaisuusliike" 1918-1939. Teoksessa Herää Suomi. Suomalaisuusliikkeen historia. Toim. Päiviö Tommila. Jyväskylä 1989.

Uola 1982: Uola, Mikko. Sinimusta veljeskunta. Isänmaallinen Kansanliike 1932-1944. Keuruu 1982.

Uola 1999: Uola, Mikko. "Suomi sitoutuu hajottamaan..." Järjestöjen lakkauttaminen vuoden 1944 välirauhansopimuksen 21. artiklan perusteella. Suomen Historiallisen Seuran tutkimuksia osa 205. Vammala 1999.

LIITE 1

ANKS:n Jäsenkortisto

Peruskortisto:	822 jäsenkorttia	
Piirijäsenkortisto:	826 jäsenkorttia	
Toiminnasta vetäytyneiden jäsenten kortisto:	267 jäsenkorttia	
Kuolleet jäsenet:	12 jäsenkorttia	
Eronneet jäsenet	2 jäsenkorttia	YHT. 1929 jäsenkorttia
Koejäsenkortisto:	113 jäsenkorttia	
Roikkuvien koejäsenten kortisto:	58 jäsenkorttia	

LIITE 2

Opiskelevienjäsenten (Peruskortisto) jakautuminen osakuntaosastoittain ja opinaloittain seuran lakkauttamisvaiheessavuonna 1944

Osakunnat

Hämäläinen:	111 jäsentä
Savolainen:	88 jäsentä
Pohjois-Pohjalainen:	82 jäsentä
Etelä-Pohjalainen:	79 jäsentä
Viipurilainen:	55 jäsentä
Etelä-Suomalainen:	50 jäsentä
Satakuntalainen:	42 jäsentä
Varsinais-Suomalainen:	39 jäsentä
Karjalainen:	38 jäsentä
Keski-Suomalainen:	28 jäsentä
Kymenlaakso:	22 jäsentä

Teknikot/

Tekninen kk:	44 jäsentä
Kauppakk:	15 jäsentä

Turun osasto/

Turun yliopisto:	44 jäsentä
------------------	------------

Jyväskylänosasto/

Kasvatusopillinenkk:	11 jäsentä
----------------------	------------

Osasto tuntematon:	74 jäsentä
--------------------	------------

Tiedekunnat:

		Naisia tiedekunnassa yhteensä
Filosofinen:	124 jäsentä	1646
historiallis-kielitet. osasto	83	882
matem.-luonnontiet. osasto	41	764
Lääketieteellinen/Farmaseuttinen:	57 jäsentä	492
Lainopillinen:	53 jäsentä	369
Maatalous-metsätieteellinen:	51 jäsentä	261
Voimistelulaitos:	20 jäsentä	67
Teologinen:	14 jäsentä	39
Muut (esim. Ateneum, talousopettajakoulu)	40 jäsentä	
Opinala tuntematon:	349 jäsentä	
Tekninen kk:	44 jäsentä	
Kauppakk:	15 jäsentä	
Turun osasto:	44 jäsentä	
Jyväskylänosasto:	11 jäsentä	

LIITE 3

Piirijäsentenjakautuminen piireittäin ja ammattijakauma

Piirit

Helsinki:	273 jäsentä
Varsinais-Suomi:	50 jäsentä
Pohjois-Häme:	45 jäsentä
Etelä-Pohjanmaa:	45 jäsentä
Pohjois-Pohjanmaa:	36 jäsentä
Aunus:	35 jäsentä
Keski-Suomi:	27 jäsentä
Perä-Pohjola:	25 jäsentä
Viipuri:	25 jäsentä
Satakunta:	23 jäsentä
Etelä-Häme:	21 jäsentä
Lahti:	20 jäsentä
Pohjois-Savo:	19 jäsentä
Kymenlaakso:	18 jäsentä
Etelä-Savo:	17 jäsentä
Keski-Pohjanmaa:	11 jäsentä
Pohjois-Karjala:	11 jäsentä
Laatokan-Karjala	8 jäsentä
Kainuu:	8 jäsentä
Piiriä ei mainita:	109 jäsentä

Ammattijakauma

Maisteri/Kandidaatti:	152 jäsentä
Rouva:	85 jäsentä
Opettaja:	82 jäsentä
Hammaslääkäri/ lääketiet. lisensiaatti:	51 jäsentä
Agronomi:	40 jäsentä
Virkailija/ Kanslisti:	34 jäsentä
Sairaanhoidtaja/ Terveysissisar:	13 jäsentä
Ekonomi:	7 jäsentä
Insinööri:	5 jäsentä
Muu:	23 jäsentä
Ammattia ei mainittu:	334 jäsentä

YHT. 826 piirijäsentä